

Výskumný ústav ekonomiky
poľnohospodárstva
a potravinárstva Bratislava

Research Institute of Agricultural
and Food Economics Bratislava

ISSN 1338-6336
online verzia

ISSN 1335-6186
tlačená verzia

Ekonomika poľnohospodárstva

Economics of Agriculture

3

2013

Obsah č. 3/2013 (Table of Contents No. 3/2013)

Vedecké práce (Scientific Papers)

Štefan Buday – Zuzana Chrastinová - Gabriela Grausová

Predaj poľnohospodárskej pôdy cudzincom na Slovensku a v krajinách EÚ

Sale of agricultural land to foreigners in Slovakia and in the EU..... 5

Martina Brodová

Cenový vývoj vo vertikále výroby a spotreby živočíšnych komodít v rokoch 2008-2012

Price development in the animal commodities production and consumption vertical in 2008-2012 23

Marián Tóth - Jozef Bojňanský - Tomáš Klieštik

Finančný benchmarking a účtovné aspekty ukazovateľov likvidity v podnikoch poľnohospodárskej prvovýroby na Slovensku

Financial benchmarking and accounting aspects of liquidity ratios in Slovak agricultural primary production 36

Zuzana Chrastinová - Svetlana Belešová

Ekonomická situácia v poľnohospodárstve a v potravinárstve v roku 2012

The economic situation in agriculture and food industry in 2012 46

Daniela Marcinčáková

Kvantifikácia regionálnej diferenciácie výkonnosti agrárneho sektora

The quantification of the regional differentiation performance of the agricultural sector72

Ivan Masár

Príčiny poklesu produkcie ovocia na Slovensku

Reasons of fruit production decline in Slovakia..... 85

Recenzie (Reviews)

Martina Brodová

Zuzana Chrastinová a kol.: Zhodnotenie úrovne a vplyvu zmien ekonomických parametrov na efektívnosť poľnohospodárskej výroby a jej hlavných výrobkov z pohľadu podpornej politiky

Zuzana Chrastinová et al.: Impact assessment of economic parameters on the efficiency of agricultural production and its main commodities in terms of supporting policies 99

Štatistické prehľady (Statistical Reviews)

Viera Šajbidorová

Vývoj situácie v mliečnom sektore v rokoch 2004-2012 na Slovensku

Situation development in milk sector in the years 2004-2012 in Slovakia..... 101

Štefan Buday- Zuzana Chrastinová- Gabriela Grausová

Predaj poľnohospodárskej pôdy cudzincom na Slovensku a v krajinách EÚ

Sale of agricultural land to foreigners in Slovakia and in the EU

Abstract *There is no discrimination in the sale of agricultural land to foreigners in the EU-15 countries. However, the conditions of the sale of agricultural land to foreigners are significantly different within the EU-15. Basically, they meet the requirements of the free movement of capital, but in spite of substantial regulations of EC legislation, some EU countries have established various measures in relation to the free movement of capital.*

Moratorium, validity of which ends in Slovakia, is necessary to comprehend as a measure which has been applied to reduce handicap among capital stronger foreign investors and Slovak farmers. Neither nowadays, these capital differences are not overcome. Remaining differences between the prices of agricultural land in Slovakia and in the EU-15 will be decisive factor of interest in the sale of Slovak agricultural land by the foreigners. In Slovakia, the sale of land to foreigners is carried out within the bounds of law.

Key words *the sale of land - owners of the agricultural land – moratorium - foreigners – capital - land market - price of the land*

Abstrakt V žiadnej krajine EÚ-15 sa neuplatňuje diskriminácia pri kúpe poľnohospodárskej pôdy voči zahraničným záujemcom (cudzincom). Podmienky predaja pôdy cudzincom sú však medzi štátmi EÚ-15 značne rozdielne. V zásade ale spĺňajú požiadavky na voľný pohyb kapitálu, ale napriek zásadným ustanoveniam legislatívy ES niektoré štáty EÚ si stanovili rôzne opatrenia vo vzťahu k voľnému pohybu kapitálu.

Moratórium, ktorého platnosť na Slovensku končí, je potrebné vnímať ako opatrenie, ktoré bolo uplatnené na zmiernenie handicapu medzi kapitálovo silnejšími zahraničnými investormi a slovenskými farmármi. Ani v súčasnosti nie sú tieto kapitálové rozdiely prekonané. Pretrvávajúce diferencie medzi cenou poľnohospodárskej pôdy na Slovensku a cenou pôdy v krajinách pôvodnej EÚ-15, budú rozhodujúcim faktorom záujmu o nákup slovenskej pôdy zo strany cudzincov. Predaj pôdy cudzincom na Slovensku sa uskutočňuje v medziach zákona.

Kľúčové slová nákup pôdy - vlastníci poľnohospodárskej pôdy – moratórium – cudzinci – kapitál - trh s pôdou - cena pôdy

Transakcie s poľnohospodárskou pôdou sa stávajú v súčasnosti v Európskej únii vysoko aktuálne, vzhľadom na jednotný trh umožňujúci voľný pohyb tovaru, služieb, kapitálu a osôb. Na obmedzenie predaja pôdy cudzincom si nové členské krajiny v roku 2004 ošetrili trh

s pôdou sedemročným moratóriom. Niektoré krajiny si toto moratórium predĺžili o ďalšie tri roky a najdlhšie predĺženie moratória si presadilo Poľsko [5, 6].

V rozhodnutí Komisie [7] o predĺžení moratória sa uvádza, že na základe údajov z Eurostatu sú ceny poľnohospodárskej pôdy na Slovensku nižšie ako ceny v EÚ. Úplná konvergencia predajných cien sa neočakávala a ani nebola nevyhnutnou podmienkou ukončenia prechodného obdobia. Po skončení moratória je možné očakávať, vzhľadom na nižšiu cenu pôdy, aj významný objem nákupov za účelom špekulatívnych obchodov, developerských projektov v oblastiach mimo poľnohospodárskeho využitia (bytová výstavba, skladové hospodárstvo a priemyselné komplexy), ktoré by boli podporené „budúcim cenovým očakávaním“.

V niektorých krajinách vrátane Slovenska bolo možné nadobudnúť pôdu aj napriek týmto reštriktívnym opatreniam a to dvomi spôsobmi - kúpou alebo nájmom poľnohospodárskej pôdy.

Na území Slovenska väčšina fariem hospodári na prenajatej pôde, v skutočnosti to predstavuje viac ako 85 % z celkovej výmery využitej poľnohospodárskej pôdy. Poľnohospodársku pôdu prenajímajú vlastníci, ktorí nemajú záujem, alebo nemôžu na pôde hospodáriť a tiež Slovenský pozemkový fond, ktorý spravuje štátnu pôdu a pôdu vlastníkov s neznámym pobytom [2].

Kapitálová vybavenosť slovenských poľnohospodárov sa síce postupne zlepšuje, ale pretrvávajú pomerne značná medzipodniková heterogenita a výrazný odstup oproti farmám v EÚ-15. Úroveň investičnej vybavenosti vyjadrená hodnotou celkových fixných aktív na pracovníka dosahuje v SR približne tretinovú úroveň oproti priemernej hodnote štátov EÚ-15. Hlavné investičné aktivity za posledných 7 rokov smerovali predovšetkým do modernizácie techniky a technológií, do diverzifikačných aktivít a nie do nákupu poľnohospodárskej pôdy.

Hospodárenie na vlastnej pôde je dôležitým stabilizačným faktorom podnikania predovšetkým pre farmy rodinného typu. V podnikoch právnických osôb a hlavne fyzických osôb je badať postupný pokles podielu prenajatej pôdy hlavne v posledných rokoch. Proces stabilizácie hospodárenia na vlastnej pôde zatiaľ nie je ukončený a akýkoľvek rast cien ho môže spomaliť. Finančné zdroje na úverovanie slovenského trhu s pôdou – v porovnaní s európskymi konkurentmi – sú veľmi drahé, preto od druhej polovice roka 2013 sú vytvorené podmienky nákupu poľnohospodárskej pôdy s lacnejšími úvermi cez špecifickú banku s úrokmi na úrovni cca 3-4 % v závislosti od bonity nákupcu pôdy. Tieto zdroje sú však obmedzené a počíta sa s kúpou 150-200 hektárov v priemere na podnik.

Bandlerová, A. [1] vo svojej publikácii okrem iného uvádza: Na cenu poľnohospodárskej pôdy môže výrazne vplývať blízkosť k hranici intravilánu. Poľnohospodárska pôda môže dosiahnuť vyššiu cenu, ak sa očakáva rozšírenie výstavby a následné vyňatie z pôdneho fondu.

Metodický postup

Slovenské inštitúcie (Pozemkové úrady, VÚGK, MPRV SR.) nemajú údaje o nakúpenej poľnohospodárskej pôde cudzincami za predchádzajúce roky a to z dôvodu, že cudzinci nakupujú pôdu rôznymi spôsobmi a to priamo, oficiálne v intenciách, ktoré im umožňujú

slovenské zákony, jedná sa o právnické osoby, ktoré na pôde hospodária. Tiež nepriamo cez iné tretie osoby, pričom môže ísť o využitie pôdy v budúcnosti aj na špekulatívne účely.

Informácie o predajoch poľnohospodárskej pôdy cudzincom na Slovensku boli získané z viacerých zdrojov a to z:

- tlače a od poľnohospodárskych podnikov,
- komerčných bánk,
- VÚGK za rok 2011.

Informácie o systémoch a podmienkach predaja poľnohospodárskej pôdy cudzincom v krajinách EÚ-15 boli získané z dostupných relevantných materiálov.

Pri spracovaní sa použili analýza, dedukcia a syntéza získaných poznatkov.

Štruktúra vlastníctva poľnohospodárskej pôdy *The structure of the agricultural land ownership*

Tab. 1

Poľnohospodárska pôda ¹	Výmera v ha ²	Podiel v % ³
Celkom poľnohospodárska pôda ⁴	2 439 408	100,0
- pôda v súkromnom vlastníctve ⁵	1 854 973	76,0
- pôda neznámych vlastníkov* ⁶	468 442	19,2
- pôda vo vlastníctve štátu ⁷	115 993	4,8
Nakúpená pôda cudzincami vo vlastníckych podieloch** ⁸	20 000	-
Nakúpená pôda podľa neoverených odhadov*** ⁹	60 000	-

* údaj je známy k roku 2000

**odhad predanej pôdy cudzincom (tí, ktorí na pôde hospodária) podľa slovenských bánk

*** nakúpená pôda podľa neoverených odhadov aj na špekulatívne účely

Prameň: ŠÚ SR, VÚEPP, získané odhady

* information is known to the year 2000

**estimation of land sold to foreigners (they keep land under cultivation) according to Slovak banks

***according to unverified estimates, purchased land can be used even for speculative purposes

1) Agricultural land, 2) Area in ha, 3) Share in %, 4) Agricultural land in total, 5) land in private ownership, 6) land of unknown owners, 7) state-owned land, 8) Purchased land by foreigners, in ownership shares, 9) Purchased land according to unverified estimates

Informácie získané z tlače a od poľnohospodárskych podnikov

Nadobúdanie nehnuteľností v tuzemsku podľa Devízového zákona č. 312/2004 §19 [8]:

(1) Cudzozemec môže nadobudnúť vlastnícke právo k nehnuteľnostiam v tuzemsku s výnimkami podľa odseku 2.

(2) Cudzozemec nemôže nadobudnúť vlastnícke právo k pôde, ktorá tvorí poľnohospodársky pôdny fond nachádzajúci sa za hranicou zastavaného územia obce a k pôde, ktorá tvorí lesný pôdny fond nachádzajúci sa za hranicou zastavaného územia obce; toto obmedzenie neplatí pre cudzozemca, ktorý je: občanom Slovenskej republiky, štátnym príslušníkom členského štátu Európskej únie a má na základe registrácie právo na prechodný pobyt, ak ide o nadobudnutie vlastníckeho práva k pôde, ktorá tvorí poľnohospodársky pôdny fond a na ktorej hospodári najmenej tri roky po nadobudnutí platnosti zmluvy o pristúpení Slovenskej republiky k Európskej únii.

O predajoch poľnohospodárskej pôdy sú len sprostredkované informácie od osôb susediacich poľnohospodárskych podnikov ktorí sledujú, čo sa v ich okolí deje a ako prosperujú susediace podniky, najmä tie, kde je známe, že sú v zahraničných rukách. Tieto firmy s preferenciou efektivity výrazne obmedzujú pracovné náklady. Aj každoročne poriadaná súťaž Top Agro Slovensko ukázala, že dánski podnikatelia dosiahli popredné miesto vo výsledkoch hospodárenia, čo hovorí o jej efektívnosti.

Nákup poľnohospodárskej pôdy je otázkou finančného kapitálu a tým väčších investičných možností. Zahraniční investori sú kapitálovo silnejší ako domáci podnikatelia na pôde. Poľnohospodársku pôdu na Slovensku vykupujú investori z rôznych častí sveta. Nejde len o osoby zo štátov EÚ (Dánov, Holanďanov, Talianov, Rakúšanov, Čechov), ale aj z USA, Číny a Izraela. Nikto nevie povedať, koľko presne poľnohospodárskej pôdy už cudzinci doteraz odkúpili.

Farmári zo západnej Európy sa najviac zaujímajú o kvalitné pôdy v Podunajskej nížine a na Trnavskej tabuli. Zvýšený dopyt po pôde zo strany zahraničných podnikateľov je v okresoch Dunajská Streda, Komárno, Nové Zámky, Topoľčany a Levice. Nielen v týchto okresoch západného Slovenska, ale aj v ďalších okresoch stredného a východného Slovenska je pôda pre cudzincov z hľadiska jej nízkej ceny vysoko atraktívna investícia.

Najväčším problémom je, že zahraniční investori skupujú najlepšie pôdy Žitného ostrova, kde máme zásoby pitnej vody, našej najväčšej strategickej suroviny. Okrem toho záujem o pôdu je aj v oblastiach atraktívnych z hľadiska turizmu (Vysoké Tatry).

Cudzinci skupujú pôdu cez slovenské firmy. Parcely na predaj hľadajú rôzne právnické a realitné spoločnosti. Ich klienti sú z Holandska a USA a zaujímajú sa o poľnohospodársku pôdu. Niektorí z nich neplánujú na pôde podnikat', chcú ju len vlastniť a prenajímať. To znamená, že v pôde chcú mať zhmotnene uložené peniaze ako istotu, pretože tieto sú v súčasnosti otáznе, vzhľadom na krízové situácie vo svete, vývoj inflácie a v poslednom čase aj o pripravovanom zákone s platnosťou pre všetky štáty EÚ, kde na základe neho by bolo možné vykonať odňatie kapitálu nad stanovený limit (tak ako to bolo vykonané v súčasnosti na Cypre). Pôda je pre cudzincov nielen miestom na podnikanie, ale hlavne investíciou do budúcnosti.

Aktivity zahraničných investorov už zdvihli ceny nájmov za pôdu v okresoch južného Slovenska, Komárno a Dunajská Streda. Podľa informácií miestnych predsedov výrazne sa zvýšila cena za prenájom v lokalitách medzi Veľkým Mederom a Veľkými Kosihami. Pôdu tu skupovali Dáni, Taliani, ale aj Česi. Na väčšine skúpených pozemkov investori naďalej udržiavajú poľnohospodársku činnosť. Mení sa však ráz vidieka a štruktúra výroby. Tam, kde sa dlhé roky pestovali plodiny, sa chovajú zvieratá s významnou koncentráciou zvierat, čo z hľadiska životného prostredia (spodné vody)nie je vyhovujúce.

Podľa Kováčika, M. [4] problém, resp. úžitok zo získania poľnohospodárskej pôdy mimo hranice krajiny pôvodu je celosvetovým fenoménom. Na jednej strane sú pozitívne účinky nadobudnutia poľnohospodárskej pôdy, ktorými môžu byť odbornosť farmárov - cudzincov a prisun nových technológií, ale na druhej strane sú aj negatívne efekty, najmä pri špekuláciách s predajom pôdy, ktoré môžu mať negatívny dopad nielen na ekonomiku krajín, ale aj na blahobyt jej občanov.

O slovenskú pôdu majú záujem aj osoby a korporácie zo vzdialeného Východu (Čína, Izrael) a USA, kde veľké korporácie majú i veľký kapitál.

Podľa neoverených odhadov nakúpili právnické a realitné kancelárie pre svojich klientov, čiže pre tretiu osobu, (fyzické a právnické osobu) s entitou v SR, ktoré na pôde neohospodária pôdu v rozsahu cca 50-60 tis. ha (2,46 %) možno aj k špekulatívnym účelom.

Podľa poznatkov komerčných bánk (aj na základe poskytnutých úverov) je možno konštatovať, že:

- cudzinci (právnické osoby) nakúpili (Tab. 1) cca 20 000 ha ekvivalentu poľnohospodárskej pôdy vo vlastníckych podieloch *za obdobie cca 8 rokov* (sú to cudzinci, ktorí na pôde v SR hospodária), čo zatiaľ nie je ani jedno percento z celkovej rozlohy poľnohospodárskej pôdy (0,8 %),
- nie je možné získať poznatky o takých cudzincoch (právnických osobách), ktorí neohospodária na pôde a pôdu získavajú za účelom špekulatívneho nákupu,
- iná je situácia v pohyboch (predajoch pôdy/vlastníckych podielov) osobám s entitou v SR alebo i v zahraničí,
- nakupovanie vlastníckych podielov prebieha skryto prostredníctvom právnych kancelárií, alebo nastrčených osôb, alebo priamo fyzickými, alebo právnickými osobami s entitou v SR, alebo priamo poľnohospodárskymi podnikmi,
- jednoznačne ale ide predovšetkým o trh s vlastníckymi podielmi a nie s pôdou (LV 1/1). Cieľom investorov je získať relevantný podiel vlastníckych podielov v katastri a pri komasácii potom uplatniť majoritné práva na určenie a scelenie pozemku (bloku),

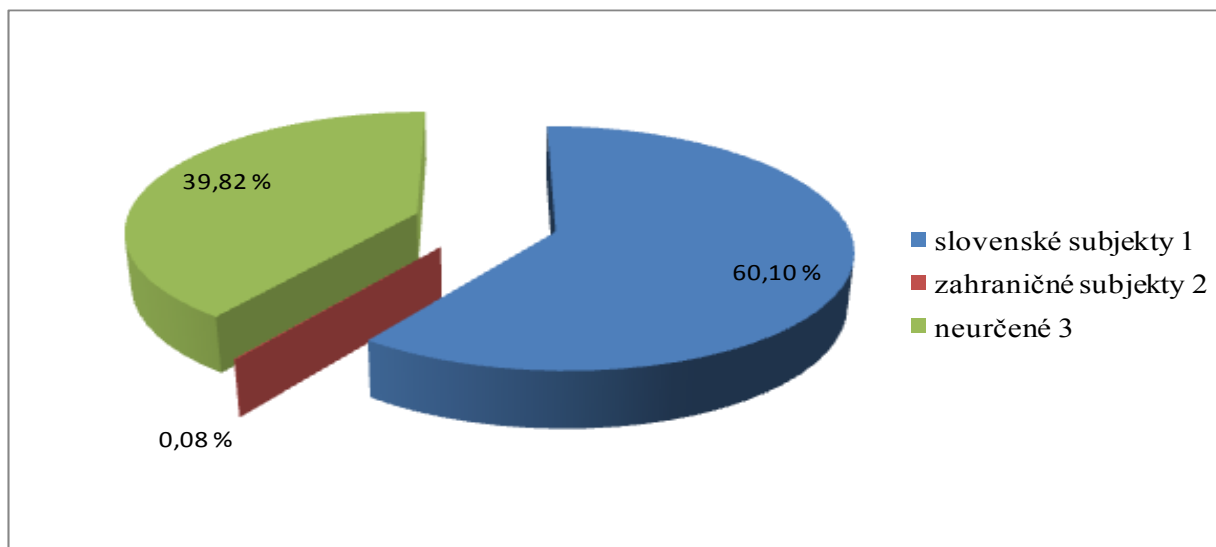
Čím väčšia je snaha osôb mimo poľnohospodárstva o kúpu vlastníckych podielov, tým väčšia je snaha poľnohospodárov nakupovať podiely na pôde. V zásade sa teraz tento proces eskaluje. Čiastočne to vyvolá problémy, pretože väčšia časť pôdy sa bude nakupovať z úverov a obmedzí sa dlhová služba na prípadné investičné úvery.

Transakcie s pôdou podľa VÚGK v roku 2011

Analýza údajov o transakciách – nákupoch a predajoch poľnohospodárskych pozemkov za rok 2011 bola vykonaná na základe údajov VÚGK v Bratislave. V transakciách s pozemkami bolo hodnotené okrem ich veľkosti – výmery a ceny aj hľadisko štátnej príslušnosti (občan SR, cudzinec).

Na základe výsledkov analýzy možno konštatovať, že najviac transakcií s pozemkami bolo vykonané vo vybraných dvanástich okresoch SR s nasledovnou štruktúrou subjektov (Graf 1):

- 60,1 % nakúpených pozemkov bolo uskutočnené medzi slovenskými subjektmi,
- 0,08 % nakúpených pozemkov bolo uskutočnené medzi zahraničnými subjektmi,
- 39,82 % transakcií nebolo možné určiť, či sa jedná o slovenský alebo zahraničný subjekt.

Štruktúra počtu pozemkov nakúpených slovenskými, zahraničnými a neurčenými subjektmi v roku 2011*The lands structure purchased by Slovak, foreign and unspecified entities in 2011***Graf 1***Prameň: VÚGK, výpočty VÚEPP**Source: RIGC - Research Institute of Geodesy and Cartography, RIAFE calculations**1) Slovak entities, 2) foreign entities, 3) unspecified*

Z regionálneho hľadiska bol nákup pôdy zahraničnými subjektmi v roku 2011 uskutočnený len vo dvoch okresoch z dvanástich sledovaných okresov (Tab. 2, Graf 2). Jedným bol okres v produkčnej poľnohospodárskej oblasti a ďalší okres spadol do poľnohospodárskej prírodnej oblasti vrchovín s nižšou produkčnou schopnosťou pôd. Spolu v týchto 2 okresoch bolo nakúpených 18 pozemkov v celkovej výmere 2,07 ha.

Slovenskými subjektmi bola podľa analýzy nakúpená najväčšia výmera pôdy (4 273,52 ha), a to predovšetkým v okresoch Topoľčany a Košice-okolie. Najväčší počet pozemkov bol kúpený v okresoch Liptovský Mikuláš, Topoľčany a Žilina. Celkový počet kupovaných pozemkov slovenskými subjektmi v roku 2011 vo vybraných okresoch SR predstavoval 12 923 pozemkov.

Výmera nakúpených pozemkov, u ktorých nebolo určené, či je kupujúci slovenský alebo zahraničný subjekt, predstavovala 2 792 ha a možno predpokladať, že aj v rámci tejto výmery sa medzi kupujúcimi môžu nachádzať zahraničné subjekty. Najväčšie percento pôdy, kde nebolo určené, či sa jedná o kupujúci subjekt slovenský alebo zahraničný, bolo zaznamenané v okresoch Banská Bystrica, Michalovce, ďalej Dunajská Streda a Prešov.

Analýzou nakúpenej pôdy slovenskými a zahraničnými subjektmi vo vybraných okresoch SR podľa veľkostných kategórií pozemkov bolo zistené, že zahraničné subjekty nakúpili len pozemky patriace do veľkostnej kategórie do 1 ha (Tab. 3). Žiaden z nakúpených pozemkov zahraničným subjektom nespadol do veľkostnej kategórie nad 1 ha [3].

Výmera, počet a cena nakúpených pozemkov vo vybraných okresoch SR v roku 2011
podľa zastúpenia slovenských, zahraničných a neurčených subjektov
Area, number and price of purchased lands in the selected districts of the Slovak Republic
by the Slovak, foreign and unspecified entities in 2011

Tab. 2

Okres ⁴	Slovenské subjekty ¹			Zahraničné subjekty ²			Neurčené subjekty ³		
	výmera (ha) ⁵	počet pozemkov ⁶	cena pozemkov (€·ha ⁻²) ⁷	výmera (ha) ⁵	počet pozemkov ⁶	cena pozemkov (€·ha ⁻²) ⁷	výmera (ha) ⁵	počet pozemkov ⁶	cena pozemkov (€·ha ⁻²) ⁷
DS	106,16	182	28 200	—	—	—	208,96	343	21 000
TT	545,74	1 090	3 500	—	—	—	338,19	548	19 500
NR	203,88	184	15 100	2,00	2	2 500	270,08	425	12 600
TO	1 561,10	2 415	4 900	—	—	—	590,00	723	11 700
LM	387,83	5 283	3 900	—	—	—	134,60	835	15 900
ZA	78,29	2 005	39 200	0,07	16	254 600	143,39	3 204	46 100
BB	4,90	68	105 900	—	—	—	21,85	158	62 800
RS	253,07	679	2 500	—	—	—	100,70	165	1 800
PO	12,03	67	92 800	—	—	—	22,34	85	48 700
SK	5,06	10	1 900	—	—	—	7,77	11	3 200
KE	995,98	669	8 600	—	—	—	514,14	1 422	14 000
MI	119,51	271	7 400	—	—	—	439,51	641	11 200
Spolu ⁸	4 273,52	12 923	7 500	2,07	18	11 600	2 704,55	8 560	16 100

Prameň: VÚGK, vlastné výpočty VÚEPP

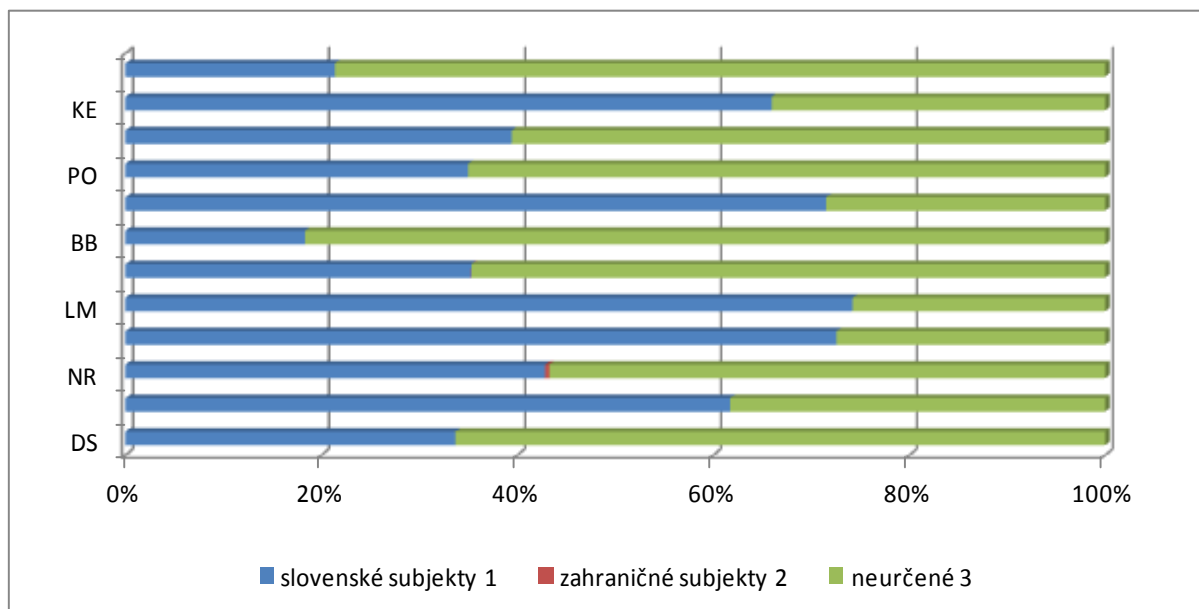
Source: RIGC - Research Institute of Geodesy and Cartography, RIAFE calculations

1) Slovak entities, 2) foreign entities, 3) unspecified entities, 4) District, 5) area (ha), 6) number of lands, 7) price of lands, 8) In total

Podiel výmery pôdy nakúpenej slovenskými, zahraničnými a neurčenými subjektmi vo vybraných okresoch SR v roku 2011

Share of land area purchased by Slovak, foreign and unspecified entities in the selected districts of the Slovak Republic in 2011

Graf 2

Prameň: VÚGK, vlastné výpočty VÚEPP

Source: RIGC - Research Institute of Geodesy and Cartography, RIAFE calculations

1) Slovak entities, 2) foreign entities, 3) unspecified entities

Počet predaných pozemkov v roku 2011 vo vybraných okresoch SR podľa veľkostných kategórií

Number of sold land in selected districts of Slovakia by size categories in 2011

Tab. 3

Okres ⁴	Slovenské subjekty ¹		Zahraničné subjekty ²		Neurčené subjekty ³	
	pozemky ⁵ do 1 ha	pozemky ⁶ nad 1 ha	pozemky ⁵ do 1 ha	pozemky ⁶ nad 1 ha	pozemky ⁵ do 1 ha	pozemky ⁶ nad 1 ha
DS	157	25	—	—	304	39
TT	948	142	—	—	476	72
NR	143	41	2	—	355	70
TO	2 047	368	—	—	671	52
LM	5 255	28	—	—	817	18
ZA	1 999	6	16	—	3 188	16
BB	67	1	—	—	155	3
RS	653	26	—	—	146	19
PO	66	1	—	—	79	6
SK	8	2	—	—	9	2
KE	551	118	—	—	1 377	45
MI	257	14	—	—	601	40
Spolu ⁷	12 151	772	18	—	8 178	382

Prameň: VÚGK, vlastné výpočty VÚEPP

Source: RIGC - Research Institute of Geodesy and Cartography, RIAFE calculations

1) Slovak entities, 2) foreign entities, 3) unspecified entities, 4) District, 5) lands to 1 ha, 6) lands over 1 ha, 7) In total

Nadobúdanie pôdy cudzincami v krajinách EÚ-15

V žiadnej krajine EÚ-15 sa neuplatňuje diskriminácia pri kúpe poľnohospodárskej pôdy voči zahraničným záujemcom (cudzincom) v rámci EÚ. Podmienky trhu pôdy sú medzi štátmi EÚ-15 značne rozdielne. V zásade však spĺňajú požiadavky na voľný pohyb kapitálu, ale napriek zásadným ustanoveniam legislatívy ES niektoré štáty EÚ si stanovili rôzne opatrenia vo vzťahu k voľnému pohybu kapitálu.

Belgicko, Nemecko, Francúzsko, Luxembursko, Holandsko, Portugalsko a Veľká Británia nemajú žiadne reštrikcie pre nadobudnutie vlastníctva pôdy cudzincami.

V Írsku sú s výnimkou osôb so 7 ročným trvalým pobytom potrebné povolenia Pôdnej komisie (Land Commission) k nákupu a nájmu pôdy a k získaniu hypotéky na nákup poľnohospodárskej pôdy.

Taliansko, Španielsko, Grécko uplatňujú reštrikcie pri nadobudnutí pôdy na hraničných územiach. Rovnaké práva ako pre Grékov platia aj pre občanov EÚ.

V Španielsku sú občania EÚ vyňatí z reštrikcií, ale v Taliansku musia aj títo občania žiadať miestnu prefektúru o povolenie.

V Rakúsku existuje samostatné opatrenia pri predaji pôdy cudzincom.

Prehľad hlavných opatrení vo vybraných krajinách EÚ

Vzhľadom na riziká, ktoré signalizuje liberalizovaný slovenský trh s pôdou (bez ohľadu na jeho plné otvorenie), by sa niektoré opatrenia, napr. z Rakúska, resp. Francúzska mohli uplatniť aj na Slovensku.

Rakúsko

Zákony sú odlišné v jednotlivých spolkových krajinách. Poľnohospodári majú prednostné právo pri nákupe pôdy a rovnako sú uplatňované reštriktívne opatrenia voči nadobúdateľom poľnohospodárskych pozemkov vo vzťahu k pôvodu ich vlastníctva a formám činnosti. Niektoré zemské (krajské) zákony (krajina Vorarlberg) boli pre svoju tvrdosť kritizované EÚ. V niektorých spolkových krajinách sú uplatňované samostatné prístupy k cudzincom, kde je požadované k predaju pôdy povolenie zriadenej komisie.

Právna základňa vo vzťahu k pôde

Dôležité právne podklady:

- *Spolkový zákon o „štatúte pôdy“*. Právny rámec pre udržiavanie priestorovej štruktúry vidieckych oblastí ako celku.
- *Zákony spolkových krajín o „regionálnom štatúte pôdy“*. Predpisy o udržiavaní štruktúry vidieckych oblastí krajín a súvisiace opatrenia „kultúrnych technológií“ konsolidácia pôdy, zjednocovanie alebo rozdeľovanie pôdy fariem, znovu osídľovanie vidieka.
- *Dedičský zákon*. Reguluje zvyky a pravidlá dedenia nehnuteľností a iného majetku. V podstate sú medzi farmármi v Rakúsku obvyklé dva typy dedenia - právo dedenia hlavným dedičom a druhý zvyk prevodu na všetkých potomkov.

- *Občiansky zákonník*. Reguluje všetky súkromné a ekonomické vzťahy a týka sa celej spoločnosti.
- *Spolkový poľnohospodársky zákon*. Reguluje všetko, čo sa týka spolkovej administratívy v poľnohospodárstve; najviac je súhrnným zákonom regulujúcim všetky opatrenia pre poľnohospodárske komodity na trhu a tiež súvisiace záležitosti. So vstupom Rakúska do EÚ sa „trhový poriadok“ presunul z národnej do nadnárodnej kompetencie v Bruseli.
- *Poľnohospodárske zákony spolkových krajín*. Regulujú zemské (krajské) opatrenia pre udržiavanie regionálnych štruktúr v poľnohospodárstve.
- *Spoluvlastnícke práva*. Regulujú spoluvlastníctvo a kooperáciu v poľnohospodárstve; najdôležitejším typom v mestách je spoluvlastníctvo bytov a rodinných domov, vo vidieckych oblastiach je spoločné vlastníctvo pôdy, ktoré je bežne užívané miestnymi skupinami farmárov.
- *Zákony regionálneho plánovania spolkových krajín*. Regulujú rámec regionálneho a/alebo vidieckeho rozvoja vo všeobecnom zmysle. V Rakúsku nie je žiadny spolkový zákon pre regionálne plánovanie, ale v zhode všetkých verejných autorít (spolkový štát, spolkové krajiny, obce) a takzvaných „sociálnych partnerov“ je upravená ÖROK - Rakúska koncepcia rozvoja územia pre obdobie desiatich rokov.
- *Lesný zákon*. Reguluje všetko, čo sa týka lesov a lesnatých oblastí. Dôležité je:
 - špecifické určenie lesov pre ich ochrannú funkciu (zadržiavanie vody, ochrana pred eróziou, ochrana pred lavínami),
 - špeciálna kapitola týkajúca sa úloh „územného plánovania v lesoch“.
- *Zákon o železniciach*. Dôležitý je pri záberoch pôdy pre verejné účely (aj., týkajúci sa verejnej bezpečnosti).
- *Prístupová dohoda k EÚ*. Základňa pre implementáciu spoločnej EÚ legislatívy a opatrení (acquis communautaire), ktoré sú nadriadené národným zákonom.
- *Spolkový zákon o štatistike*. Reguluje štatistické cenzy a šetrenia zvlášť využitia pôdy.
- *IACS*. V Rakúsku sa menuje „INVEKOS“ a je základom pre CAP platby na plochu i kusy a pre rakúske platby vzťahujúce sa k plochám v programoch ochrany životného prostredia v poľnohospodárstve.

Dedenie pôdy – práva v mestách a na vidieku

Rakúsko pozná právo hlavného dediča rovnako ako zvyk prevodu na všetkých potomkov. Behom posledných rokov je prevod na všetkých potomkov nevítaný a je oficiálne potlačovaný.

Tiež v kontexte s dedením je politickým cieľom udržať stabilnú poľnohospodársku štruktúru a vyhnúť sa deleniu fariem parceláciou majetku. Preto sú takzvané „Ezbfhof“, dedičná farma vlastnená fyzickou osobou, manželmi alebo rodičmi a deťmi považované za garant stabilnej vidieckej štruktúry.

V prípade hlavného dediča musí táto osoba vyplatiť ostatných dedičov, ktorí nezdedili farmu. Podielové práva a služobné práva v rakúskom poľnohospodárstve a lesníctve. Tieto práva sú na jednej strane dôležitou zložkou horského poľnohospodárstva, ale na druhej strane sú spojené s neprehliadnuteľnými problémami, spojenými s hospodárením, vlastníckymi právami a užívaním pôdy. Zhodnotenie relevantných dokumentov, týkajúcich sa podielových práv, dáva nasledujúce závery pre dobu pred 10-timi rokmi (aktuálne dáta nie sú k dispozícii):

S výnimkou najmenších spoluvlastníckych práv (cca 1 000 asociácií celkom pokrýva výmeru nižšiu ako 9 000 ha), v Rakúsku je okolo 4 500 asociácií fariem, ktoré vlastnia viac ako 1 milión ha pôdy. Medzi 120 000 a 130 000 spoluvlastníkmi majú právo získať služby z pôdy. Okolo roku 1990 približne 30 000 z nich boli farmári (25 %), ale v súčasnosti viac ako 75 % držiteľov služobných práv sú buď poľnohospodári na pol úväzku alebo nie sú poľnohospodári a záujem získať úžitok z ich práv sa vytráca.

Legislatívna úprava i spravovanie problematiky nehnuteľností spadá do kompetencie spolkových krajín, ktoré prostredníctvom svojich právnych predpisov riešia nakladanie s poľnohospodárskou a lesnou pôdou, stavebnými pozemkami a ostatnými nehnuteľnosťami, ku ktorým chcú získať práva cudzinci. Cieľom je zamedziť úbytok poľnohospodárskej a lesnej pôdy, zachovanie rodinných poľnohospodárskych prevádzok, zlepšovanie štrukturálnej skladby vlastníctva pôdy, zladenie záujmu bytovej politiky a územného plánovania. Ďalším z cieľov je regulácia vlastníctva pôdy spôsobom sociálne únosným, riešenie adekvátnej veľkosti pozemkov, obmedzenie možnosti získania pôdy cudzincami.

Predpisy, upravujúce problematiku nakladania s nehnuteľnosťami, sú v jednotlivých spolkových krajinách odlišné v závislosti od miestnych pomerov (historický kontext, geografické podmienky). Napríklad v spolkovej krajine Vorarlberg nie je udelené povolenie k nadobudnutiu poľnohospodárskej a lesnej pôdy v prípade, že:

- by bez závažného dôvodu došlo k strate pôvodného spôsobu jej využívania,
- príliš vysoká kúpna cena neodpovedá cenám v mieste obvyklým,
- zamýšľaný predaj by viedol k vzniku, či zväčšeniu už existujúceho veľkopozemku, či honitby,
- obhospodarovanie ďalej nebude možné zabezpečiť vlastnými silami,
- záujemca o pôdu nemá potrebné znalosti k jej obhospodarovaniu,
- bez závažného dôvodu by bola narušená priaznivá štruktúra držby pôdy,
- je podozrenie z podvodu (uviedenie fiktívneho dôvodu pre jej nadobudnutie).

Dolnorakúsky zákon (NÖ Grundverkehrsgesetz 2007) má v hlavnom účele uvedené nasledujúce dôvody:

- Udržanie, posilnenie a tvorbu konkurencieschopného poľnohospodárstva odpovedajúceho prírodným a štrukturálnym podmienkam Dolného Rakúska.
- Udržanie, posilnenie a tvorba hospodársky zdravej poľnohospodárskej a lesníckej pôdnej držby.
- Obmedzenie nadobudnutia pozemkov cudzincami, pričom cudzinec je definovaný ako:
 - osoba, ktorá nemá rakúske štátne príslušenie,

- právnická osoba so sídlom mimo Rakúska alebo jej hlavný kapitál sa nachádza prevažne v zahraničnom vlastníctve,
- spoločenstvo osôb, ktorých majetok sa nachádza prevažne v zahraničnom vlastníctve,
- spolky, ktorých členovia sú vo väčšine cudzinci,
- nadácie, fondy a podobné zahraničné právnické osoby, ktorých majetok alebo výnosy podľa účelu nadácie alebo fondu pochádzajú prevažne z cudziny a ich správa spočíva výlučne alebo prevažne na cudzincoch.

Hlavné elementy rakúskeho trhu s pôdou - Objekty a subjekty trhu s pôdou

Systém registrácie vlastníctva pôdy je decentralizovaný v administratívnych obvodoch. Register pôdy patrí miestnym súdom (v obvodoch) a spolupracuje s miestnymi geodetickými kanceláriami. Vyhotovuje „digitálnu katastrálnu mapu“ a funguje aj digitálny register pôdy. *Regulácia vlastníckych práv* je deklarovaná v občianskom zákonníku. *Systém trhu s pôdou je plne liberalizovaný* s nediskriminačnou kontrolou transferu poľnohospodárskej pôdy (pre domácich a cudzincov).

Držba a prenájom pôdy sú všeobecne priznané všetkým subjektom na trhu s pôdou, v špeciálnych prípadoch podporované komisiou pre urovnávanie nájmu („Pachtborsen“).

Cudzinci môžu vlastniť pôdu bez obmedzenia, okrem právnych aktivít komisie pre transfer pôdy.

Základom ceny pôdy na voľnom trhu je ponuka a dopyt. Hodnota pôdy môže byť tiež stanovená autorizovanými expertmi.

Rakúsky protekcionistický systém v poľnohospodárstve bol v minulosti silnou prekážkou mobility trhu s pôdou a intenzity transferu poľnohospodárskej pôdy. Od vstupu do EÚ je oveľa vyššia mobilita s významnými konsolidačnými aktivitami medzi farmármi a vzrástol prenájom pôdy.

V Rakúsku existujú rozsiahle podniky a asociácie, kde najväčšou je Spolková lesnícka asociácia, ktorá v priebehu 80-tych rokov minulého storočia vlastnila viac ako 500 000 ha lesnej (väčšinou marginálnej) a poľnohospodárskej pôdy. Tiež existuje asi 250 lesníckych podnikov s viac ako 200 ha a cca 120 veľkých poľnohospodárskych fariem s 1000 až 4000 ha pôdy.

Komisia pre transfer pôdy

V takzvanej komisii pre transfer pôdy má Rakúsko veľmi dobre prepracovaný kontrolný nástroj pre aktivity transferu poľnohospodárskej pôdy. Každá zmluva o nákupe a predaji musí byť zaregistrovaná menovanou komisiou. Úlohou komisie je rozhodnúť, či transfer pôdy by mal byť ponúknutý tomu poľnohospodárskemu podniku, ktorý hľadá pôdu aby zväčšil alebo konsolidoval svoj majetok alebo nie. Pokiaľ je takáto potreba na miestnej alebo regionálnej úrovni, zainteresovaný farmár môže uzavrieť zmluvu, ale musí akceptovať vyjednávacie podmienky (pokiaľ sú „miestne obvyklé“). Toto dáva istotu zmluvnej voľnosti.

Komisia, zriadená zásadne na úrovni obce, pozostáva zo zástupcov farmárov, miestnej správy a hospodárskych zväzov. Pri nezhode predaja je prípad posunutý na vyššiu inštanciu na úrovni krajiny alebo spolkového štátu (pre požadované jasné vykonávanie zákona podľa odvolacích stupňov).

Z viacerých dôvodov je pre zlepšenie pôdnej štruktúry fariem dôležitá súkromná výmena pozemkov, zvlášť v regiónoch s roztrieštenou pôdnou drážbou. To je skutočnosť v niekoľkých východných častiach Rakúska (Dolné Rakúsko a zvlášť v Burgenlandu z dôvodu zavedenia francúzskeho občianskeho zákonníka behom 19. storočia v tak zvaných „krajínach uhorskej koruny“), ale tiež v západných okresoch (Západné Tyrolsko, Voralberg) s alemanským obyvateľstvom, ktorého tradičné zákony dedenia preferovali rozdeľovanie pôdy rozparcelovaním pôdnej drážby.

Právo na získanie povolenia k predaju pôdy cudzincom je možno udeliť len v prípade, že nie sú dotknuté štátno-politické záujmy, ak získanie pôdy odpovedá hospodárskym, sociálnym a kultúrnym záujmom krajiny alebo obce a nadobúdateľ pôdy má v Rakúsku najmenej desaťročné trvalé bydlisko.

Povolenia k prevodu sú nutné v prípade poľnohospodárskych alebo lesných pozemkov od obecných organizácií pri:

- prevode vlastníckych práv,
- poskytnutí práv k výnosu,
- prepachtovaní nad 2 ha alebo ak prepachtovaním sa celková prenajatá výmera zvýši nad 2 ha.

Z tohto povolenia sú výnimky založené na previazanosti s ďalšími právnymi úpravami pri tvorbe ciest, spoluvlastníctva, údržbe zariadenia na pozemku, riešenia manželských vzťahov, ak výmera pozemku nepresahuje 0,3 ha a pozemok je potrebný pre vykonávanie pozemkových úprav alebo sa ho dotýkajú práva podľa dopravného alebo sídelného zákona.

Komisia pre povolenie prevodu pôdy je zložená:

- z vedenia regiónu (vedením regiónu je menovaný sudca),
- troch zástupcov agrárnej komory.

Niektoré právne úpravy sú predmetom kritiky zo strany Európskej komisie z dôvodu zjavnej preferencii domácich poľnohospodárov pred ostatnými záujemcami bez možnosti výnimky. Predmet sporu spočíva vo vymedzení podmienok prevodu alpských lúk (viacúčelové využitie).

Francúzsko

Vo Francúzsku je trh s poľnohospodárskou pôdou rozhodujúcim spôsobom ovplyvnený organizáciou SAFER, ktorá bola založená v roku 1960. Je to súkromná firma so štátnym servisným poslaním a pôsobí na základe neziskového súkromného práva.

SAFER je zložený so zástupcov:

- poľnohospodárskych profesných organizácií,
- regionálnych článkov riadení a obcí.

Aktivita SAFER-u je pod kontrolou štátu

Pôvodným hlavným poslaním organizácie SAFER bola predovšetkým podpora usídlenia mladých farmárov, zlúčenie pozemkov a fariem a podpora transparentného a funkčného trhu s pôdou na vidieku. Neskôr bola činnosť SAFER-u rozšírená na podporu regionálneho rozvoja a ochranu pôdy.

SAFER má tri základné úlohy:

- *Prvá je informačná povinnosť*, kedy každý predaj pôdy je potrebné hlásiť notárovi spisujúcemu zmluvu na SAFER. Pred vlastným zásahom SAFER-u teda musí byť k dispozícii návrh kúpnej zmluvy s uvedením kúpnej ceny. Následne má SAFER dva mesiace na rozhodnutie, či prijme alebo odmietne návrh zmluvy. V prípade, že zmluva je v súlade s poslaním SAFER-u a nie je očakávaný špekulatívny účel nákupu pôdy, je prevod akceptovaný. Opačne, pokiaľ zmluva neodpovedá úlohe SAFER-u a sú podozrenia so špekulatívnych dôvodov, je drobená veľkosť farmy alebo cena nezodpovedá obvyklým trhovým reláciám, potom je zmluva odmietnutá.
- *Druhý nástroj spočíva v jednaní* medzi predávajúcim a kupcom založenom na vzájomnej dohode obvykle novým kupcom spĺňajúcim poslanie SAFER-u alebo jednanie o inej cene v súlade so zistenými trhovými cenami.
- *Tretia úloha spočíva v predkupnej možnosti* SAFER-u, umožňujúcej získanie pôdy k predaju a následne nájdenie kupca zodpovedajúceho úlohe SAFER-u alebo predaj pôdy s inou cenou.

Úloha SAFER-u je kľúčová v relatívne nízkych cenách poľnohospodárskej pôdy vo Francii.

V posledných rokoch výrazne vzrástol vo Francúzsku záujem zo strany cudzincov o kúpu vinohradov. Francúzsky investičný zákon neobmedzuje investície podľa štátnej príslušnosti. Všetko posudzuje organizácia SAFER a tiež schvaľuje Ministerstvo poľnohospodárstva.

Nemecko

Nemecká legislatíva vo vzťahu k pôde spočíva na hlavných federálnych zákonoch a zemských zákonoch.

- a) *Nemecký občiansky zákonník (Bürgerliches Gesetzbuch)*. Aj keď predaj a nájom pôdy je predmetom súkromného práva, niektoré základné koncepty ako definícia zmluvy, rozsah zmluvy, regulácia a zrušenie zmluvy, nároky vznikajúce z vlastníctva sú riešené v tomto zákone.
- b) *Zákon o poľnohospodárstve (Landwirtschaftsgesetz)*. Predstavuje systematické zhrnutie práv zaoberajúcich sa účelom nemeckej agrárnej politiky.
- c) *Zákon o predaji poľnohospodárskej pôdy (Grundstückverkehrsgesetz)*. Hlavný účel spočíva v opatrení proti drobeniu pozemkov a poľnohospodárskych podnikov. Poľnohospodársky pozemok nesmie byť po predaji menší ako 1 ha a podnik musí byť sebestačný.

Zákon rieši problematiku vlastníctva pôdy. Je hlavným právnym prostredím pre výklad práv vlastníctva pôdy dané článkom 14 v základnom zákone Grundstückverkehrsgesetz.

Tento zákon vykonáva reguláciu pri prevodoch pôdy. Pri predaji pozemkov musia byť splnené niektoré základné predpoklady a to:

- predajom nevznikne nezdravé delenie podniku a pozemkov. Toto môže nastať, ak poľnohospodársky podnik stratí životaschopnosť, ak sa poškodí priestorová previazanosť pozemku, ak sa zmenší výmera pozemku pod určitú veľkosť podľa jednotlivých federálnych zákonov (1–2 ha),
- delenie odporuje prevedenej pozemkovej úprave, v prípade lesných pozemkov, pokiaľ je pozemok menší než tri a pol hektára,
- ak predaj odporuje zlepšeniu agrárnej štruktúry,
- ak je trhová cena v nepomere k hodnote pozemku (max do 150 %), tak sa predaj nepovoľuje.

d) *Sídelný zákon* (Reichssiedlungsgesetz RSiedlG). Pri predaji platí predkupné právo podľa „Reichssiedlungsgesetz“, potom možno v prípade predaja poľnohospodárskej a lesnej pôdy predaj iným záujemcom odmietnuť alebo obmedziť. Opatrenia spočívajú v:

- prenajatí pozemku určitému farmárovi,
- predaji celého alebo časti pozemku podľa dohodnutých podmienok farmárovi alebo miestnemu podnikateľovi v obci. Predkupné právo platí i pre potreby obce alebo pozemkových úprav.

Predaj a prenájom poľnohospodárskej pôdy je predmetom súkromného a verejného práva a riadi sa:

- Občianskym zákonníkom, ktorý upravuje práva a povinnosti vlastníka a nájomcu,
- Verejný zákon upravuje registráciu a vykazovanie a špecifické sledovanie.

Poľsko

Pre potreby predaja pôdy cudzincom bol podpísaný zákon z 11. apríla 2003 „Formality poľnohospodárskeho systému“ (Formation of Agricultural System) pre zlepšenie štruktúry fariem, zabráneniu nadlimitnej koncentrácie výroby a pre zvýšenie kvality riadenia fariem na základe riadenia fariem osobami s oprávnením. Bola vytvorená štátna poľnohospodárska agentúra (Agricultural Property Agency (APA)) s právom uzatvárať kontrakty pri dedení a výmene pozemkov, v určitých prípadoch má právo na zmenu kupca v zmluve v určitom termíne. Ako nedostatok sa javí predovšetkým neriešená fragmentácia pôdy. Limitná veľkosť pre uznávanú výmeru rodinné farmy alebo jednotlivca je 300 ha.

V Poľsku predaj pôdy cudzincom (fyzické a právnické osoby) počas prechodného obdobia podlieha osobitnému postupu, pri ktorom muselo byť udelené zvláštne povolenie Ministerstvom vnútra a Ministerstvom poľnohospodárstva a rozvoja vidieka a tiež Poľnohospodárska agentúra mala predkupné právo na kúpu pozemkov, ktoré boli ponúknuté prednostne pre takéto transakcie.

Cudzinci môžu nadobúdať nehnuteľný poľnohospodársky majetok, ak sú ženatí, vydaté za poľského občana a okrem toho tento mal trvalé bydliskom v Poľsku najmenej po dobu dvoch rokov a za podmienky, že nadobudnutý majetok sa stane spoločným vlastníctvom manželky a manžela. Cudzinci môžu tiež získať pozemky, ak pracujú a zdržiavajú sa v Poľsku najmenej

po dobu piatich rokov a tiež dlhodobým pobytom. Napriek tomu je dôležité si uvedomiť, že tieto výnimky nie sú platné pre územia nachádzajúce sa v pohraničných oblastiach.

Maďarsko

Návrh zákona o obchodovaní s poľnohospodárskou pôdou obsahuje ustanovenia týkajúce sa úradného povolenia vlastníckeho a užívacieho práva k pôde. Na nadobudnutie vlastníckeho práva je potrebné predbežné úradné povolenie poľnohospodárskeho správneho orgánu. Vlastnícke právo nemôže nadobudnúť osoba, ktorá nie je roľníkom s výnimkou pôdy v pásme určenom zastupiteľským zborom samosprávy obce, mesta a obvodu hlavného mesta. Maďarskému štátu prináleží na poľnohospodársku pôdu predkupné právo pred každým iným záujemcom. Predkupné právo vykonáva v mene maďarského štátu Národný pozemkový fond. Ak Národný pozemkový fond nevyužije predkupné právo na pôdu, toto právo prináleží miestnemu bývalému poľnohospodárskemu nájomcovi, začínajúcemu mladému roľníkovi, bezprostrednému susedovi, ostatným miestnym obyvateľom. Vlastnícke právo na poľnohospodársku pôdu môžu nadobudnúť blízke osoby na základe zmluvy o vyživovaní, opatrovateľskej zmluvy alebo dedičskej zmluvy aj keď nie sú roľníkmi.

Slovinsko

Predkupné právo môže byť nárokované pri predaji poľnohospodárskej alebo lesnej pôdy týmito osobami s predkupným právom:

- spoluvlastník,
- farmár susedných plôch,
- manžel predávajúceho,
- iný farmár,
- poľnohospodárska organizácia alebo živnostník pre potreby zabezpečenia výroby,
- organizácie Národný poľnohospodársky a lesnícky fond (National Farm Land and Forest fund of the Republic of Slovenia).

Holandsko

V Holandsku absentujú opatrenia voči nadobúdateľom poľnohospodárskej pôdy, ale existujú veľmi tvrdé uplatňovania ochrany poľnohospodárskeho pôdneho fondu pred prevodom na nepoľnohospodárske účely formou územného plánovania. Existuje forma výkupu poľnohospodárskej pôdy pre obec pri zachovaní úrovne cien pre poľnohospodárske účely.

Anglicko

V Anglicku je liberálny prístup k predaju poľnohospodárskej pôdy, napriek tomu existujú intervenčné programy pre začínajúcich farmárov.

Švédsko

Vo Švédsku všeobecne platí, že fyzické osoby môžu nakupovať poľnohospodársku pôdu bez obmedzenia, ale v riedko osídlených oblastiach je potrebné povolenie a vyžaduje sa k nadobudnutiu pôdy patričné odborné vzdelanie alebo predchádzajúce skúsenosti (alebo oboje) a v niektorých prípadoch je dokonca nutné, aby majiteľ pozemku býval na pozemku. Takéto povolenie je tiež potrebné pre nákup pôdy právnickou osobou.

Záver

Oficiálne informácie o výmere doteraz predanej poľnohospodárskej pôde v SR cudzincom nie sú sledované, existujú len údaje za právnické osoby, ktoré si mohli pôdu kúpiť v zmysle slovenských zákonov a na pôde hospodária. Taktiež sú k dispozícii údaje VÚGK o transakciách s poľnohospodárskou pôdou vykonané za rok 2011.

Podľa predbežných odhadov slovenských bánk je v súčasnosti vo vlastníctve cudzincov – právnických osôb, ktorí na pôde hospodária cca 20 000 ha, čo je 0,8 % z celkovej poľnohospodárskej pôdy.

Podľa neoverených odhadov nakúpili právnické a realitné kancelárie pre svojich klientov, čiže pre tretiu osobu (fyzické a právnické osobu) s entitou v SR, ktoré na pôde nehospodária, pôdu v rozsahu cca 50-60 tis. ha (2,46 %) a možno pôda bude neskôr slúžiť aj pre špekulatívne účely.

Na základe analýzy údajov z VÚGK za rok 2011 možno konštatovať, že najviac transakcií s pozemkami bolo vykonaných vo vybraných dvanástich okresoch SR s nasledovnou štruktúrou subjektov:

- 60,1 % nakúpených pozemkov bolo uskutočnené medzi slovenskými subjektmi,
- 0,08 % nakúpených pozemkov bolo uskutočnené medzi zahraničnými subjektmi,
- 39,82 % transakcií nebolo možné určiť, či sa jedná o slovenský alebo zahraničný subjekt.

Zahraničné subjekty nakúpili v roku 2011 podľa VÚGK pozemky o výmere nižšej ako 1 hektár.

Pôdu na Slovensku skupujú cudzinci z rôznych častí sveta (EÚ, USA, Čína, Izrael), ktorí majú dostatočné kapitálové zázemie a keďže vznikajú určité pochybnosti z doterajších skúseností, že pôda bude využívaná na iné ako poľnohospodárske účely, je potrebné zo strany štátu vykonať opatrenie, aby k tomuto nedochádzalo vo veľkom rozsahu. Rozhodujúce je, že cudzinci skupujú pôdy, ktoré sú vysoko produkčné a na ich území sa nachádzajú aj zdroje pitnej vody, našej budúcej strategickej suroviny.

Vzhľadom na blížiaci sa koniec moratória – prechodného obdobia si budú môcť cudzinci na Slovensku kúpiť poľnohospodársku pôdu bez obmedzenia. Keďže pôda je základným výrobným prostriedkom pre poľnohospodárov, je potrebné vytvoriť transparentné a objektívne prostredie v tejto oblasti. Inšpiráciou by mohli byť skúsenosti z niektorých vyspelých štátov EÚ, ktoré aj keď povoľujú kúpu pôdy cudzincom, stanovujú tvrdšie podmienky, ktoré nie každý cudzinec môže splniť. Napríklad právna úprava niektorých štátov EÚ umožňuje predaj poľnohospodárskej pôdy len osobám žijúcim dlhodobo v danom štáte, spĺňajúcim odbornú spôsobilosť pre hospodárenie na pôde a kúpa poľnohospodárskej pôdy

musí byť schválená príslušným orgánom vytvoreným na účely predaja poľnohospodárskej pôdy [1]. Je potrebné sprístupniť kapitál na nákup poľnohospodárskej pôdy, pretože na Slovensku hospodária farmári na 90 % prenajatej poľnohospodárskej pôdy. Zmeniť národnú legislatívu tak, aby mal štát prednostné právo pri nákupe pôdy.

Literatúra

- [1] BANDLEROVÁ, A. a kol.: Agrárne právo Európskej únie. Vysokoškolská učebnica. Vydané SPU v Nitre, 2007. 218 strán. ISBN 978-80-8069-990-1
- [2] BUDAY, Š. – GRAUSOVÁ, G. – RYBÁR, V.: Tendencia rozvoja trhu s pôdou a hospodárenie na pôde v podmienkach EÚ. In: Pôda v 21. století: hodnocení a oceňování zemědělského půdního fondu v podmínkách užití a ochrany přírodních zdrojů. Sborník příspěvků ze semináře s mezinárodní účastí 1.-2.11.2011, Doksy. Praha: ÚZEI, 2011, s. 13-23. ISBN 978-80-86671-85-7
- [3] BUDAY, Š. a kol.: Rozvoj trhu s pôdou a trhu nájmu v podmienkach EÚ. VÚEPP Bratislava, 2013. Vedecká monografia č. 182/2013, 119 strán, tab. 61, graf 74. ISBN 978-80-8058-586-0
- [4] KOVÁČIK, M.: Transakcie s poľnohospodárskou pôdou v Európskom a svetovom meradle. In Determinanty kvality života na vidieku [elektronický zdroj] : medzinárodná vedecká konferencia, Nitra, 21.-23. september 2011. SPU Nitra, 2011. ISBN 978-80-552-0667-7
- [5] NĚMEC, J. - KLÍMOVÁ, I. - VOLTR, V.: Rozvoj trhu s půdou v podmínkách vstupu ČR do EU // Jiří Němec / Václav Voltr ; Iva Klímová Praha : Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky VÚZE, 1999. 23 s. : 8 tab., příl. + ISBN (neváz.): http://aleph.uzpi.cz/F?func=direct&doc_number=000048697&local_base=UZP01&format=999
- [6] SWINNEN, J.F.M. - VRANKEN, L.: Land and EU Accession. Review of the transitional restrictions by New Member states on the acquisition of agricultural realstate. Brusel. 2009. ISBN: 978-92-9079-827-9
- [7] Rozhodnutie Komisie zo 14.4.2011, ktorým sa predlžuje prechodné obdobie týkajúce sa nadobúdania poľnohospodárskej pôdy na Slovensku. (on-line)
- [8] Zákon NR SR Devízový zákon č. 312/2004 §19, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

Došlo 6. 9. 2013

Kontaktná adresa

doc. Ing. Štefan BUDAY, PhD.

Ing. Zuzana CHRASTINOVÁ

Ing. Gabriela GRAUSOVÁ

Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55, 824 80 Bratislava, SR

tel. 58243 339, 58243 231, 58243 248

e-mail stefan.buday@vuepp.sk

e-mail zuzana.chrastinova@vuepp.sk

e-mail gabriela.grausova@vuepp.sk

Martina Brodová

Cenový vývoj vo vertikále výroby a spotreby živočíšnych komodít v rokoch 2008-2012

Price development in the animal commodities production and consumption vertical in 2008-2012

Abstract *The analysis of the development of prices in the food vertical, it means the prices of inputs into agriculture, agricultural products, food products and consumption prices of foodstuffs, on the basis of the price scissors, and with key products on the basis of the price shares, has shown within the reporting period the greatest raise of consumer food prices, while the prices of food processors grew the slowest.*

In the period 2008-2009 the price parity coefficients within the food vertical became worse to the detriment of agricultural products, with the most critical values in 2009. Since 2010, at all stages of food chain a reduction in the price scissors occurred, in addition to the ratio of processing food prices to the consumer prices.

The development of shares in prices as of 2008 pointed to a substantial differentiation in the development of prices within the food vertical. In the period 2008–2010 there has been a downward trend in the development of share of raw cow milk purchase price from primary production in the processors prices of dairy products. In the following years, an increase in the purchase price of milk was reflected as growing share in the processors prices, up to the level of the year 2008. The development of shares of purchase price of slaughter bulls in the processor price of beef remained stable. The mutual relation between processor and consumer prices of the evaluated kinds of beef was subjected to seasonal oscillation. The development of the primary producer price share in the processor price of the majority of evaluated kinds of pork recorded slightly growing tendencies in 2008-2012, while the development of the processor price shares in the consumer prices of evaluated kinds of pork experienced a downward trend.

Key words *price - price development - parity coefficient - price scissors - food vertical - livestock commodities*

Abstrakt Z analýzy vývoja cien v potravinovej vertikále tzn. cien vstupov do poľnohospodárstva, poľnohospodárskych výrobkov, potravinárskych výrobkov a spotrebiteľských cien potravín na základe cenových nožníc a pri vybraných výrobkoch na základe cenových podielov vyplynulo, že najväčšie zvýšenie cien sa v sledovanom období prejavilo pri spotrebiteľských cenách potravín, pričom ceny potravinárskych výrobcov rástli najpomalšie. V rokoch 2008–2009 sa cenové nožnice v rámci potravinovej vertikály roztvárili v neprospech poľnohospodárstva, s najkritickejšími hodnotami koeficientov parity v roku 2009. Od roku 2010 sa na všetkých stupňoch potravinovej vertikály začali cenové

nožnice uzatvárať, okrem vzájomného pomeru spracovateľských cien potravín k ich spotrebiteľským cenám.

Na diferenciáciu vo vývoji cien v rámci vertikály poukázal vývoj podielov cien vybraných výrobkov od roku 2008. V priebehu rokov 2008-2010 bol zaznamenaný klesajúci trend vo vývoji podielu nákupnej ceny surového kravského mlieka z prvovýroby na cenách spracovateľov mliečnych výrobkov. V nasledujúcich rokoch sa rast nákupnej ceny mlieka prejavil rastúcim podielom na cene výrobcov mliečnych produktov, až na úroveň roku 2008.

Vývoj podielov nákupnej ceny jatočných býkov na spracovateľských cenách výrobkov z hovädzieho mäsa v priebehu sledovaného obdobia zotrval stabilizovaný. Vzájomný vzťah spracovateľskej a spotrebiteľskej ceny sledovaných druhov hovädzieho mäsa podliehal sezónnym výkyvom. Podiel nákupnej ceny jatočných ošípaných na spracovateľských cenách u väčšiny sledovaných výrobkov z jatočných tiel ošípaných mal v období 2008-2012 mierne rastúcu tendenciu, na druhej strane vývoj podielov spracovateľských cien bravčového mäsa na ich spotrebiteľských cenách zaznamenal klesajúcu tendenciu.

Kľúčové slová cena - cenový vývoj - koeficient cenovej parity - cenové nožnice - potravinová vertikála - komodity živočíšnej výroby

Ceny poľnohospodárskych komodít sa v závislosti od produkcie a spotreby neustále menia. Ekonómovia rozlišujú predvídateľnú variabilitu cien a nepredvídateľnú variabilitu prejavujúcu sa vo forme cenových šokov, ktoré sú spôsobené zmenami v produkcii a/alebo spotrebe.

Veľmi nestabilné ceny potravín, extrémne nárasty a cenové kolapsy sú nežiaduce z dvoch dôvodov. Po prvé, je zrejmé, že nestabilné ceny potravín výrazne vplývajú na blahobyt, najmä u nízkoprijemných skupín. Po druhé, výkyvy v cenách potravín všeobecne evokujú nevraživé reakcie medzi výrobcami a spotrebiteľmi, čo vplýva na samotné fungovanie trhov. Uvedené reakcie majú hlboké behaviorálne základy - experimentálna a psychologická literatúra jasne poukazuje na to, že jedinci silne preferujú stabilné prostredie pred nestabilným, čo je odkaz rezonujúci nad rámec potravinovej bezpečnosti (Timmer, P., 2012).

V posledných rokoch volatilita cien vzrástla, avšak aj v minulosti boli obdobia s vysokou volatilitou a posledná epizóda nie je ničím výnimočná. Je možné očakávať, že úroveň volatility v nasledujúcich rokoch opätovne klesne na historickú úroveň, hoci je ešte priskoro s určitosťou tvrdiť, že sa tak stane. Napriek uvedenému, existujú dôvody – globálne otepľovanie, volatilita cien ropy premietnutá v dopyte po biopalivách, index investícií do futures trhov, ktoré môžu viesť k permanentnému nárastu cenovej volatility obzvlášť v prípade obilnín (Gilbert, Ch. L. - Morgan, C. W., 2010).

Prispôsobovanie sa cenovým šokom v rámci vertikály od prvovýrobcov až na úroveň maloobchodu a naopak je dôležitou vlastnosťou fungujúcich trhov. Spoločnou obavou tvorcov politik je tvrdenie, že v dôsledku nedokonalkej cenovej transmisie (spôsobenej existenciou trhovej sily a oligopolu) je redukcia ceny na úrovni farmy len veľmi pomalá, resp. len čiastočne premietnutá na ďalšie stupne potravinovej vertikály. Naopak, rast ceny na

úrovni farmy je podstatne rýchlejšie prenesený na konečného spotrebiteľa (Vavra, P. - Goodwin, B. K., 2005).

Za podmienok existencie oligopolu obchodných reťazcov dochádza k predražovaniu na strane spotrebiteľov a podceňovaniu na strane farmárov. Úbytok blahobytu, ako dôsledok existencie renty oligopolu, je rozdelený medzi výrobcov potravín a farmárov. Ak výrobcovia potravín disponujú určitou trhovou silou voči farmárom, môžu preniesť celkový úbytok blahobytu na farmárov (Arovuori, K. - Karikallio, H. - Pyykkönen, P., 2010).

Cenové vzťahy v rámci potravinovej vertikály majú tendenciu vyvíjať sa symetricky v prípade existencie silného spracovateľského sektora, kde ako dominantný hráč v rámci vertikály má schopnosť ovplyvňovať ceny na úrovni farmy a takisto maloobchodu (Bakucs, Z. - Falkowski, J. - Fertő, I., 2012).

Metodický postup

Cieľom článku je analyzovať vývoj cien a ich vzájomných vzťahov na jednotlivých stupňoch výroby a spotreby potravín na slovenskom trhu v rokoch 2008-2012.

Pre analýzu vzájomných vzťahov závislostí cenového vývoja potravinovej vertikály boli použité tzv. cenové nožnice, vyjadrené koeficientom parity, ktoré sú konštruované ako jednoduchý pomer indexov cien hodnotených cenových skupín a vyjadrujú mieru zblížovania, či vzdďalovania sa cenového vývoja (roztváranie a zatváranie cenových nožníc). V prípade rovnovážneho vývoja cien hodnotených skupín sa koeficient parity rovná 100.

Okrem toho, pre potreby zhodnotenia cenového vývoja na jednotlivých stupňoch výroby a spotreby potravín boli použité údaje o cenových podieloch vo vzájomnom vzťahu nákupná a spracovateľská cena a vo vzťahu spracovateľská a spotrebiteľská cena u troch základných živočíšnych komodít – mlieko, hovädzí dobytok a ošípané [2].

Zdrojom vstupných údajov pre analýzu vývoja cien na jednotlivých stupňoch potravinovej vertikály boli cenové databázy ŠÚ SR (nákupné, spotrebiteľské ceny a cenové indexy) a MPRV SR (spracovateľské ceny).

Vlastná práca

Vzájomné vzťahy vývoja cien vo vertikále výroby a spotreby potravín

Počas hodnoteného obdobia (2008-2012) bol cenový vývoj na jednotlivých stupňoch potravinovej vertikály poznačený nerovnomernou dynamikou rastu a poklesu.

Najvýraznejší nárast zaznamenali spotrebiteľské ceny potravín a nealkoholických nápojov (nárast o 24 % v cenách roku 2005). Ich ceny kontinuálne rástli až do roku 2008, v roku 2009 došlo k medziročnému poklesu cenového indexu, následne v rokoch 2010 až 2012 sa medziročný rast cien obnovil. V porovnaní s rokom 2005 najrýchlejší rast zaznamenali spotrebiteľské ceny slepačích vajec (94 %), pšeničnej múky a pekárenských výrobkov (40-50 %), hovädzieho mäsa (10-30 %), masla a jedlého oleja (25 %). Od roku 2005 stúpili spotrebiteľské ceny všetkých potravín sledovaných ŠÚ SR okrem bravčového mäsa a vybraných trvanlivých mäsových výrobkov, ktoré zlacneli o 3-1 %.

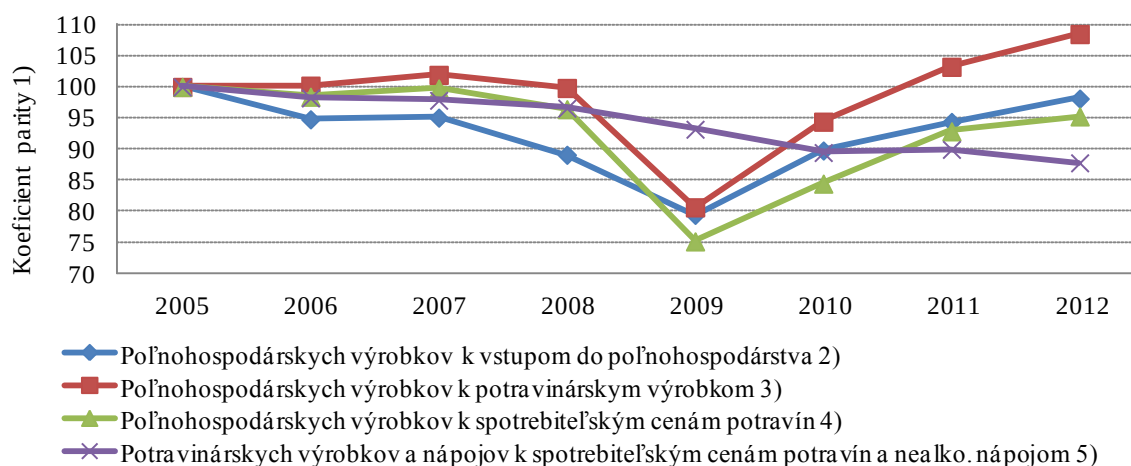
Dynamicky rástli aj ceny vstupov do poľnohospodárstva, ktoré sa v porovnaní s rokom 2005 zvýšili o 20 % (rok 2012). Rast cien vstupov kulminoval v roku 2008, následne v roku 2009 ceny výrazne medziročne klesli. Od roku 2010 sa rast cien vstupov obnovil. K rastu indexu cien vstupov do poľnohospodárstva výrazne prispeli vysoké ceny motorových pohonných hmôt a mazív, obilných krmív pre zvieratá, osív obilnín a dusíkatých hnojív.

Najvyššiu cenovú volatilitu v období 2008–2012 zaznamenali ceny poľnohospodárskych komodít, ktoré v roku 2009 prudko poklesli a v nasledujúcich rokoch začali opätovne dynamicky rásť. V roku 2012 boli ceny poľnohospodárskych výrobkov o 18 % vyššie v porovnaní s rokom 2005. Najnižšia volatilita cien v rámci potravinovej vertikály sa prejavila na úrovni výrobcov potravín a nápojov. Index cien výrobcov potravín a nápojov sa oproti roku 2005 zvýšil o 8 % (rok 2012).

V rokoch 2008–2009 sa cenové nožnice v rámci potravinovej vertikály roztvárali v neprospech poľnohospodárstva, s najkritickejšími hodnotami koeficientov parity v roku 2009. Od roku 2010 sa na všetkých stupňoch potravinovej vertikály, okrem vzájomného pomeru spracovateľských cien potravín k ich spotrebiteľským cenám, začali cenové nožnice uzatvárať. V rokoch 2011–2012 dosiahol vzájomný pomer indexu cien poľnohospodárskych výrobkov k indexu potravinárskych výrobkov hodnoty vyššie ako 100, čo znamenalo rýchlejší rast cien poľnohospodárskych výrobkov v porovnaní s cenami potravinárskych výrobcov. Dlhodobu nepriaznivý vývoj bol zaznamenaný vo vzájomnom vzťahu indexu cien potravinárskych výrobkov a indexu spotrebiteľských cien potravín a nápojov, kde sa cenové nožnice roztvárajú v neprospech výrobcov potravín.

Graf 1

Vývoj cenových nožníc v potravinovom reťazci, (rok 2005=100)
Development of price scissors in food vertical (year 2005=100)

Prameň: ŠÚ SR, výpočty VÚEPP⁶

1) Price parity coefficient, 2) Prices of agricultural products to prices of agricultural inputs, 3) Prices of agricultural products to processor prices of foodstuffs, 4) Prices of agricultural products to consumer prices of foodstuffs, 5) Processor prices of foodstuffs to consumer prices of foodstuffs, 6) Source: Statistical Office of the Slovak Republic, RIAFE calculations

Vývoj nákupných cien vybraných živočíšnych komodít

Nákupné ceny sledovaných komodít zaznamenali v sledovanom časovom období diferencovaný vývoj. Ceny jatočných býkov si udržiavali pomerne stabilnú cenovú úroveň v porovnaní s cenovým vývojom mlieka a jatočných ošípaných. Počas sledovaného obdobia sa ceny jatočných býkov pohybovali na úrovni cien roku 2005, len v roku 2012 ich cena mierne stúpla. Dlhodobu nepriaznivý cenový vývoj sa prejavuje na trhu s jatočnými ošípanými. Počas sledovaného obdobia sa ich ceny pohybovali pod úrovňou cien roku 2005, hoci v roku 2012 došlo k 10 % medziročnému zvýšeniu priemernej nákupnej ceny jatočných ošípaných. Zvýšenie odbytových cien vyvolalo v roku 2012 postupný nárast početných stavov ošípaných (o 8,9 %) ako aj prasníc (o 8,9 %). K 31. 12. 2012 sa zvýšil počet ošípaných spolu na 632,2 tis. kusov a počet prasníc stúpol na 40,7 tis. kusov. V roku 2012 celková ponuka bravčového mäsa bola krytá z domácej produkcie len na 37,9 % (Gálik, J., 2013).

Ceny jatočných býkov v období rokov 2008–2011 stagnovali, v roku 2012 zaznamenali mierny nárast. Stavov hovädzieho dobytku sa medziročne znižovali až do roku 2011. V roku 2012, porovnaní so stavom na konci roka 2011 stúpol počet dobytku spolu i počet kráv, ktoré posilnili najmä v počte dojčiacich kráv. Reprodukčné a úžitkové parametre zostávajú naďalej na neuspokojivej úrovni (Gálik, J., 2013).

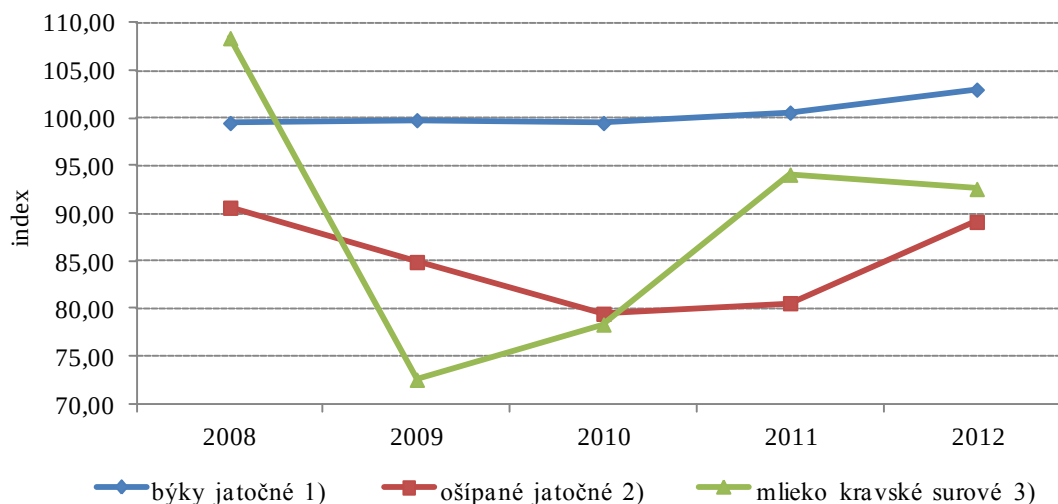
Graf 2

Vývoj indexov nákupných cien komodít v rokoch 2008–2012

(rok 2005=100)

Development of producer price indices of commodities in 2008–2012

(year 2005=100)

Prameň: ŠÚ SR, výpočty VÚEPP⁴

1) slaughter bulls, 2) slaughter pigs, 3) raw cow milk, 4) Source: Statistical Office of the Slovak Republic, RIAFE calculations

V období 2008–2010 sa prejavila kríza na trhu s mliekom. V roku 2008 priemerná cena prvovýrobcov kravského mlieka medziročne vzrástla o 7,7 %, avšak v nasledujúcom roku cena mlieka prudko klesla medziročne o 33 %. Od roku 2010 začala nákupná cena surového kravského mlieka postupne rásť, napriek tomu nedosiahla cenovú úroveň v predkrízového obdobia. V predkrízovom období sa globálny dopyt po mliečnych produktoch zvyšoval, čo

vyvolal najmä rast kúpnej sily v rozvíjajúcich sa ázijských krajinách a následné rozširovanie produkcie. V čase celosvetovej finančnej krízy dopyt po týchto produktoch výrazne klesol, čo vyvolalo tlak na zníženie cien mlieka z prvovýroby. Oživenie trhu s mliekom od roku 2010 súviselo so znížením ponuky a postupným zlepšovaním ekonomickej situácie prvovýrobcov.

Kravske mlieko

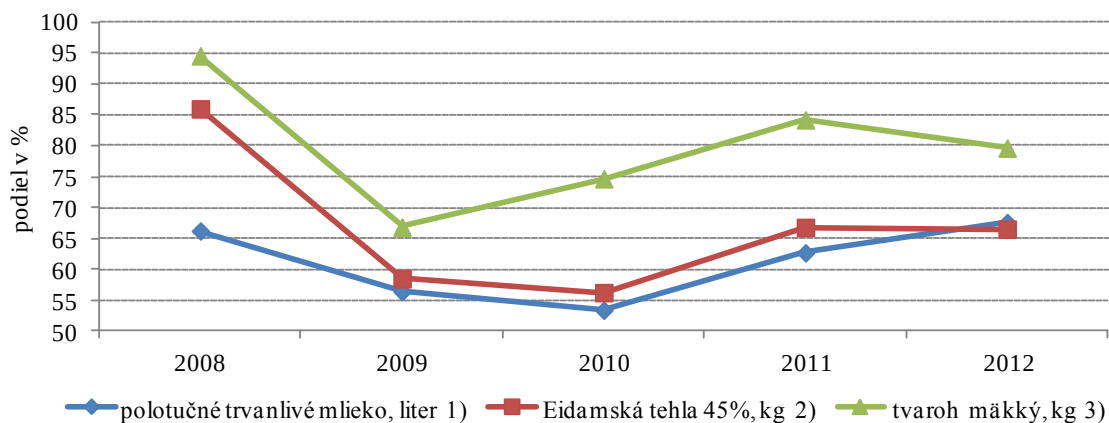
V roku 2012 dosiahol podiel nákupnej ceny surového kravského mlieka na odbytovej cene polotučného trvanlivého mlieka najvyššiu hodnotu počas sledovaného obdobia.

V priebehu rokov 2008–2010 bol zaznamenaný klesajúci trend vo vývoji podielu nákupnej ceny surového kravského mlieka z prvovýroby na odbytovej cene polotučného trvanlivého mlieka. Hodnota podielu klesla z úrovne 66 % v roku 2008 na 53 % v roku 2010, čo bolo spôsobené najmä prudkým poklesom nákupnej ceny mlieka z prvovýroby. Od roku 2010 nákupná cena surového kravského mlieka medziročne postupne rástla, napriek tomu ani v roku 2012 nedosiahla predkrízovú cenovú úroveň. Rast nákupnej ceny mlieka prevyšujúci rast cien spracovateľov mlieka v rokoch 2011–2012 sa prejavil vo forme rastúceho podielu nákupnej ceny na cene spracovateľov až na úroveň roku 2008. Obdobný vývoj bol zaznamenaný aj v prípade ďalších sledovaných výrobných reprezentantov – Eidamská tehla a tvaroh mäkký.

Graf 3

Vývoj podielov (%) nákupnej ceny mlieka z prvovýroby na odbytových cenách výrobkov vybraných produktov v rokoch 2008–2012

Development of producer milk price share (%) in processor prices of selected milk products in 2008–2012

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR, výpočty VÚEPP⁴

1) Semi-skimmed milk, liter, 2) Edam cheese 45%, kg, 3) Soft curds, kg 4) Source: Statistical Office of the Slovak Republic, Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, RIAFE calculations

Vývoj podielu spracovateľskej ceny polotučného mlieka na jeho spotrebiteľskej cene v priebehu rokov 2008–2012 zaznamenal klesajúcu tendenciu, znížil sa z úrovne 80 % na 65 %. Tento vývoj bol ovplyvnený výraznejším rastom spotrebiteľskej ceny mlieka v porovnaní s rastom cien spracovateľov. Výnimkou bol rok 2009, kedy ceny spracovateľov

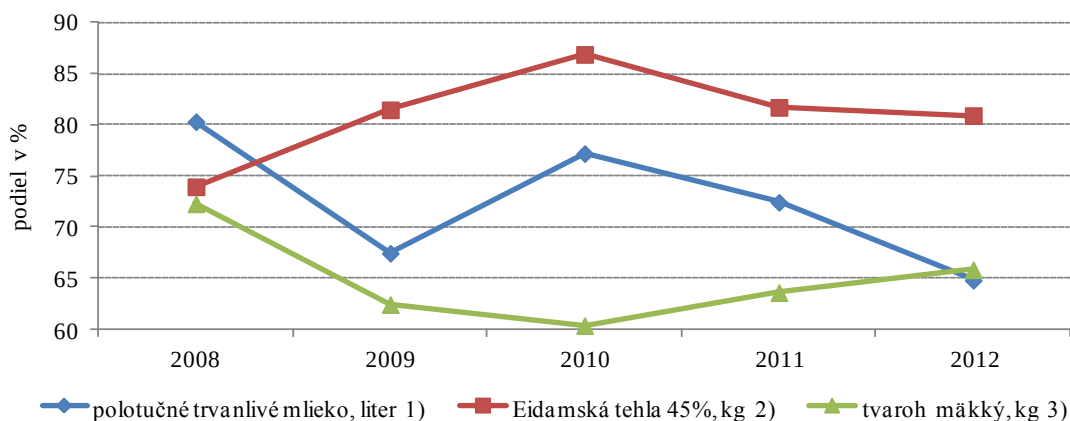
dramaticky klesli, zatiaľ čo pokles spotrebiteľskej ceny mlieka bol miernejší a v podstate sa dostal na úroveň roku 2002, avšak spracovateľská cena polotučného mlieka bola v porovnaní s rokom 2002 až o 30 % nižšia.

Vývoj podielov spracovateľskej ceny mäkkého tvarohu na jeho spotrebiteľskej cene mal v období rokov 2008-2010 klesajúcu tendenciu, zníženie z úrovne 72 % na 60 %, počas nasledujúcich rokov sa podiel zvyšoval na úroveň 66 %, čo súviselo s dynamickejším rastom spracovateľskej ceny tvarohu. Vývoj podielu spracovateľskej ceny Eidamskej tehly sa v jednotlivých rokoch menil s rozdielnou dynamikou rastu a poklesu, kým v rokoch 2008-2010 sa podiel rástol a pohyboval sa v rozmedzí 74-87 %, v nasledujúcich rokoch mierne klesal na úroveň 81 %, čo bolo spôsobené rozdielnym tempom rastu spracovateľskej a spotrebiteľskej ceny Eidamskej tehly v jednotlivých rokoch.

Graf 4

Vývoj podielov (%) odbytových cien spracovateľov vybraných mliečnych produktov na ich spotrebiteľských cenách v rokoch 2008-2012

Development of processor product price shares (%) in consumer prices of selected milk products in 2008-2012

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR, výpočty VÚEPP⁴

Poznámka: použité spotrebiteľské ceny boli očistené od DPH⁵

1) Semi-skimmed milk, liter, 2) Edam cheese 45%, kg, 3) Soft curds, kg, 4) Source: Statistical Office of the Slovak Republic, Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, RIAFE calculations, 5) Notes: consumer prices without VAT

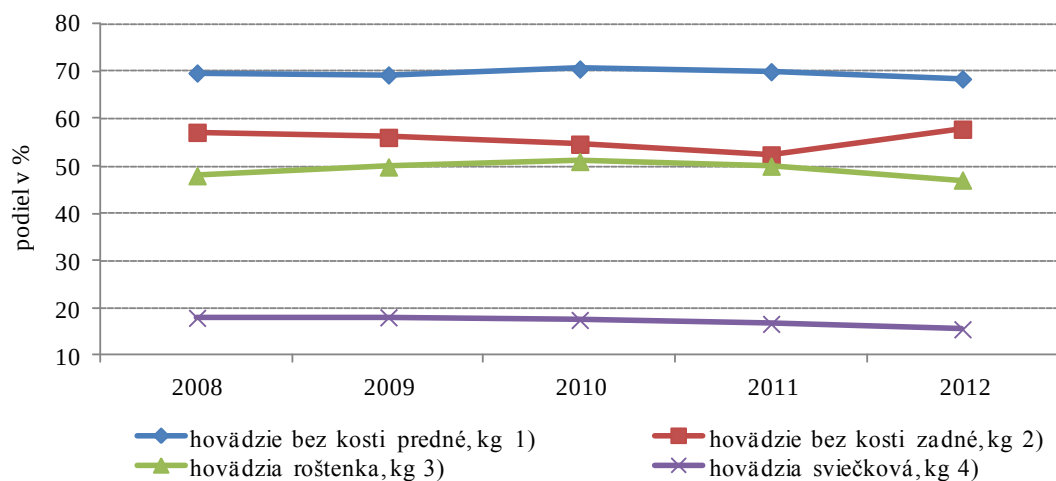
Hovädzí dobytok

Vývoj podielov nákupnej ceny jatočných býkov (tr. E) na spracovateľských cenách výrobkov z hovädzieho mäsa sa v priebehu sledovaného obdobia výrazne nemenil. Nákupné ceny jatočných býkov a ceny spracovateľov hovädzieho mäsa si udržiavali stabilnú úroveň s miernym nárastom ku koncu sledovaného obdobia. Keďže ceny spracovateľov zaznamenali v rokoch 2011-2012 výraznejší nárast v porovnaní s nákupnými cenami, znížil sa aj podiel nákupnej ceny jatočných býkov na cene spracovateľov hovädzieho mäsa u väčšiny vybraných výrobných reprezentantov.

Graf 5

Vývoj podielov (%) nákupnej ceny jatočných býkov (tr. E) z prvovýroby na odbytových cenách spracovateľov vybraných produktov z hovädzieho mäsa v rokoch 2008–2012

Development of producer price share (%) of slaughter bulls in processor prices of selected beef products in 2008–2012

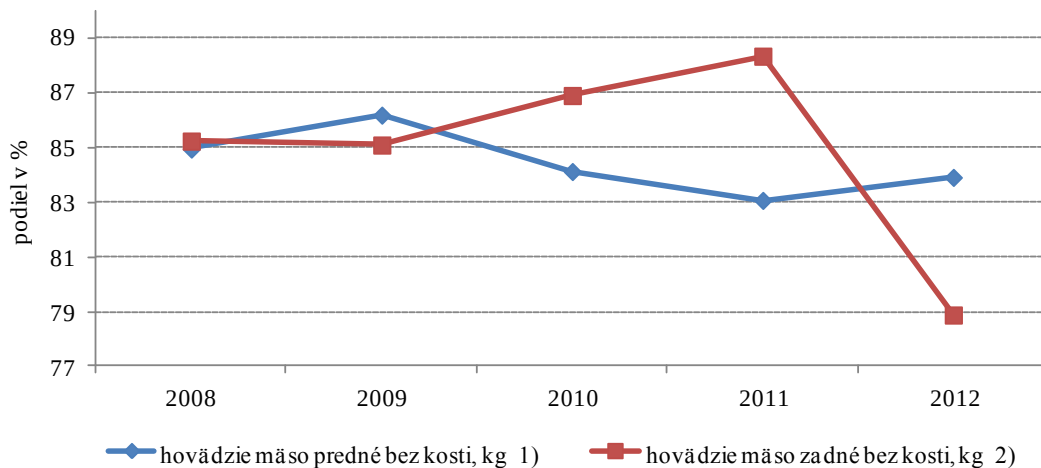

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR, výpočty VÚEPP⁵

1) Boneless chuck roast, 2) Boneless round roast, 3) Entrecote, 4) Sirloin, 5) Source: Statistical Office of the Slovak Republic, Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, RIAFE calculations

Vzájomné porovnanie cenových vzťahov medzi spracovateľskou a spotrebiteľskou cenou bolo možné urobiť iba za dva druhy hovädzieho mäsa, kvôli odlišnosti reprezentantov pre štatistické sledovanie spotrebiteľských cien. V období rokov 2008-2010 ceny spracovateľov a spotrebiteľské ceny sledovaných výrobových reprezentantov stagnovali, v nasledujúcich rokoch ich ceny stúpili. Nerovnomerný rast cien výrobkov z hovädzieho mäsa na úrovni spracovateľov a spotrebiteľov sa prejavil aj v rozdielnom vývoji podielov vybraných výrobových reprezentantov.

Graf 6

Vývoj podielov (%) odbytových cien spracovateľov vybraných hovädzích produktov na ich spotrebiteľských cenách v rokoch 2002-2010**Development of processor product price shares (%) in consumer prices of beef products in 2008-2012**Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR, výpočty VÚEPP³Poznámka: použité spotrebiteľské ceny boli očistené od DPH⁴

1) Boneless chuck roast, 2) Boneless round roast, 3) Source: Statistical Office of the Slovak Republic, Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, RIAFE calculations, 4) Notes: consumer prices without VAT

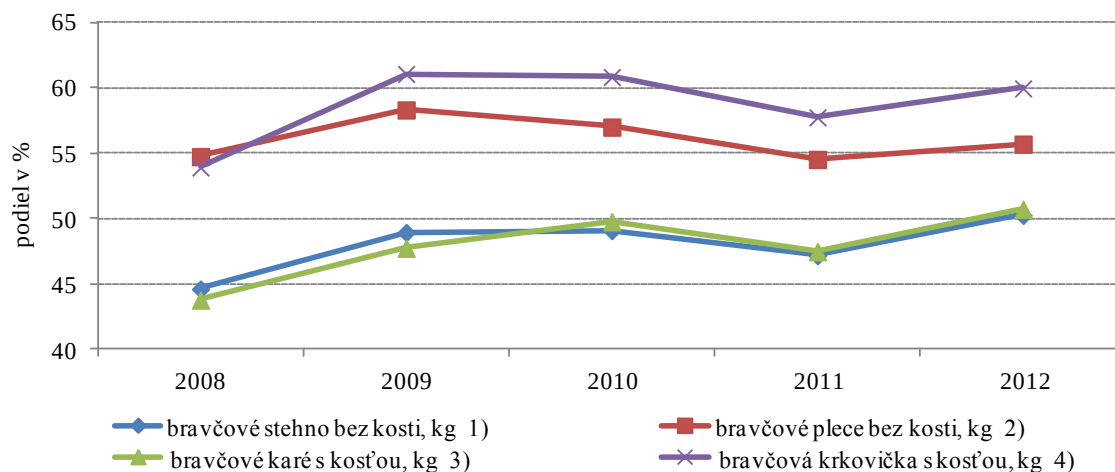
Ošipané

Podiel nákupnej ceny jatočných ošipaných na spracovateľských cenách u väčšiny sledovaných výrobkov z jatočných tiel ošipaných mal v období 2008-2012 mierne rastúcu tendenciu, napriek medziročnému disproporčnému cenovému vývoju na úrovni prvovýrobca - spracovateľ. V období 2008-2010 zaznamenali nákupné ceny jatočných ošipaných a spracovateľské ceny výrobkov z bravčového mäsa klesajúci trend, pričom pokles cien spracovateľov bol v porovnaní s nákupnými cenami jatočných ošipaných výraznejší, čo sa následne prejavilo v rastúcom podiele nákupnej ceny na spracovateľských cenách výrobkov z bravčového mäsa. V roku 2011 a 2012 sa nákupné ceny a ceny spracovateľov bravčového mäsa medziročne zvýšili, avšak ich rast nebol vyrovnaný. Nevyvážená dynamika rastu cien sa prejavila v medziročných zmenách podielu nákupnej ceny na spracovateľských cenách bravčového mäsa.

Graf 7

Vývoj podielov nákupnej ceny jatočných ošúpaných na spracovateľských cenách výrobkov z bravčového mäsa v rokoch 2008–2012

Development of producer price share (%) of slaughter pigs in processor prices of pork products in 2008–2012

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR, výpočty VÚEPP⁵

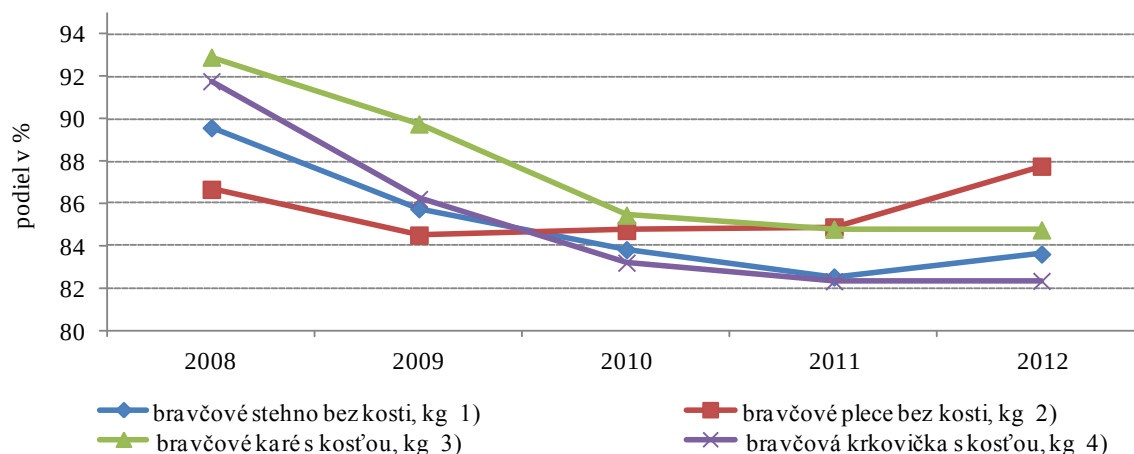
1) Boneless ham shank, 2) Boneless pork shoulder, 3) Pork cutlet, 4) Pork neck, 5) Source: Statistical Office of the Slovak Republic, Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, RIAFE calculations

Vzájomný vzťah spracovateľských a spotrebiteľských cien výrobkov z bravčového mäsa zaznamenal v rokoch 2008–2012 klesajúcu tendenciu vo vývoji cenových podielov u väčšiny sledovaných výrobkov. Spracovateľské a spotrebiteľské ceny vybraných výrobkových reprezentantov v priebehu rokov 2008–2010 klesali, následne v období 2011–2012 ich ceny medzироčne rástli na obidvoch úrovniach. Napriek podobným vývojovým tendenciám počas sledovaného obdobia zaznamenal vývoj spracovateľských a spotrebiteľských cien rozdielnu dynamiku rastu a poklesu. V prípade klesajúceho cenového vývoja bol zaznamenaný dynamickejší pokles na úrovni spracovateľov bravčového mäsa, naopak, v období cenového rastu spotrebiteľské ceny výrobkov z bravčového mäsa rástli rýchlejším tempom ako ceny spracovateľov. Uvedený cenový vývoj sa prejavil vo forme znižujúcich sa podielov spracovateľských cien vybraných produktov z bravčového mäsa na ich spotrebiteľských cenách.

Graf 8

Vývoj podielov (%) spracovateľských cien vybraných produktov z bravčového mäsa na ich spotrebiteľských cenách v rokoch 2008-2012

Development of processor product price shares (%) in consumer prices of pork products in 2008-2012

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR, výpočty VÚEPP⁵

Poznámka: použité spotrebiteľské ceny boli očistené od DPH⁶

1) Boneless ham shank, 2) Boneless pork shoulder, 3) Pork cutlet, 4) Pork neck, 5) Source: Statistical Office of the Slovak Republic, Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, RIAFE calculations, 6) Notes: consumer prices without VAT

Záver

Cenové indexy charakterizujúce vertikálu výroby a spotreby potravín zaznamenali počas rokov 2008-2012 na jej jednotlivých úrovniach vývoj s nerovnomernou dynamikou rastu a poklesu. Vo všeobecnosti rast cien kulminoval v roku 2008, v roku 2009 došlo k medziročnému poklesu a v nasledujúcich rokoch začali ceny opäť rásť. Najvýraznejší nárast zaznamenali spotrebiteľské ceny potravín a nealkoholických nápojov. Dynamicky rástli aj ceny vstupov do poľnohospodárstva, najmä ceny motorových pohonných hmôt a mazív, obilných krmív pre zvieratá, osív obilnín a dusíkatých hnojív.

Najvyššiu cenovú volatilitu v období 2008–2012 zaznamenali ceny poľnohospodárskych komodít, ktoré v roku 2009 prudko poklesli a v nasledujúcich rokoch začali opäť dynamicky rásť. Najnižšia volatilita cien v rámci potravinovej vertikály sa prejavila na úrovni výrobcov potravín a nápojov.

V rokoch 2008–2009 sa cenové nožnice v rámci potravinovej vertikály roztvárali v neprospech poľnohospodárstva, s najkritickejšími hodnotami koeficientov parity v roku 2009. Od roku 2010 sa na všetkých stupňoch potravinovej vertikály, okrem vzájomného pomeru spracovateľských cien potravín k ich spotrebiteľským cenám, začali cenové nožnice uzatvárať. Dlhodobý nepriaznivý vývoj bol zaznamenaný vo vzájomnom vzťahu indexu cien potravinárskych výrobkov a indexu spotrebiteľských cien potravín a nápojov, kde sa cenové nožnice roztvorili v neprospech výrobcov potravín.

Na významnú diferenciáciu vo vývoji cien v rámci vertikály poukázal vývoj podielov cien od roku 2008. V priebehu rokov 2008-2010 bol zaznamenaný klesajúci trend vo vývoji

podielu nákupnej ceny surového kravského mlieka z prvovýroby na cenách spracovateľov mliečnych výrobkov. V nasledujúcich rokoch rast nákupnej ceny mlieka prevýšil rast cien spracovateľov mliečnych výrobkov, čo sa prejavilo rastúcim podielom nákupnej ceny na cene spracovateľov až na úroveň roku 2008.

Vývoj podielov nákupnej ceny jatočných býkov na spracovateľských cenách výrobkov z hovädzieho mäsa sa v priebehu sledovaného obdobia výrazne nemenil. Nerovnomerný rast cien výrobkov z hovädzieho mäsa na úrovni spracovateľov a spotrebiteľov sa prejavil aj v rozdielnom vývoji podielov vybraných výrobných reprezentantov.

Podiel nákupnej ceny jatočných ošípaných na spracovateľských cenách u väčšiny sledovaných výrobkov z jatočných tiel ošípaných mal v období 2008-2012 mierne rastúcu tendenciu, na druhej strane vývoj podielov spracovateľských cien bravčového mäsa na ich spotrebiteľských cenách zaznamenal klesajúcu tendenciu.

Literatúra

- [1] AROVUORI, K. – KARIKALLIO, H. – PYYKKONEN, P.: Vertical price formation in the Finnish food chain. Symposium of the International Food and Agribusiness Management Association, June 19-22, 2010 Boston, MA, USA.
http://www.ifama.org/events/conferences/2010/cmsdocs/59_poster.pdf
- [2] BAKUCS, Z. – FALKOWSKI, J. – FERTO, I.: What causes asymmetric prices transmission in agro-food sector? Meta-analysis perspective. Discussion papers MT-DP-2013/3. Institute of Economics, Research Center for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences. January, 2013. ISBN 978-615-5243-46-2
<http://econ.core.hu/file/download/mtdp/MTDP1303.pdf>
- [3] GÁLIK, J.: Jatočné ošípané – situačná a výhľadová správa k 31.12. 2012. Ročník XXI, číslo 1, apríl 2013. VÚEPP Bratislava. ISSN 1338–5151
<http://www.vuepp.sk/dokumenty/komodity/2013/osipane.pdf>
- [4] GÁLIK, J.: Jatočný hovädzí dobytok a jatočné teľatá – situačná a výhľadová správa k 31.12. 2012. Ročník XXI, číslo 1, apríl 2013. VÚEPP, Bratislava. ISSN 1338–5143. <http://www.vuepp.sk/dokumenty/komodity/2013/hd.pdf>
- [5] BRODOVÁ, M.: Analýza cien a cenovej parity na jednotlivých stupňoch potravinovej vertikály za obdobie r. 2001 – I. polrok 2002, štúdia č. 71/2003, VÚEPP, Bratislava 2003. ISBN 80-8058-295-5
- [6] GILBERT, CH. L. – MORGAN, C. W.: Has food price volatility risen?. Department of Economics. University of Trento. n. 2/2010.
https://www.agriskmanagementforum.org/sites/agriskmanagementforum.org/files/Documents/Gilbert_Trento.pdf
- [7] TIMMER, C. P.: Behavioral dimensions of food security. PNAS. July 31, 2012. Vol. 109, no. 31.
<http://www.pnas.org/content/109/31/12315.full.pdf>

- [8] VAVRA, P. – GOODWIN, B. K.: Analysis of Price Transmission Along the Food Chain. OECD Food, Agriculture and Fisheries Working Papers, No. 3, OECD Publishing. doi: 10.1789/752335872456.

Došlo: 31. 5. 2013

Kontaktná adresa

Ing. Martina BRODOVÁ, PhD.

Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55,
824 80 Bratislava, SR

tel. 02/58243242

e-mail

martina.brodova@vuepp.sk

Marián Tóth - Jozef Bojnanský - Tomáš Klieštík

Finančný benchmarking a účtovné aspekty ukazovateľov likvidity v podnikoch poľnohospodárskej prvovýroby na Slovensku

Financial benchmarking and accounting aspects of liquidity ratios in Slovak agricultural primary production

Abstract Due to the nature and organization of primary agricultural production in Slovakia is the role and importance of financial management significantly higher than in countries where a substantial part of the land is managed by small farms with low acreage. The article is focused on the content specification of liquidity ratios as well as the calculation of descriptive characteristics and benchmark values. Based on our benchmark values it is possible to assess the level of liquidity of the individual enterprise, both in time as well as space in Slovakia. Calculation of indicators is based on the data in the form of information sheets for double-entry bookkeeping MPRV SR over the period 2009–2011. The analysis conducted shows that primary agricultural production sector in Slovakia as a whole has lower Liquidity ratios than the generally recommended values reported in the literature respectively recommended liquidity has only a small group of enterprises.

Key words Liquidity ratios – benchmarking – agriculture – assets – direct payments - accounting

Abstrakt Vzhľadom na charakter a organizáciu poľnohospodárskej prvovýroby na Slovensku je úloha a dôležitosť finančného manažmentu podstatne vyššia ako v porovnaní s krajinami, kde podstatnú časť pôdy obhospodarujú malé farmy s nízkou výmerou pôdy. Článok je zameraný na obsahovú špecifikáciu pomerových ukazovateľov likvidity ako aj stanovenie popisných charakteristík a benchmarkových hodnôt týchto ukazovateľov. Na základe predkladaných benchmarkových hodnôt je možné posúdiť úroveň likvidity individuálneho podniku poľnohospodárskej prvovýroby na Slovensku, a to ako v čase, tak i priestore. Výpočet ukazovateľov je založený na databáze údajov vo forme Informačných listov pre podvojné účtovníctvo MPRV SR v časovom horizonte rokov 2009–2011 za podniky poľnohospodárskej prvovýroby. Z uskutočnenej analýzy vyplýva, že sektor poľnohospodárskej prvovýroby na Slovensku ako celok nedosahuje všeobecne odporúčané hodnoty uvádzané v literatúre, resp. odporúčanú likviditu dosahuje len veľmi malé percento podnikov.

Kľúčové slová ukazovatele likvidity – benchmarking – poľnohospodárstvo – aktíva – pasíva – priame platby - účtovníctvo

Na pochopenie finančných výkazov a na uskutočňovanie racionálnych ekonomických rozhodnutí v podniku, majú užívatelia finančných výkazov analytické nástroje na ich analýzu. Typ uskutočňovanej analýzy sa odlišuje v závislosti od záujmov zadávateľa, a to najmä z pohľadu vlastníka, manažmentu alebo veriteľa. Medzi základné nástroje v rámci ex-post analýzy patria pomerové ukazovatele, a to ukazovatele likvidity, aktivity, zadlženosti a rentability.

Cieľom príspevku je zhodnotenie obsahovej stránky ukazovateľov likvidity vo väzbe na príslušné výkazy účtovnej závierky a následne na základe posúdenia databázy podnikov poľnohospodárskej prvovýroby stanovenie benchmarkových hodnôt ukazovateľov likvidity v časovom horizonte rokov 2009 až 2011.

Pomerové ukazovatele likvidity majú za cieľ odpovedať na otázku, ako likvidný je podnik, t.j. ako ľahko vie premeniť svoje obežné aktíva na finančné prostriedky v pomere ku svojim krátkodobým záväzkom. Ich konštrukcia dáva do vzájomného pomeru jednotlivé zložky obežného majetku a krátkodobé záväzky podniku, takže je z nich možné získať obraz o solventnosti firmy a jej schopnosti zostať solventnou aj v prípade nepriaznivého vývoja. Všetky merajú likviditu podniku, ale na rôznej úrovni. Rozdielom medzi jednotlivými pomerovými ukazovateľmi likvidity je to, čo považujú za aktívum schopné byť použité na splatenie krátkodobých záväzkov.

Ukazovatele likvidity sú v literatúre často popísané všeobecne (Brigham, E. F. – Houston, J. F., 2003; Van Horne, J. C. – Wachowicz, J., 2009; Vlachynský, K. a kol., 2006; Baran, D., 2008). V niektorých prípadoch autori uvádzajú aj plnú väzbu na súvahu podniku so špecifikáciou riadkov (Zalai, K. a kol., 2006; Kotulič, R. – Kiraly, P. – Rajčániová, M. a kol.; 2007). No aj títo autori sa odlišujú v metodike výpočtu jednotlivých ukazovateľov. Okrem špecifikácie obsahu jednotlivých ukazovateľov likvidity vo väzbe na výkaz Súvaha je následne článok zameraný na ich analýzu uskutočnenú na databáze podnikov podnikajúcich v poľnohospodárskej prvovýrobe. Vypočítané hodnoty indikujú benchmark likvidity v slovenskom poľnohospodárstve podľa autorov Pogradová, Z. – Savov, R. – Lančarič, D. – Lenčéšová, L., 2011. Na získanie lepšej predstavy o finančnom stave podniku je potrebné vybrané parametre jeho fungovania porovnať s adekvátnymi ukazovateľmi podobných firiem, resp. firiem podnikajúcich v rovnakom odvetví. (Cisco, Š. – Klieštik, T., 2013). Takéto hodnoty existujú vo viacerých krajinách (Swenson, A., 2001) a sú využívané na komparáciu individuálnych výsledkov jednotlivých spoločností s konkurenciou. Na dôležitosť ako aj potrebu zlepšenia kontroľingu v poľnohospodárskych podnikoch poukazujú aj Váryová, I. – Košovská, I. – Ferenci-Vaňová, A. (2012).

Metodický postup

Údaje pre výpočet individuálnych ukazovateľov likvidity boli čerpané z rezortnej štatistiky vo forme Informačných listov pre podvojné účtovníctvo MPRV SR, ktorú spravuje VÚEPP Bratislava v časovom horizonte rokov 2009–2011 za podniky poľnohospodárskej prvovýroby účtujúce v podvojnom účtovníctve. Z predmetnej databázy boli použité individuálne anonymizované údaje z výkazu Súvaha Uč POD 1-01 za jednotlivé podnikateľské subjekty (právnické osoby) reprezentujúce cca 80 %-ný podiel na

obhospodarovanej pôde na Slovensku a preto je možné uvedené hodnoty považovať za dostatočne preukazne popisujúce vývoj v sektore ako celku. Výpočty zahŕňajú základné popisné charakteristiky, ktoré sa využívajú na popis obdobných súborov: horný a dolný decil, horný a dolný kvartil, medián a priemer.

Vlastná práca

V teórii ako aj v podnikovej praxi sa v rámci merania likvidity podniku používajú tri základné ukazovatele:

- Likvidita tretieho stupňa –L3 (Currentratio/workingcapitalratio),
- Likvidita druhého stupňa –L2 (Quickratio),
- Likvidita prvého stupňa –L1 (Cashratio).

Likvidita tretieho stupňa –L3

Ide o primárny ukazovateľ likvidity, ktorý dáva do pomeru celkové obežná aktíva a krátkodobé záväzky podniku:

$$\frac{\text{Obežné aktíva}}{\text{Krátkodobé záväzky}}$$

Výsledok je možné interpretovať ako číslo, ktoré udáva koľkokrát sú krátkodobé záväzky firmy kryté obežnými aktívami.

Odhliadnuc od výnimočných okolností literatúra (Ross, S. a kol., 2002) očakáva hodnoty L3 aspoň na úrovni 1, pretože likvidita tretieho stupňa nižšia ako 1 by znamenala negatívnu hodnotu čistého pracovného kapitálu (obežné aktíva mínus krátkodobé záväzky). Tradične odporúčanou hodnotou Likvidity tretieho stupňa bola hodnota 2 a viac. V poslednej dobe je však za akceptovateľnejšiu hodnotu považovaná hodnota 1,5 (Kaplan Publishing, 2011).

Pri hodnotení Likvidity tretieho stupňa je nevyhnutné brať do úvahy faktory ako sezónny charakter podnikania, dostupnosť zdrojov alebo charakter zásob. V prípade poľnohospodárstva je tento vplyv enormný. Najdôležitejšími faktormi, ktoré spôsobujú odlišnosti oproti ostatným sektorom sú:

a) *Sezónnosť výroby a dĺžka výrobného cyklu*

Tieto faktory sa prejavujú vo forme časového nesúladu medzi vynaloženými nákladmi a generovaním výnosov. Takýmto spôsobom vznikajú v poľnohospodárstve záväzky tvoriace menovateľ vzorca likvidity všetkých stupňov, ktoré sú uhrádzané inkasom tržieb s časovým oneskorením. Táto situácia je neporovnateľná s odvetvím priemyslu, kde je dĺžka výrobného procesu spravidla podstatne kratšia.

b) *Inkaso dotácií najmä vo forme priamych platieb na plochu*

Priame platby sú v podmienkach Slovenskej republiky vyplácané koncom kalendárneho roka, a to spravidla v decembri. Ide o hotovosť, ktorú inkasujú poľnohospodárske podniky a táto priamo ovplyvňuje čitateľ vzorca. Z hľadiska kalendárneho roka ide o jedinečnú záležitosť, ktorá zlepšuje likviditu poľnohospodárskych subjektov práve v období zostavovania súvahy, z ktorej sú ukazovatele likvidity počítané. Pri sledovaní ukazovateľov v priebehu roku, napríklad za jednotlivé mesiace, by boli tieto údaje diametrálne odlišné, a to v negatívnom smere.

Likvidita druhého stupňa -L2

Likvidita druhého stupňa (Quick ratio alebo Acid test) je konzervatívnejším spôsobom posudzovania likvidity podniku. Ide o hodnotenie schopnosti splatiť svoje záväzky z likvidnejších foriem obežného majetku (quick asset), teda obežným majetkom s vylúčením zásob, ktoré sú považované za najmenej likvidnú zložku obežného majetku.

*Obežné aktíva - zásoby**Krátkodobé záväzky*

Za akceptovateľné hodnoty Likvidity druhého stupňa sú v závislosti od autora považované hodnoty 1, resp. 1 až 1,5 (Zalai, K. a kol., 2006). Krátkodobé záväzky by mali byť menšie ako súčet finančného majetku a krátkodobých pohľadávok. Tak ako aj v prípade Likvidity tretieho stupňa je odporúčaná hodnota výrazne ovplyvnená charakterom podnikania a odvetvím.

Likvidita prvého stupňa -L1

Likvidita prvého stupňa (Cashratio) hodnotí likviditu podniku len na základe finančného majetku podniku. Ide o číslo, ktoré hodnotí aký podiel krátkodobých záväzkov je okamžite splatných práve použitím najlikvidnejšej formy obežného majetku.

*Krátkodobý finančný majetok**Krátkodobé záväzky*

Odporúčané hodnoty Likvidity prvého stupňa sú dané pravidlom 1:5, čiže oproti jednému euru záväzkov by mal mať podnik aspoň 20 centov v podobe finančného majetku. Neúčelne vysoká hodnota tohto ukazovateľa pritom negatívne ovplyvňuje rentabilitu podniku, pretože finančný majetok prináša len malý výnos (vo forme úroku). Preto je v literatúre uvádzaná aj horná hranica na úrovni 0,6. Opäť platí, že optimálna hodnota pre podnik je výrazne ovplyvnená zameraním a odvetvím.

Vyššie uvedené ukazovatele likvidity a ich výpočet sú všeobecne uznávané ako v teórii, tak i praxi. Rozpory môžu vznikať pri konkretizácii jednotlivých položiek vstupujúcich do obežných aktív, resp. do krátkodobých záväzkov. Napríklad, pri výpočte pohotovej likvidity sa za najlikvidnejšie položky majetku nepovažuje krátkodobý finančný majetok (Kotulič, R. a kol., 2007), resp. keď za krátkodobé záväzky sa nepovažujú krátkodobé rezervy (Zalai, K. a kol., 2006), resp. či medzi najlikvidnejšie položky majetku zahrnúť aj účty v bankách s dobou viazanosti väčšou ako 1 rok a podobne.

Vzhľadom na uvedené je parciálnym cieľom tohto príspevku, na základe posúdenia príslušných súvahových položiek, predložiť jednoznačnú špecifikáciu vstupných údajov pre výpočet príslušných ukazovateľov likvidity vo väzbe na výkaz Súvaha Uč POD 1-01, a to tak, ako to vyplýva z nasledujúceho textu.

Krátkodobý finančný majetok

Obsahovú náplň Krátkodobého finančného majetku v prvom rade reprezentujú hotovostné finančné prostriedky v pokladnici a na bankových účtoch, vrátane cenín. K nim však treba zahrnúť aj majetkové a dlhové cenné papiere s dobou splatnosti, resp. držby do jedného roka, vzhľadom na to, že je u nich možné predpokladať vysokú mieru likvidnosti, keďže sú obstarávané za účelom obchodovania s nimi, resp. krátkodobého uloženia finančných prostriedkov. Samozrejme, najmä v prípade majetkových cenných papierov, ich likvidná hodnota môže byť dosť volatilná. Čo sa týka účtov v bankách s dobou viazanosti dlhšou ako 1 rok možno vo väčšine prípadov predpokladať, že tieto môžu byť splatné aj pred uplynutím doby viazanosti, samozrejme s určitou sankciou za predčasný výber, spravidla straty úroku za určité obdobie. Vzhľadom na uvedené je možné aj takúto položku považovať za vysoko likvidnú a zahrnúť ju do krátkodobého finančného majetku.

Z uvedeného vyplýva, že obsahová náplň Krátkodobého finančného majetku je tvorená súvahovou položkou B.IV. Finančné účty, t.j. súčtom riadkov 056 až 060.

Krátkodobé pohľadávky

Obsahovú náplň Krátkodobých pohľadávok reprezentujú pohľadávky so zostatkovou dobou splatnosti kratšou ako jeden rok, čomu zodpovedá súvahová položka B.III. Krátkodobé pohľadávky, t.j. súčet súvahových riadkov 047 až 054.

Časové rozlíšenie na strane aktív

Časové rozlíšenie na strane aktív reprezentujú Náklady budúcich období, resp. Komplexné náklady budúcich období a Príjmy budúcich období, a to tie, ktorých doba vysporiadania je menšia ako 1 rok.

V prípade Nákladov budúcich období, resp. ich komplexnej formy ide o výdavky bežného účtovného obdobia, ktoré sa týkajú nákladov v budúcom období. Vzhľadom na to, že v momente vykazovania majú charakter krátkodobej pohľadávky je ich možné zahrnúť do skupiny krátkodobých pohľadávok. Konkrétne ide o súvahový riadok 063.

V prípade Príjmov budúcich období sa jedná o časové rozlíšenie výnosov, ktoré časovo a vecne patria do bežného účtovného obdobia a týkajú sa príjmov v budúcom období. Vzhľadom na uvedené je ich nutné považovať za krátkodobé pohľadávky a tiež ich zahrnúť do skupiny krátkodobých pohľadávok. Konkrétne ide o súvahový riadok 065.

Zásoby

Obsahová náplň Zásob spravidla nepredstavuje problém, keďže je tvorená zásobami charakteru materiálu, nedokončenej výroby, polotovarov vlastnej výroby, výrobkov, zvierat a tovaru. Z hľadiska súvahovej náplne zásob vo výkaze Súvaha patrí do nej aj položka Poskytnuté preddavky na zásoby, ktorá má však charakter pohľadávok. Z uvedeného dôvodu pre účely likvidity je potrebné túto položku vylúčiť zo zásob a začleniť ju do krátkodobých pohľadávok. Konkrétne ide o súvahový riadok 037.

Z uvedeného vyplýva, že obsahová náplň Zásob je tvorená súvahovou položkou B.I. Zásoby okrem poskytnutých preddavkov na zásoby, t.j. súčtom riadkov 032 až 036.

Krátkodobé záväzky

Obsahovú náplň Krátkodobých záväzkov reprezentujú záväzky so zostatkovou dobou splatnosti kratšou ako jeden rok, čomu zodpovedá súvahová položka B.III. Krátkodobé záväzky, t.j. súčet súvahových riadkov 107 až 116.

Ku krátkodobým záväzkom je pre účely likvidity potrebné zahrnúť aj bankové úvery so zostatkovou dobou splatnosti do jedného roka a krátkodobé finančné výpomoci, ktoré poskytlí účtovnej jednotke iné osoby ako banky. Konkrétne ide o súvahové riadky 117 a 120.

Časové rozlíšenie na strane pasív

Časové rozlíšenie na strane pasív reprezentujú Výnosy budúcich období a Výdavky budúcich období, a to tie, ktorých doba vysporiadania je menšia ako 1 rok.

V prípade Výnosov budúcich období sa jedná o príjmy bežného účtovného obdobia, ktoré sa týkajú výnosov v budúcom období. Vzhľadom na to, že v momente vykazovania majú charakter krátkodobého záväzku je ich možné zahrnúť do skupiny krátkodobých záväzkov. Konkrétne ide o súvahový riadok 125.

V prípade Výdavkov budúcich období sa jedná o časové rozlíšenie nákladov, ktoré časovo a vecne patria do bežného účtovného obdobia a týkajú sa výdavkov v budúcom období. Vzhľadom na uvedené je ich potrebné považovať za krátkodobé záväzky a teda ich zahrnúť pri výpočte likvidity. Konkrétne ide o súvahový riadok 123.

Krátkodobé rezervy

Krátkodobé rezervy reprezentujú budúce záväzky účtovnej jednotky s neurčitou výškou a s predpokladanou dobou vyrovnania do jedného roka. Ide napríklad o nevyfakturované dodávky, nevyčerpané dovolenky vrátane sociálneho poistenia a pod. Vzhľadom na skutočnosť, že vo väčšine prípadov je ich výška dostatočne presná a rovnako je istá aj ich splatnosť do jedného roka, je ich účelné zahrnúť pri výpočte likvidity medzi krátkodobé záväzky. Konkrétne ide o súvahové riadky 091 a 093.

Špecifikácia obsahovej náplne

Z vyššie uvedeného vyplýva nasledujúca špecifikácia obsahovej náplne jednotlivých vzťahov pre výpočet likvidity (riadky súvahy pre rok 2011):

$$\text{Likvidita 3. stupňa} = \frac{\text{Obežné aktíva (032 až 036+037+047 až 054+056 až 060 +063+065)}}{\text{Krátkodobé záväzky (091+093+107 až 116+117+120+123+125)}}$$

$$\text{Likvidita 2. stupňa} = \frac{\text{Obežné aktíva - Zásoby (037+047 až 054+056 až 060 +063+065)}}{\text{Krátkodobé záväzky (091+093+107 až 116+117+120+123+125)}}$$

$$\text{Likvidita 1. stupňa} = \frac{\text{Krátkodobý finančný majetok (056 až 060)}}{\text{Krátkodobé záväzky (091+093+107 až 116+117+120+123+125)}}$$

Benchmarking ukazovateľov likvidity v slovenskom poľnohospodárstve

Na základe vyššie uvedenej špecifikácie ukazovateľov likvidity boli tieto kvantifikované tak, ako bolo vyššie uvedené na súbore podnikov poľnohospodárskej prvovýroby reprezentujúcich 80 % poľnohospodárskej pôdy na Slovensku. Na popis hodnôt ukazovateľov likvidity boli použité popisné charakteristiky rozdeľujúce celý súbor podnikov (100 %) na decily (10 %) a kvartily (25 %) s najnižšou a najvyššou hodnotou ukazovateľov likvidity v jednotlivých obdobiach ako aj stredné hodnoty medián a priemer (Tab. 1).

Ukazovatele likvidity za právnické osoby Indicators of Liquidity for legal entities

Tab. 1

Rok/Stupeň likvidity ¹ Ukazovateľ ²	2009			2010			2011		
	L3	L2	L1	L3	L2	L1	L3	L2	L1
Horný decil ³	4,821	2,903	1,553	5,020	2,862	1,657	5,232	3,282	1,675
Horný kvartil ⁴	2,171	1,178	0,401	2,397	1,270	0,398	2,674	1,298	0,473
Priemer ⁵	2,216	1,280	0,606	2,252	1,299	0,661	2,447	1,331	0,643
Medián ⁶	1,169	0,596	0,097	1,218	0,569	0,098	1,281	0,599	0,094
Dolný kvartil ⁷	0,747	0,281	0,020	0,711	0,270	0,018	0,770	0,282	0,017
Dolný decil ⁸	0,455	0,150	0,005	0,436	0,137	0,004	0,526	0,154	0,003

Prameň: Informačné listy MPRV SR, CD VÚEPP, vlastné prepočty⁹

1) Year/Liquidity ratio, 2) Indicator, 3) Top Decile, 4) Top Quartile, 5) Average, 6) Median, 7) Bottom Quartile, 8) Bottom Decile, 9) Source: Informational sheets Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, Central Database of Research Institute of Agricultural and Food Economics, own calculations

Vychádzajúc z uvedeného pre lepšiu ilustráciu je možné pre ukazovateľ L3 konštatovať nasledujúce skutočnosti :

- 10 % podnikov s najlepšou Likviditou tretieho stupňa dosahuje jej hodnoty od 5,232 a viac (horný decil),
- 25 % podnikov s najlepšou Likviditou tretieho stupňa dosahuje jej hodnoty od 2,674 a viac (horný kvartil),
- priemerná hodnota Likvidity tretieho stupňa v roku bola 2,447 (priemer),
- 50 % podnikov dosahuje hodnotu Likvidity tretieho stupňa do 1,281 a 50 % podnikov hodnoty nad 1,281 (medián),
- 25 % podnikov s najhoršou Likviditou tretieho stupňa dosahuje jej hodnoty do 0,77 (dolný kvartil),
- 10 % podnikov s najhoršou Likviditou tretieho stupňa dosahuje jej hodnoty do 0,526 (dolný decil).

Vzhľadom na všeobecné odporúčané hodnoty pre L3 (2, resp. 1,5) je možné konštatovať, že v podnikoch poľnohospodárskej prvovýroby v celom sledovanom období viac ako 50 % podnikov z hodnoteného súboru nedosahuje odporúčané hodnoty L3. Vzhľadom na celý hodnotený súbor je možné za benchmark považovať horný kvartil, a to v každom zo

sledovaných období, t.j. v roku 2009 úroveň 2,171, v roku 2010 úroveň 2,397 a v roku 2011 úroveň 2,674. Dobré podniky z hľadiska L3 v poľnohospodárstve majú likviditu nad úrovňou odporúčaných hodnôt, čo spôsobuje objem zásob ako podstatnej zložky celkových aktív podniku.

Pre ukazovateľ L2, ktorý v porovnaní s ukazovateľom L3 abstrahuje od vplyvu zásob je možné taktiež zovšeobecniť, že podniky poľnohospodárskej prvovýroby nedosahujú všeobecne platné odporúčané hodnoty uvádzané v odbornej a vedeckej literatúre. Za odporúčané hodnoty likvidity druhého stupňa sú považované hodnoty 1, resp. 1 až 1,5. Úroveň L2 viac ako 1 dosahuje v roku 2011 len 31,4 % skúmaných podnikov. Z tohto dôvodu je možné za benchmarkovú hodnotu pokladať hodnotu horného kvartilu, ktorá v roku 2011 dosiahla úrovne 1,298 a predstavuje 25 % podnikov s najlepšou Likviditou druhého stupňa. Nízku úroveň L2 v poľnohospodárstve dokazuje aj hodnota mediánu na úrovni 0,599, čo je hodnota výrazne pod úrovňou odporúčaných hodnôt.

Vyššie uvedená Tab. 1 obsahuje aj popisné charakteristiky pre ukazovateľ L1, ktorý hodnotí len pomer finančných účtov ku celkovým krátkodobým záväzkom. Odporúčané hodnoty Likvidity prvého stupňa sú 0,2 až 0,6. V tomto intervale sa v roku 2011 pohybovalo len 16,4 % podnikov. Až 61,6 % podnikov dosahovalo hodnoty L1 nižšie ako 0,2. Vzhľadom na uvedené je taktiež pre ukazovateľ L1 možné konštatovať, že všeobecne odporúčané hodnoty sú pre podniky poľnohospodárskej prvovýroby na Slovensku vysoké a sektor ich nedosahuje. Pre ukazovateľ L1 v roku 2011 platí, že 25 % podnikov s najlepšou Likviditou L1 dosahuje hodnoty od 0,473 a viac (horný kvartil) a analogicky 75 % podnikov dosahuje likviditu L1 len do 0,473. Ako zriedkavá je hodnota L1 v intervale všeobecne odporúčaných hodnôt dokazuje aj skutočnosť, že 50 % podnikov dosahuje hodnoty Likvidity L1 len do úrovne 0,094.

Záver

Vychádzajúc z faktu, že vyššie uvedené hodnoty popisujú podnikateľské subjekty majúce cca 80 %-ný podiel na obhospodarovanej pôde na Slovensku, je možné tieto hodnoty považovať za dostatočne preukazné pre popísanie celkovej situácie podnikov poľnohospodárskej prvovýroby (právnické osoby) z hľadiska ich likvidity a tým stanovenia reprezentatívnych hodnôt príslušných ukazovateľov likvidity.

Na základe vykonanej analýzy môžeme pre likviditu podnikov poľnohospodárskej prvovýroby konštatovať nasledujúce skutočnosti:

- vysoká miera volatility všetkých ukazovateľov likvidity, a to s jej rastúcou tendenciou,
- väčšina skúmaných podnikov nedosahuje odporúčané hodnoty likvidity, pretože:
 - viac ako polovica skúmaných podnikov v roku 2011 nedosahovala odporúčané hodnoty Likvidity tretieho stupňa,
 - 68,6 % skúmaných podnikov nedosahovalo v roku 2011 odporúčanú hodnotu Likvidity druhého stupňa,
 - 61,6 % skúmaných podnikov nedosahovalo v roku 2011 odporúčanú hodnotu Likvidity prvého stupňa,
 - v sledovanom období nie je možné identifikovať trend vývoja ukazovateľov.

Je potrebné poznamenať, že ukazovatele likvidity boli skúmané za sektor poľnohospodárstva ako celok. V ďalšom by bolo vhodné podrobiť hlbšiemu skúmaniu vývoj likvidity podľa zamerania podniku na rastlinnú a živočíšnu výrobu, podľa právnej formy, resp. podľa regiónu. Napriek uvedenému je možné prezentované hodnoty Likvidity za sektor poľnohospodárstva využiť na porovnanie jednotlivých podnikov s odvetvím.

Metóda benchmarkingu nie je striktná, a preto existuje niekoľko názorov na spôsob porovnávania sa s konkurenciou, resp. trhom. Hodnoty uvedené v článku však postačujú na dostatočne preukazné porovnanie hodnôt individuálneho podniku s konkurenciou. Je však pritom dôležité zachovať metodiku výpočtu jednotlivých ukazovateľov, ktorá je podrobne rozobraná z účtovného a finančného hľadiska vo väzbe na výkaz Súvaha Úč POD 1-01. Vzhľadom na vzájomný vzťah ukazovateľov likvidity a rentability je potrebné v ďalšom výskume zamerať pozornosť práve na ukazovatele rentability a ich vzťahu k likvidite na úrovni individuálnych podnikov v slovenskom poľnohospodárstve.

Literatúra

- [1] BARAN, D., 2008: Finančno-ekonomická analýza podniku v praxi. IRIS, 132 p. ISBN 978-80-89238-13-2
- [2] BRIGHAM, E. F. – HOUSTON, J. F., 2003: Fundamentals of Financial Management, 10th edition, South-WesternCollegePub, 2003. 843 p. ISBN 0324664559
- [3] CISO, Š. – KLIEŠTIK, T., 2013: Finančný manažment podniku II. EDIS Žilina, 2013. 769 s. ISBN 978-80-554-0684-8
- [4] Kaplan Publishing, 2011. ACC A F7 INT/UK Financial Reporting (FR) – Complete Text, 1st edition, Kaplan Publishing, United Kingdom, 2011, 528 p. ISBN 978-0-85732-282-1
- [5] KOTULIČ, R. – KIRÁLY, P. - RAJČÁNIOVÁ, M. a kol., 2007: Finančná analýza podniku. Iuraedition. 206 p. ISBN 978-80-8078-117-0
- [6] POGRANOVÁ, Z. - SAVOV, R. - LANČARIČ, D. – LENČEŠOVÁ, L., 2011: Benchmarking. SPU Nitra. ISBN 978-80-552-0672-1
- [7] ROSS, S. et. al., 2002: Fundamentals of Corporate finance, McGraw-Hill, New Delhi. ISBN 0-07-115103
- [8] SWENSON, A., 2001: Financial characteristics of North Dakota Farms. North Dakota State University, AES, ND 58105-5636, availableat: <http://ageconsearch.umn.edu/handle/23487>.
- [9] VAN HORNE JAMES, C. – WACHOWICZ, J. M., 2009: Fundamentals offinancialmanagement, 13th edition, Pearson Education Limited, England, 2008. 744 p. ISBN 978-0-273-71363-0
- [10] VÁRYOVÁ, I. – KOŠOVSKÁ, I. – FERENCI-VAŇOVÁ, A., 2012: Informačné nástroje riadenia nákladov v podnikoch poľnohospodárskej prvovýroby. In: Ekonomika poľnohospodárstva, ročník XII. 3/2012. ISSN 1338- 6336
- [11] VLACHYNSKÝ, K. a kol., 2006: Podnikové financie. IuraEdition, Bratislava, 482 p. ISBN 80-8078-029-3

- [12] ZALAI, K. a kol., 2006: Finančno-ekonomická analýza podniku. Vydavateľstvo Sprint
ufra Bratislava,. 2006. ISBN 80-88848-89-1

Došlo 21. 6. 2013

Kontaktná adresa

Ing. Marián TÓTH, PhD.

Katedra financií, Fakulta ekonomiky a manažmentu, Slovenská poľnohospodárska univerzita
v Nitre, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, SR

tel. 0042137/6414140 e-mail marian.toth@uniag.sk

doc. Ing. Jozef BOJŇANSKÝ, PhD.

Katedra podnikových informačných systémov, Fakulta ekonomiky a manažmentu, Slovenská
poľnohospodárska univerzita v Nitre, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, SR

tel. 0042137/6414199 e-mail jozef.bojnansky@uniag.sk

doc. Ing. Tomáš KLIEŠTIK, PhD.

Fakulta prevádzky a ekonomiky dopravy a spojov, Žilinská univerzita v Žiline, Univerzitná 1,
010 26 Žilina, SR

tel. 00421-41-513 3221 e-mail tomas.kliestik@fpedas.uniza.sk

Zuzana Chrastinová - Svetlana Belešová

Ekonomická situácia v poľnohospodárstve a v potravinárstve v roku 2012

The economic situation in agriculture and food industry in 2012

Abstract *Agriculture and food industry have posted a positive profit in 2012. The positive profit was recorded in the majority of enterprises. The level of profit or loss was significantly higher in the food industry (€ 195,5 mil.) than in agriculture (€ 48,7 mil.). The tendency of its year-on-year development was different, while in agriculture profit or loss fell by one third, in the food industry profit or loss rose by 4,8-fold. The gross fixed capital formation in agriculture, as well as in the food industry was lower, thereby the recovery of almost all items of assets mainly buildings and structures have decreased. Non-investment support from the EU and the national sources accounted for a significant share (14,8 %) of the income of agricultural enterprises. This support meant motivation for income security and guarantee for the loans given from the commercial banks for them. From the EU funding, the limit for direct payments at the level of 90 % of the EU-15 average was adjusted. These funds were possible to rise through the national top-up payment by 10 %, i.e. together at 100 % of the EU-15 average. From the state budget, the national top-up payment was covered 4,5 % instead 10 %, thereby the total level of direct payments remained below the average of old member states (EU-15) in 2012, what affects the competitiveness of the Slovak farmers within the European market.*

Key words *agriculture - food industry - profit or loss income – costs - gross value added - gross fixed capital – support - agricultural production – loans – taxation - insurance*

Abstrakt *Poľnohospodárstvo aj potravinárstvo dosiahli v roku 2012 kladný výsledok hospodárenia a prevažovali u nich ziskové podniky. Úroveň výsledku hospodárenia bola podstatne vyššia v potravinárstve (195,5 mil. €) ako v poľnohospodárstve (48,7 mil. €). Rozdielna bola aj tendencia jeho medziročného vývoja, kým v poľnohospodárstve sa medziročne výsledok hospodárenia znížil o tretinu, v potravinárstve sa zvýšil až 4,8 násobne. Menej sa investovalo do hrubého fixného kapitálu tak v poľnohospodárstve ako aj v potravinárstve, čím bola nižšia obnova takmer všetkých zložiek majetku, najmä budov a stavieb. Významný podiel na výnosoch poľnohospodárskych podnikov dosiahli neinvestičné podpory z európskych a národných zdrojov (14,8 %), ktoré boli motivujúce na zabezpečenie príjmov a zárukou pre poskytnutie úverov z komerčných bánk. Zo zdrojov EÚ bol stanovený limit pre priame platby na úrovni 90 % priemeru krajín EÚ-15. Tieto prostriedky bolo možné navýšiť z národných zdrojov vyrovnávacou platbou do výšky 10 %, t.j. spolu na 100 % priemeru krajín EÚ-15. V rozpočte SR bolo na vyrovnávaciu platbu schválené 4,5 % prostriedkov z limitu 10 %, tým celková úroveň priamych platieb ostala aj v roku 2012 pod priemerom starých členských krajín EÚ-15, čo ovplyvňuje konkurencieschopnosť slovenských poľnohospodárov na európskom trhu.*

Kľúčové slová poľnohospodárstvo – potravinárstvo - výsledok hospodárenia – výnosy – náklady - hrubá pridaná hodnota - hrubý fixný kapitál – podpory - poľnohospodárska produkcia – úvery – dane - poistenie

Ekonomická výkonnosť poľnohospodárstva a potravinárstva sa medzi rokmi 2011 a 2012 vyvíjala diferencovane, kým v poľnohospodárstve klesla, v potravinárstve sa zvýšila. Z makroekonomického hľadiska sa to odrazilo na vývoji hrubej pridanej hodnoty a tvorbe hrubého fixného kapitálu. V poľnohospodárstve sa menej investovalo ako pred rokom. Investície klesli do všetkých zložiek fixného kapitálu, najviac do budov a stavieb a kultivovaných aktív. Pokračovali investície zo zahraničných zdrojov. Opotrebovanosť hmotného a nehmotného majetku medziročne stagnovala.

Stagnoval podiel potravinárstva na celkovej zamestnanosti a hrubom fixnom kapitále a vzrástol podiel na priemernej mzde. Vývoj výsledku hospodárenia však medziročne vzrástol takmer 4,8 krát, pod vplyvom rýchlejšieho nárastu výnosov ako nákladov.

Rozhodujúcim faktorom pre poľnohospodárstvo bola aj v roku 2012 Spoločná poľnohospodárska politika EÚ, na základe ktorej plynula systémová finančná podpora prispievajúca k rozvoju podnikateľských subjektov. Jednou z možností, ako podporiť rast, rozvoj a výkonnosť subjektov v odvetví poľnohospodárstva je efektívnejšie využívanie financovania z viacerých zdrojov na podporu podnikania, t.j. nenávratných a návratných finančných prostriedkov v rámci Programu rozvoja vidieka SR 2007-2013 v kombinácii externých dlhodobých finančných zdrojov z fondov EÚ, štátneho rozpočtu ako aj dostupných zdrojov z komerčného bankového sektora (Kotulič, R., 2007).

Konkurenčnú schopnosť výrobcov poľnohospodárskych surovín a potravín v SR na trhoch domácich i trhoch EÚ ovplyvňuje celý rad faktorov od využívania úspor z rozsahu, cez zvyšovanie produktivity práce až po marketingové aktivity a racionálnu logistiku, či miery využívania väzieb na potravinárske reťazce (Grznár, M., 2013).

V ekonomike poľnohospodárstva významnú úlohu zohrávajú výrobné faktory najmä poľnohospodárska pôda. Väčšina poľnohospodárskych podnikov hospodári na prenajatej poľnohospodárskej pôde a za jej využívanie platí nájom. Podniky nemajú dostatočné kapitálové zázemie na odkúpenie pôdy. Transakcie s pôdou sú pomalé, k čomu prispievajú aj nedoriešené vlastnícke vzťahy. Počtom predaných pozemkov dominovali v posledných rokoch okresy Liptovský Mikuláš a Žilina v poľnohospodárskej prírodnej oblasti vrchovín (Buday, Š., 2013).

Produkcia živočíšnej výroby má dlhodobý klesajúci trend. V roku 2011 výrazne klesol podiel živočíšnej produkcie na celkovej poľnohospodárskej produkcii. Základným predpokladom diferenciácie platieb LFA podľa zaťaženia poľnohospodárskej pôdy VDJ je definovanie primárneho cieľa, ktorým je revitalizácia a rozvoj živočíšnej výroby v LFA. Problém degresie platieb na základe zaťaženia VDJ je úzko spojený s lokalizáciou zvierat v rámci katastra podniku (Božík, M., 2013).

S klesajúcim podielom živočíšnej výroby súvisí aj nízky podiel zamestnanosti vo vidieckych oblastiach, ktorý vyplýva okrem iného aj zo stále nedostatočnej ekonomickej infraštruktúry a nízkej podnikateľskej hustoty vo vidieckych oblastiach a čiastočne i z

migračnej rigidity vidieckeho obyvateľstva. Zamestnanci na vidieku v priemere dosahujú približne dve tretiny priemernej mzdy zamestnanca v mestských oblastiach (Buchta, S., 2012).

Nadnárodné obchodné reťazce dovážajú nahraditeľné potraviny zahraničnej proveniencie, ktoré sme schopní vyprodukovať na Slovensku. Za posledných desať rokov ich dovoz vzrástol 2,8-násobne. Nízka konkurencieschopnosť slovenských potravín na agropotravinárskych trhoch sa prejavuje prehlbovaním záporného salda zahraničného obchodu s potravinárskymi výrobkami, resp. nízkym počtom odborov potravinárskeho priemyslu vykazujúcich kladné saldo obchodnej bilancie. Zvyšuje to nákladovosť výroby a nedáva veľký priestor pre požiadavky obchodu na dodávku tovaru za čo najnižšie ceny, čo sa premietá do ziskovosti, poklesu výroby, resp. počtu podnikov vo viacerých potravinárskych odboroch (Matošková, D. - Gálik, J., 2013).

Rozhodujúcou cestou zvyšovania pridanej hodnoty je predovšetkým rast výroby, ale tiež hľadanie ciest ako zabrániť neprimeranému rastu výrobnnej spotreby úsporou energií, surovín a pod. (Mezera, J. - Plášil, M. a kol., 2010).

Podnikateľská štruktúra výrobcov potravinárskych podnikov je značne odborovo diferencovaná, čo možno predpokladať aj v nasledujúcich rokoch. Rastúca technologická náročnosť potravinárskych výrob a potreba rozširovania sortimentu produkcie povedie k ďalšej špecializácii a rôznorodosti podnikateľskej základne. Na druhej strane ekonomický tlak ako hybná sila povedie k ďalšej koncentrácii výrob, to sa týka zvlášť prevádzok pre jatočné zvieratá, prvotné spracovanie mlieka a iné. Malé a stredné podniky zohrajú významnú úlohu aj z hľadiska zamestnanosti vo vidieckych regiónoch (Mezera, J. - Plášil, M., 2011).

Metodický postup

Analýza je akcentovaná na hodnotenie súčasného stavu poľnohospodárstva a potravinárstva v ekonomike SR prostredníctvom vybraných makroekonomických a odvetvových indikátorov za roky 2011 a 2012. Išlo o účasť týchto odvetví na ekonomike národného hospodárstva. Prezentované poznatky sú výsledkom disponibilnej poznatkovej a numerickej databázy. Pri analýze sa využili údaje z viacerých zdrojov, najmä Štatistického úradu SR, ale aj databáz MPRV SR, Informačné listy, ktoré zahŕňajú súbor 2 552 subjektov právnických a fyzických osôb. Keďže Informačné listy zachytávajú údaje z poľnohospodárskych podnikov, ktoré obhospodarujú 83,2 % výmery využívanej poľnohospodárskej pôdy Slovenska a tvoria súbor, ktorý nie je vyčerpávajúci, preto sa jeho výsledky prepočítali na ha poľnohospodársky využívanej pôdy, podľa deklarácie poľnohospodárskych pozemkov – LPIS. Údaje za potravinársky priemysel boli použité zo štatistického výkazu Prod 3-04 vykázané za 210 podnikov.

Okrem súhrnných ukazovateľov poľnohospodárstva a potravinárstva bol akcent položený aj na podrobnejšiu analýzu výsledkov hospodárenia právnych foriem v poľnohospodárstve a potravinárstve. Bola zameraná na právnické osoby (poľnohospodárske družstvá, obchodné spoločnosti) a na fyzické osoby (samostatne hospodáriacich roľníkov).

V potravinárstve išlo o dvanásť základných odborov.

V analýze bola použitá metóda empirickej analýzy, komparácia, syntéza vybraných ekonomických indikátorov. Taktiež boli využité aktuálne poznatky a informácie o slovenskom poľnohospodárstve a potravinárstve z praxe.

Vlastná práca

Makroekonomický vývoj hlavných ukazovateľov pôdohospodárstva¹ a potravinárstva²

Hlavné ekonomické ukazovatele pôdohospodárstva a potravinárstva v bežných cenách v roku 2012 oproti roku 2011 sa vyvíjali diferencovane (Tab. 1). Tendencie vývoja základných makroekonomických ukazovateľov (hrubá pridaná hodnota, medzispotreba, tvorba hrubého fixného kapitálu, zamestnanosť aj priemerná mesačná mzda) odvetvia pôdohospodárstva, potravinárstva a hospodárstva SR sa odrazili na medziročných zmenách v účasti pôdohospodárstva a potravinárstva na hospodárstve SR s tým, že v roku 2012:

- podiel *pôdohospodárstva* na hospodárstve SR vzrástol pri hrubej pridanej hodnote (HPH) v bežných cenách (0,2 p.b.), medzispotrebe (0,1 p.b. v b.c a o 0,17 p.b. v s.c.), a priemernej mzde (0,25 p.b.),
- znížil sa podiel pôdohospodárstva na zamestnanosti (0,19 p. b.), tiež na tvorbe hrubého fixného kapitálu (0,07 p.b.) národného hospodárstva v dôsledku rýchlejšieho poklesu investícií v odvetví ako v národnom hospodárstve,
- stagnoval podiel *potravinárstva* na celkovej zamestnanosti na úrovni predchádzajúceho roka 2,06 %, klesol podiel na THFK (-0,07 p.b.) a vzrástol aj podiel na priemernej mzde (0,87 p.b.),
- v *zahraničnom obchode* pri poľnohospodársko-potravinárskych výrobkoch bolo dosiahnuté záporné saldo (-409 mil. €), kým v ekonomike SR zahraničný obchod skončil s aktívnym saldom 3 609 mil. €. Záporné saldo agropotravinárskeho obchodu medziročne kleslo. Zvýšil sa podiel agropotravinárskeho sektora na celkovom vývoze (0,87 p.b.) ako aj na celkovom dovoze (0,39 p.b.) zahraničného obchodu SR,
- *priemerná mzda* v pôdohospodárstve dosiahla 637 € a medziročne sa zvýšila o 2,7 %. Priemerná mzda v potravinárstve medziročne vzrástla o 3,4 % a dosiahla úroveň 725 €.

¹ pestovanie plodín, chov zvierat, poľovníctvo a služby s tým súvisiace; lesníctvo a ťažba dreva; rybolov a akvakultúra
Crop and animal production, hunting and related service activities; forestry and logging; fishing and aquaculture

² výroba potravín, nápojov a tabakových výrobkov
Food, beverages and tobacco production

Podiel pôdohospodárstva a potravinárstva na ukazovateľoch hospodárstva SR
The share of agriculture and food sector in the key indicators of the national economy

Tab. 1

Ukazovateľ ¹	Podiel v % ²		Rozdiel ³ 2012-2011
	2011	2012	
Podiel pôdohospodárstva na: ⁴			
- hrubej pridanej hodnoty (b. c.) ^{*5}	3,43	3,63	0,20
- hrubej pridanej hodnoty (s. c.) ^{*6}	3,85	3,53	-0,32
- medzispotrebe (b. c.) ^{*7}	2,39	2,49	0,10
- medzispotrebe (s. c.) ^{*8}	2,27	2,44	0,17
- tvorbe hrubého fixného kapitálu (b. c.) ^{*9}	2,74	2,67	-0,07
- celkovej zamestnanosti ^{*10}	3,31	3,12	-0,19
- priemernej mzde ^{*) ** 11}	78,88	79,13	0,25
Podiel výroby potravín a nápojov a tabakových výrobkov na: ¹²			
- tvorbe hrubého fixného kapitálu (b. c.) ^{*13}	1,46	1,39	-0,07
- celkovej zamestnanosti ^{* 14}	2,06	2,06	0,00
- priemernej mzde ^{*) ** 15}	89,19	90,06	0,87
Podiel zahraničného agropotravinárskeho obchodu na: ¹⁶			
- vývoze ^{***) 17}	5,14	6,01	0,87
- dovoze ^{***) 18}	6,68	7,06	0,39

Prameň: prepočty VÚEPP s použitím prameňov:

** vypočítané z vyžiadaných údajov zo ŠÚ SR a databázy Slovstat-ŠÚ SR; členenie podľa štatistickej klasifikácie SK NACE*

**** ŠÚ SR, predbežné údaje k mesiacu apríl 2013*

*** pomer priemernej mzdy odvetvia k priemernej mzde v národnej ekonomike*

s. c. (v tejto tabuľke aj k nej prislúchajúcej časti textu) = stále ceny vypočítané reťazením objemov k referenčnému roku 2005

Source: calculations by RIAFE based on data sources:

** calculated from requested data from SO SR and Slovstat data; sorting according to statistical classification - SK NACE*

**** SO SR, preliminary data of April 2013*

*** ratio of the average salary to average salary in national economy*

constant prices (in this table also to it pertaining text) = constant prices computed by grouping of volumes, using the reference year of 2005

1) Indicator, 2) Share in %, 3) Difference, 4) Share of agriculture in, 5) gross value added (current prices), 6) gross value added (constant prices), 7) intermediate consumption (current prices), 8) intermediate consumption (constant prices), 9) gross fixed capital formation (currents prices), 10) total employment, 11) average salary, 12) Share of food beverages and tobacco production in, 13) gross fixed capital formation (currents prices), 14) total employment, 15) average salary, 16) Share of foreign agro-food trade in, 17) export, 18) import

Poľnohospodárstvo

V poľnohospodárstve, podľa predbežných údajov Štatistického úradu SR, bol dosiahnutý za rok 2012 kladný *výsledok hospodárenia* pred zdanením (zisk) vo výške 48,7 mil. € (Tab. 2, Graf 1). V porovnaní s rokom 2011 sa znížil objem zisku o tretinu (33,8 %) a poklesla ekonomická výkonnosť poľnohospodárstva. Pozitívne je, že už druhý rok od začiatku hospodárskej a finančnej krízy je poľnohospodárstvo ziskové, ale úroveň zisku bola v roku 2012 stále nižšia ako v rokoch pred krízou. Pokles ekonomickej výkonnosti poľnohospodárstva sa prejavil vo významnom medziročnom znížení výnosov (23,8 %), ktorý bol spôsobený poklesom množstva poľnohospodárskej produkcie, pretože ceny rastlinnej

výroby, vrátane ovocia a zeleniny vzrástli (9,3 %), ako aj ceny produktov živočíšnej výroby (4 %). Pri týchto tendenciách sa mierne zvýšila pridaná hodnota (1,5 %).

Situácia na európskom a svetovom trhu s poľnohospodárskymi komoditami významne ovplyvňovala aj v roku 2012 slovenské poľnohospodárstvo. Na cenový vývoj poľnohospodárskych komodít pôsobili krátkodobé a dlhodobé faktory, ktoré sa premietli do ekonomiky a následne do dôchodku poľnohospodárskych podnikov. Vývoj poľnohospodárskej produkcie ovplyvnili klimatické zmeny v priebehu roka s lokálnymi dosahmi. Rozhodujúci bol aj následok z cenových nožníc, t.j. zo vzťahu medzi vývojom cien poľnohospodárskych výrobkov a cien dodávok do poľnohospodárstva (vstupov).

Základné ekonomické ukazovatele za poľnohospodárstvo v mil. €, index v %
Basic economic indicators for agriculture in mil. €, index in %

Tab. 2

Ukazovateľ ¹	2010	2011	2012	Index ⁹ 2012/2011	Rozdiel ¹⁰ 2012-2011
Výnosy ²	2 019,0	2 434,6	2 099,7	86,2	-334,9
Náklady ³	2 032,9	2 361,0	2 051,0	86,9	-310,0
Výsledok hospodárenia ⁴	-13,9	73,6	48,7	66,2	-24,9
Pridaná hodnota ⁵	367,6	455,7	462,5	101,5	6,8
Tržby z predaja vlastných výrobkov ⁶	1 215,3	1 452,3	1 584,2	109,1	131,9
- z toho: rastlinných ⁷	625,2	820,9	902,9	110,0	82,0
živočíšnych ⁸	590,1	631,4	681,3	107,9	49,9

Prameň. ŠÚ SR, r. 2010, 2011, Štatistická správa o základných vývojových tendenciách v hospodárstve SR v roku 2012 - predbežné údaje

Source: SO SR, year 2010, 2011 Statistical Report on Basic Development Trends in the Slovak Economy in 2012 - preliminary data

1) Indicator, 2) Income, 3) Costs, 4) Profit or loss, 5) Value added, 6) Sales of own products, 7) of which: plant, 8) animal, 9) Index, 10) Difference

Výsledok hospodárenia ovplyvnili viaceré faktory a to:

- nárast tržieb z predaja vlastných výrobkov (9,1 %) pri rýchlejšej dynamike rastu rastlinných výrobkov (10,0 %) ako živočíšnych (7,9 %),
- pozitívny cenový vývoj poľnohospodárskych výrobkov (6,9 %), tak rastlinných (9,6 %) najmä kukurice a slnečnice, ako aj živočíšnych výrobkov (4 %) najmä ošípaných, zmiernil výpadok naturálnej produkcie,
- dopady modulácie podpôr, diferencované v závislosti od počtu VDJ a úrovne priamych platieb - SAPS,
- pokles poľnohospodárskej produkcie v hodnotovom vyjadrení (3,5 %), ktorý bol ovplyvnený rýchlejšim poklesom rastlinnej produkcie (8,3 %) a miernym nárastom živočíšnej produkcie (3,5 %),
- prevládajúca rastlinná výroba pred živočíšnou,
- nižšia naturálna produkcia obilnín (18,3 %), kukurice (19,0 %), zemiakov (23,7 %), cukrovej repy (22,9 %) a strukovín (43,6 %) s nárastom úrody len hrozna (6,2 %) a jednoročných krmovín (16,7 %),

- nižšia naturálna živočíšna produkcia (10,6 %), najmä rozhodujúcich skupín jatočných zvierat, jatočného hovädzieho dobytku (6,8 %) a jatočných ošípaných (11,8 %),
- rýchlejší rast cien poľnohospodárskych výrobkov (6,9 %) ako cien dodávok - vstupov do poľnohospodárstva (2,8 %), ceny vstupov do poľnohospodárstva sa odvíjali od vysokých cien najmä vstupov prevádzkového charakteru, hlavne motorových pohonných hmôt ako motorová nafta (12,3 %), benzín (14,3 %), ale aj cien krmív pre zvieratá (5 %) a osív (5 %),
- úspora nákladových faktorov nielen hnojív, pesticídov a krmných zmesí, ale aj nákladov na prácu, čo súviselo aj keď miernejšie ako v predchádzajúcich rokoch s poklesom zamestnancov,
- diferencovaný klimatický vývoj s dopadom sucha najmä na produkčné regióny v prvej polovici roka 2012, ale aj vymrznutie plodín, a tým ich vynútené zaoranie v niektorých lokalitách Slovenska,
- pokračujúci prílev finančných prostriedkov zo zahraničných zdrojov na financovanie investícií,
- predaj - hedžing komodít cez futures trh za vopred stanovené ceny,
- nedostatočná realizácia produkcie a zvyšovanie zásob poľnohospodárskych produktov,
- nesystémové riešenie dane z nehnuteľností,
- podporná politika, najmä priame platby ako dôležitá súčasť príjmov a zabezpečenia úverov,
- zvýšené náklady zo zrušenia zvýhodnenej spotrebnej dane z motorovej nafty (červená nafta).

Úroveň výnosov dosiahla 2 099,7 mil. €, čo bolo o 334,9 mil. € menej ako pred rokom a o 619,2 mil. € menej ako v období pred krízou. K tomuto trendu prispela nielen nižšia produkcia, najmä komodít rastlinnej výroby, ale aj pokračujúci dovoz komodít živočíšneho pôvodu, a to tak doplnkových sortimentov, ako i takých komodít, ktoré sú slovenskí poľnohospodári schopní vyrobiť. Dovozením hotových potravinárskych výrobkov a zvyšujúcim sa vývozom prvotných poľnohospodárskych surovín sa oslabuje najmä živočíšna výroba, čo prispieva k poklesu zamestnanosti a zníženiu podielu domácej produkcie na slovenskom trhu.

Mierne sa zvýšila nákladovosť výnosov (o 0,7 €) a dosiahla 97,7 €. V roku 2012, podobne ako v predchádzajúcich rokoch, nebolo problematické vzhľadom na disponibilnú výrobnú základňu vyrobiť komodity, otáznou bola ich ďalšia realizácia. Z tohto aspektu niektoré poľnohospodárske podniky, v snahe zabezpečiť odbyt produkcie, využili predaj - hedžing komodít cez futures trh za vopred stanovené ceny.

Poľnohospodárske podniky dosiahli za rok 2012 tržby za predaj vlastných výrobkov na úrovni 1 584,2 mil. €, z toho za predaj rastlinných výrobkov 902,9 mil. €. Medziročne vzrástli tržby (2,1 %), čo súviselo viac so zvýšením tržieb zo živočíšnej (3,8 %) ako rastlinnej výroby (0,6 %).

Aj keď väčšina poľnohospodárskych podnikov bola zisková (73 %), ale ich podiel sa medziročne znížil o 4 p.b. Úroveň výsledku hospodárenia, prepočítaná na podnik, dosiahla 33 tis. € zisku. Tak ako v predchádzajúcich rokoch, aj v roku 2012 boli výrazné rozdiely

medzi podnikmi vo všetkých oblastiach v podobných ako aj v rozdielnych prírodných podmienkach a v právnych formách. Takmer 43,8 % podnikov hospodáril v intervale zisku od 0,1-40 tis. € na podnik (Tab. 3). Vysoko prosperujúce podniky s ročným ziskom nad 200 tis. € na podnik predstavovali podiel 8,5 % a vytvorili až 66 % celkového zisku v poľnohospodárstve. Ich podiel na pôde predstavoval 18 %. Zefektívnenie výroby bolo cieľom podnikov aj v roku 2012, čo sa prejavilo v úspore nákladov.

Ekonomické ukazovatele za skupiny podnikov podľa intervalu výsledku hospodárenia v roku 2012

Economic indicators of the groups of enterprises by the interval of profit or loss in 2012

Tab. 3

Interval výsledku hosp. v tis. € na podnik ¹	Počet podnikov spolu ²	Výsledok hospodárenia v €·ha ⁻¹ p.p. ³	Podiel podnikov spolu v % na: ⁴				
			celkovom počte podnikov ⁵	strate, zisku ⁶	výmere p.p. ⁷	výrobe ⁸	celkových dotáciách ⁹
Ziskové ¹⁰	1 077	105,9	72,8	100,0*	73,8	75,3	73,0
(0; 40>	648	16,4	43,8	6,4	30,4	22,2	31,6
(40; 80>	133	52,2	9,0	6,7	10,1	8,8	9,8
(80; 120>	70	87,3	4,7	6,2	5,5	5,6	5,3
(120;160>	42	104,8	2,8	5,2	3,9	4,3	3,9
(160; 200>	43	119,5	2,9	6,8	4,5	5,2	4,2
(200; 240>	15	137,6	1,0	2,9	1,7	2,6	1,5
(240; 280>	30	117,2	2,0	6,9	4,6	5,3	4,2
nad 280	96	347,0	6,5	58,9	13,3	21,2	12,4
Stratové ¹¹	403	-168,3	27,2	100,0*	26,2	24,7	27,1
-280 a viac	68	-330,0	4,6	60,1	8,0	10,5	8,1
<-280;-240)	12	-136,7	0,8	4,9	1,6	1,3	1,7
<-240; -200)	13	-189,1	0,9	4,4	1,0	0,8	1,0
<-200; -160)	29	-161,4	2,0	8,1	2,2	1,9	2,2
<-160 ; -120)	26	-126,7	1,8	5,7	2,0	1,3	2,1
<-120; -80)	42	-115,5	2,8	6,5	2,5	2,1	2,9
<-80; -40)	74	-74,8	5,0	6,8	4,0	2,8	3,9
<-40; 0)	139	-31,5	9,4	3,5	4,9	4,0	5,2
Spolu ziskové a stratové¹²	1 480	34,1	100,0	-	100,0	100,0	100,0

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, VÚEPP

** podiely za samostatnú skupinu, ziskových podnikov (100 %) a stratových podnikov (100 %)*

Source: Questionnaires of CD MARD SR, RIAFE

** shares as a separate group of profitable enterprises (100 %) and loss-making enterprises (100 %)*

1) The interval of profit or loss in thousands € per one enterprise, 2) The number of enterprises in total, 3) Profit or loss in € per ha of agricultural land, 4) The share of enterprises in, in %, 5) the total number of enterprises, 6) profit or loss, 7) agricultural land area, 8) output, 9) total subsidies, 10) Profitable, 11) Loss-making, 12) Total profitable and loss-making enterprises

Podniky, v snahe dosiahnuť priaznivejší výsledok hospodárenia znižovali, podobne ako v predchádzajúcich rokoch, rozsah výroby a jej nákladové faktory, predovšetkým pracovné náklady, ktoré sa znížili v dôsledku poklesu zamestnancov o 2,2 tis. osôb, a to najmä v obchodných spoločnostiach. Poľnohospodárske podniky uplatňovali flexibilitu uvoľňovania a zamestnávania pracovných síl vzhľadom na sezónnosť a štruktúru výroby. Investície

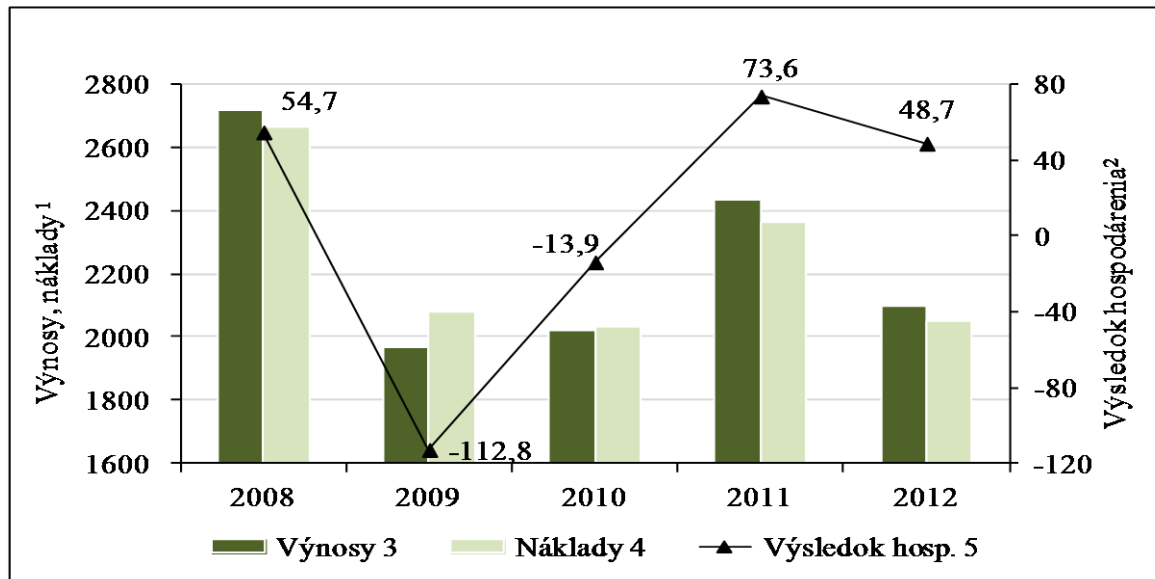
prostredníctvom Programu rozvoja vidieka v predchádzajúcich rokoch, prispeli k obnove materiálno-technickej základne a odrazili sa v znížení potreby pracovných síl aj v roku 2012.

Celková finančná situácia poľnohospodárskych podnikov sa prejavila v miernom poklese celkovej a bežnej likvidity, čo sa odrazilo vo finančnej disciplíne, a to v predĺžení doby splatnosti krátkodobých záväzkov (4,7 %). Na druhej strane zrýchlila sa doba obratu zásob (2,6 %) a dosiahla 124 dní. Významný podiel na výnosoch (14,8 %) poľnohospodárskych podnikov dosiahli neinvestičné podpory z európskych a národných zdrojov, ktoré boli motivujúcim faktorom na zabezpečenie príjmov. Bez podpôr by väčšina poľnohospodárskych podnikov bola stratová. Využitie podpôr usmerňoval manažment poľnohospodárskych podnikov.

Zo zdrojov EÚ bol stanovený limit pre SAPS vo výške 90 % priemeru krajín EÚ-15. Tieto prostriedky bolo možné navýšiť z národných zdrojov národnou vyrovnávacou platbou do výšky 10 %, t.j. spolu na 100 % priemeru krajín EÚ-15. Modulácia priamych platieb tiež následne ovplyvnila úroveň národnej vyrovnávacej platby za rok 2012. V rozpočte SR bolo na národnú vyrovnávaciu platbu schválených len 4,5 % (18 mil. €) prostriedkov z limitu 10 %, tým celková úroveň priamych platieb v SR aj v roku 2012 ostala pod priemerom starých členských krajín (EÚ-15), čo ovplyvňuje konkurencieschopnosť slovenských poľnohospodárov na európskom trhu.

Vývoj výnosov, nákladov a výsledku hospodárenia v poľnohospodárskej výrobe v mil. €
Development of income, costs and profit or loss in agricultural production, in mil. €

Graf 1

Prameň: ŠÚ SR

Source: SO SR

1) Income, costs, 2) Profit or loss, 3) Income, 4) Costs, 5) Profit or loss

Celková zadlženosť majetku v poľnohospodárstve sa medziročne zvýšila (o 1,5 p.b.) na úroveň 44,4 %, a to z dôvodu nárastu záväzkov (3 %), najmä krátkodobých (5,6 %). Úvery celkom do odvetvia v roku 2012 vzrástli (0,8 %), najmä v ziskových bonitnejších poľnohospodárskych podnikoch (Tab. 4). Pre záruky úverov boli aj v roku 2012 rozhodujúce

priame platby z EÚ, ktoré boli garanciou krátkodobých preklenovacích prevádzkových úverov poskytnutých komerčnými bankami poľnohospodárskym podnikom. Tým podniky znížili rizikovosť splácania úverov. Podporami poľnohospodárske podniky kryli a splácali úvery a úroky, a tak si udržali ekonomickú bonitu na úverovom trhu, o čom svedčí aj nárast krátkodobých úverov (3 %) do tohto odvetvia na financovanie prevádzkového cyklu poľnohospodárskej výroby. Komerčné banky vyžadovali od podnikov garancie splátok úverov a úrokov z priamych platieb bez adekvátneho úrokového zvýhodnenia. Úrokové zvýhodnenie úverov by znížilo nákladovú náročnosť úverov a zlepšilo finančnú situáciu podnikov, keďže aj v roku 2012 sa v nedostatočnej hotovostnej likvidite nachádzali aj prosperujúce podniky s diverzifikovanými podnikateľskými aktivitami.

V rokoch 2012 a 2011, na rozdiel od minulých rokov, kedy problematickými z hľadiska dostupnosti boli strednodobé, ale najmä dlhodobé úvery, sa situácia čiastočne zmenila a dlhodobé úvery sa zvýšili (1,2 %). K tomuto trendu prispelo, okrem čerpania finančných prostriedkov z fondov EÚ, a tým potrebnej finančnej spoluúčasti z vlastných - podnikových, resp. úverových zdrojov, aj fixovanie úrokových sadzieb pri poskytovaní úverov na investičné projekty. Okrem toho niektoré komerčné banky ponúkali podnikom flexiúver na pôdu na obdobie 7-10 rokov. Poľnohospodárska pôda je v súčasnosti málo využívaným zabezpečením pri poskytnutí úverov, a to z dôvodu jej rozdrobenosti a neusporiadaných vlastníckych vzťahov.

Úvery do poľnohospodárstva v tis. €, index v %

Loans to agriculture in thousands €, index in %

Tab. 4

Rok ¹	Krátkodobé ²	Strednodobé ³	Dlhodobé ⁴	Spolu ⁵
2011	195 615	84 899	117 772	398 286
2012	201 501	80 764	119 205	401 470
Index 2012/2011	103,0	95,1	101,2	100,8

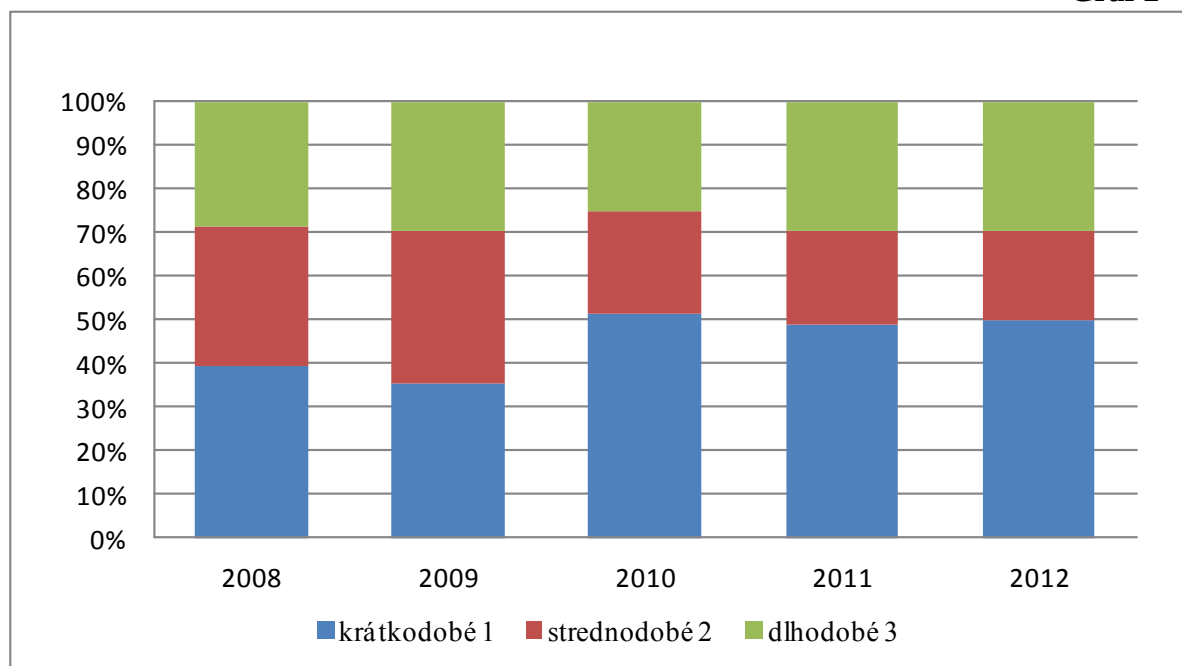
Prameň: NBS, Údaje zahŕňajú aj úvery za poľovníctvo a služby s tým súvisiace, rok 2012 –predbežné údaje

Source: NBS, Note: The data include loans for hunting and related service activities, 2012 – preliminary data

1) Year, 2) Short-term, 3) Medium-term, 4) Long-term, 5) Total

V roku 2012, podobne ako v predchádzajúcich rokoch, v štruktúre celkových úverov prevládali krátkodobé - preklenovacie úvery (50,2 %) s dobou splatnosti do jedného roka. Ich podiel sa za posledné dva roky zvýšil. Tieto zaznamenali aj najvyšší medziročný nárast (3 %) a boli objemovo rozhodujúce, najmä z hľadiska prevádzky poľnohospodárskych podnikov a bezproblémových záruk realizovaných prostredníctvom podpôr z EÚ. Najnižší podiel v štruktúre úverov (Graf 2) mali strednodobé úvery od jedného do piatich rokov (21 %).

Štruktúra úverov v poľnohospodárstve v %
The structure of loans in agriculture in %

Graf 2

Prameň: NBS

Source: NBS

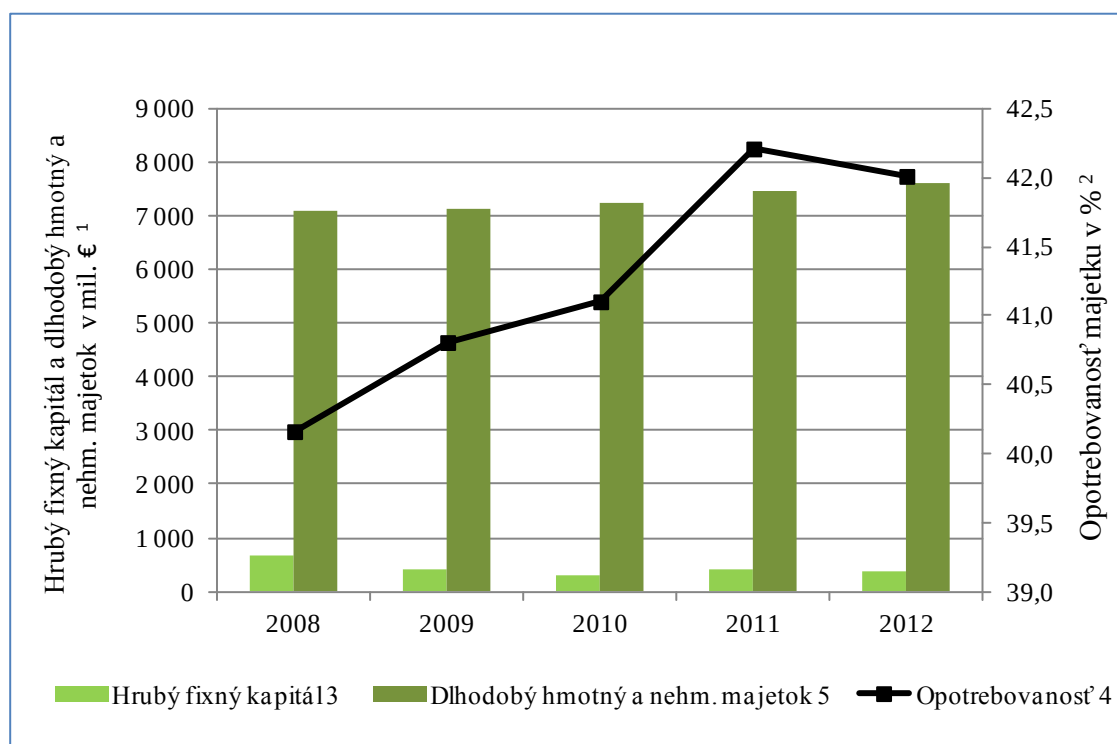
1) short-term, 2) medium-term, 3) long-term

Napriek nárastu dlhodobých úverov, ich efekt sa neprejavil vo vývoji kapitálu. *Hrubý fixný kapitál* v poľnohospodárstve v roku 2012 dosiahol úroveň 368,7 mil. €, čo bolo o 7,6 % menej ako v roku 2011 (Graf 3). Pokles investovania sa prejavil vo všetkých zložkách tvorby hrubého fixného kapitálu. Menej ako pred rokom sa investovalo najmä do budov a stavieb (13,9 %), strojov a zariadení (5,6 %), kultivovaných aktív (10,3 %) a dopravných prostriedkov (2,2 %). Najviac klesli investície do budov a stavieb, a to až o 13,9 %. Aj pri poklese investícií sa zvýšil dlhodobý nehmotný a hmotný majetok o 156 mil. € (2,1 %). Hodnota majetku dosiahla 7 627 mil. € a jeho opotrebovanosť 42 %. Táto medzioročne stagnovala, čo svedčí len o miernej obnove majetku a jeho narastajúcej zostatkovej hodnote.

Pokračovali investície zo zahraničných zdrojov najmä do strojov a zariadení a kultivovaných aktív.

Vývoj hrubého fixného kapitálu, dlhodobého majetku a jeho opotrebovanosti Development of gross fixed capital, long-term assets and obsolescence

Graf 3

Source: SO SR

1) Gross fixed capital and long-term tangible and intangible assets in million €, 2) Obsolescence in %, 3) Gross fixed capital, 4) Long-term tangible and intangible assets, 5) Obsolescence

Objem daní a odvodov za rok 2012 sa medziročne zvýšil. Poľnohospodárske podniky odviedli na daniach do štátneho rozpočtu SR a do rozpočtov miest a obcí 85,6 mil. €, čo bolo o 17,6 % viac ako pred rokom (Tab. 5). Každoročné navýšenie daní za posledné tri roky je dôsledkom dosiahnutých výsledkov hospodárenia s dosahom na priame dane, alebo vyššej spotreby vstupov s odrazom na úrovni nepriamych daní. V štruktúre daní aj keď dominovali priame dane (62,5 %), ich podiel medziročne klesol. Z priamych daní najvyšší objem dosiahla daň z nehnuteľností, najmä daň z pozemkov.

Rozhodujúci objem v nepriamych daniach dosahovala daň z pridanej hodnoty (DPH), ktorá sa medziročne zvýšila (71,3 %). Už druhý rok pre poľnohospodárov platili štandardné podmienky v spotrebnej dani z minerálneho oleja (novela zákona č. 492/2010 Z.z.), keď od januára 2011 bolo zrušené daňové zvýhodnenie tzv. červenej nafty. Napriek tomu paradoxom je, že došlo k výraznému zníženiu objemu spotrebných daní.

Dane a platby do fondov za poľnohospodárstvo v tis. €, index v %
Taxes and payments to funds within the agriculture in € thousand, index in %

Tab. 5

Ukazovateľ/ rok ¹	2011	2012	Index ² 2012/2011	Rozdiel ³ 2012-2011
<i>Priame dane</i> ⁴	53 404	53 490	100,2	86
- daň z príjmov ⁵	19 968	17 855	89,4	-2 113
- daň z nehnuteľností ⁶	29 698	31 864	107,3	2 166
z toho z: pozemkov ⁷	25 638	27 301	106,5	1 663
Stavieb ⁸	3 999	4 459	111,5	460
- cestná daň ⁹	3 738	3 771	100,9	33
<i>Nepriame dane</i> ¹⁰	19 346	32 099	165,9	12 753
- DPH 11	18 713	32 053	171,3	13 340
- spotrebné dane ¹²	633	46	7,3	-587
Dane spolu priame a nepriame ¹³	72 750	85 589	117,6	12 839
Platby do fondov ¹⁴	93 579	92 684	99,0	-895

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, VÚEPP

Source: Questionnaires of CD MARD SR, RIAFE

1) Indicator/year, 2) Index, 3) Difference, 4) Direct taxes, 5) income tax, 6) property tax, 7) of which: land tax, 8) building tax, 9) road tax, 10) Indirect taxes, 11) VAT, 12) excise tax, 13) Direct and indirect taxes, 14) Payments to the funds

Objem platieb do fondov (sociálne poistenie, zdravotné poistenie) takmer stagnoval a došlo len k jeho miernemu zníženiu (1,0 %), čo súviselo s poklesom počtu zamestnancov, resp. preradením zamestnancov z dohôd o vykonanej práci na zmluvu na dobu neurčitú.

Poľnohospodárske poistenie je dôležitým nástrojom kompenzujúcim škody z následkov nepredvídaných udalostí na poľnohospodárskej produkcii a ostatnom majetku, ktorého dosah je rozhodujúci a docenený formou čiastočnej kompenzácie výpadku príjmov. Aj v roku 2012 si poľnohospodárske podniky poistili v komerčných poisťovniach cez zákonné a zmluvné poistenie majetok, úrodu a zvieratá (Tab.6, Graf 4).

V rámci štátnej a minimálnej pomoci v intenciách zákona č. 319/2011 Z.z. o podpore podnikania v pôdohospodárstve a rozvoji vidieka, § 10 – Dotácia na platby poistného bolo v roku 2012 poskytnutých 946 tis. €.

Poistenie úrody vinohradov bolo podporené v rámci Organizácie trhu (PPA), kde bolo v roku 2012 vyplatených 348 tis. €, čo bolo medziročne 2,5-krát viac. Okrem využívania poistenia podniky diverzifikovali vplyv rizík prostredníctvom štruktúry osevu, vlastných finančných rezerv, hedžingu komodít a futures obchodov na burze.

Rok 2012 bol podľa škodového priebehu rizikovo podpriemerný a z celkovo zaplateného poistného bolo podnikom vyplatená menej ako polovica náhrady škôd. Na zaplatenom poistnom za poistené riziká odvedli poľnohospodárske podniky komerčným poisťovniam 23 mil. € a na náhradách škôd dostali 9,9 mil. €. Návratnosť finančných prostriedkov z centralizovaného fondu komerčných poisťovní na náhradu škôd dosiahla 43,2 %.

Poľnohospodárske poistenie (v tis. €, index v %)
Agricultural insurance (in thousand €, index in %)

Tab. 6

Ukazovateľ/ rok ¹	2011	2012	Index ² 2012/2011	Rozdiel ³ 2012-2011
Poistné ⁴	21 625	22 988	106,3	1 363
- majetok ⁵	13 070	13 636	104,3	566
- úroda ⁶	5 819	6 680	114,8	861
-zvieratá ⁷	1 987	1 988	100,1	1
Náhrady škôd ⁸	10 866	9 922	91,3	-944
- majetok ⁵	4 480	4 787	106,9	307
- úroda ⁶	5 803	4 491	77,4	-1 312
-zvieratá ⁷	402	373	92,8	-29
Náhrady škôd (návratnosť poistného) v % ⁸	50,2	43,2	-	-

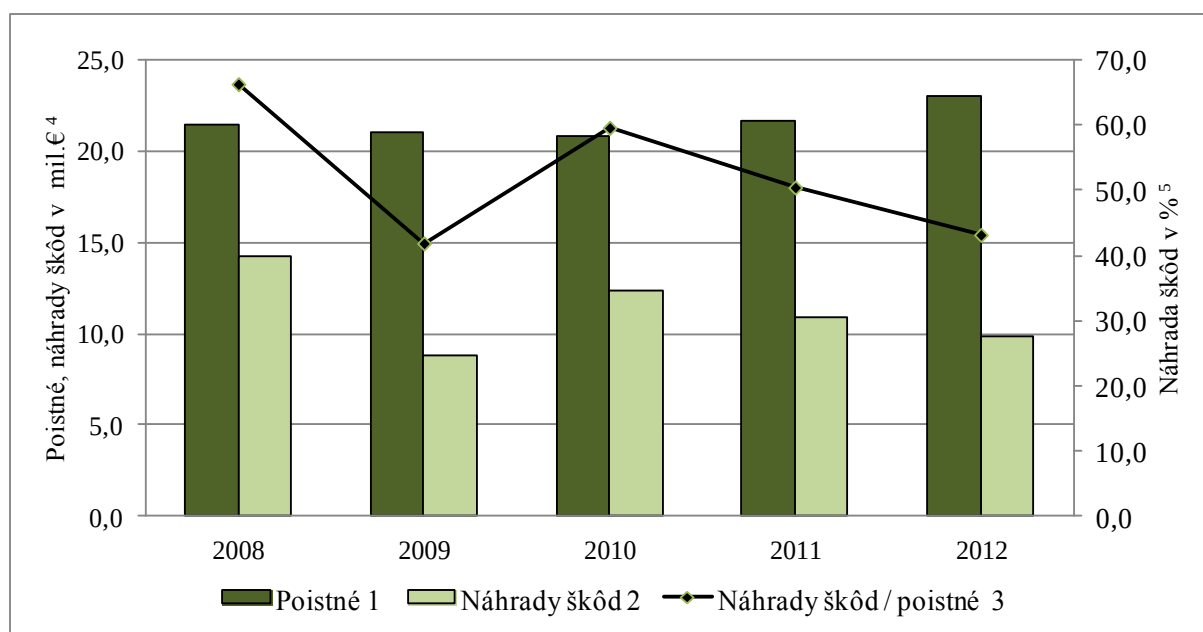
Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, VÚEPP

Source: Questionnaires of CD MARD SR, RIAFE

1) Indicator/year, 2) Index, 3) Difference, 4) Premium, 5) property, 6) crop, 7) animals, 8) Damage compensation (return of premium) in %

Vývoj poistného a náhrady škôd v poľnohospodárskej výrobe
Development of insurance and return of premium in agricultural production

Graf 4

Prameň: Informačné listy MPRV SR, CD VÚEPP

Source: Questionnaires of CD MARD SR, RIAFE

1) Premium, 2) Return of premium, 3) Return of premium/ Premium, 4) Premium, Return of premium in mil. €, 5) Return of premium in %

Výsledky hospodárenia poľnohospodárskych družstiev a obchodných spoločností

V roku 2012 sa výrazne prehĺbili rozdiely vo výsledku hospodárenia medzi poľnohospodárskymi družstvami a obchodnými spoločnosťami. Na základe databázy údajov z

Informačných listov MPRV SR³ ziskových bolo 73 % podnikov právnických osôb, čo bolo o 4 p.b. menej ako v roku 2011. Úroveň výsledku hospodárenia na ha poľnohospodársky využívanej pôdy dosiahla v priemere 34,12 € a bola o 31,59 € nižšia ako pred rokom. Vyšší podiel ziskových podnikov dosiahli obchodné spoločnosti (79 %) ako poľnohospodárske družstvá (61 %). Obidve právne formy skončili hospodárenie s kladným výsledkom hospodárenia (Tab. 7, Graf 5) s vyššou úrovňou v obchodných spoločnostiach (62,7 €·ha⁻¹ p.p.), ako poľnohospodárskych družstvách (3,37 €. ha⁻¹p.p.). Väčšina podnikov vykázala aspoň minimálny účtovný zisk kvôli splneniu úverových podmienok požadovaných komerčnými bankami pri poskytovaní úverov.

Obidvom právnym formám tak poľnohospodárskym družstvám ako aj obchodným spoločnostiam boli poskytnuté podpory podľa rovnakých kritérií a podmienok, napriek tomu sa aj tak v roku 2012 prehĺbili diferencie medzi podnikmi vo výsledkoch hospodárenia z viacerých príčin aj medzi samotnými družstvami a samotnými obchodnými spoločnosťami.

Mierne sa znížila efektívnosť hospodárenia a tvorba pridanej hodnoty v obidvoch právnych formách hospodárenia. Nákladovosťou výnosov viac zvýšili poľnohospodárske družstvá ako obchodné spoločnosti, napriek tomu úroveň pridanej hodnoty bola vyššia v poľnohospodárskych družstvách. Mierne vyššia efektívnosť v obchodných spoločnostiach s nákladovosťou výnosov 97,1 %, môže byť odrazom úspor z výroby s nižším rozsahom najmä živočíšnej výroby ako v poľnohospodárskych družstvách, ale aj takmer 7,6-krát vyšších tržieb z predaja tovaru ako v poľnohospodárskych družstvách.

Základné ekonomické údaje poľnohospodárskych podnikov – právnické osoby

v €. ha⁻¹ p. p., v %

Basic data for agricultural holdings – legal persons in €. ha⁻¹ of agricultural land, in %

Tab. 7

Ukazovateľ ¹	Právnické osoby ²			Poľn. družstvá ³			Obchodné spoločnosti ⁴		
	2011	2012	Index	2011	2012	Index	2011	2012	Index
Výsledok hospodárenia ⁵	65,7	34,1	51,9	50,4	3,4	6,7	80,9	62,7	77,5
Nákladovosť výnosov ⁶	96,5	98,1	101,7	96,7	99,8	103,2	96,2	97,1	100,9
Pridaná hodnota ⁷	284,6	249,1	87,5	285,9	252,0	88,1	273,2	244,2	89,4
Zadlženosť majetku v % ⁸	42,9	44,4	-	31,9	30,5	-	53,8	54,8	-
Podiel ziskových podnikov v % ⁹	77	73	-	69	61	-	80	79	-
Podpory spolu ¹⁰	311	285	91,6	315	284	90,2	309	285	92,2
- neinvestičné podpory ¹¹	278	266	95,7	289	272	94,1	268	259	96,6

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, VÚEPP

Source: Questionnaires of CD MARD SR, RIAFE

1) Indicator, 2) Legal persons, 3) Agricultural cooperatives, 4) Farming companies, 5) Profit/loss, 6) Income costs, 7) Value added, 8) Debt to equity ratio, in %, 9) Share of profitable enterprises in %, 10) Subsidies in total, 11) Non-investment support

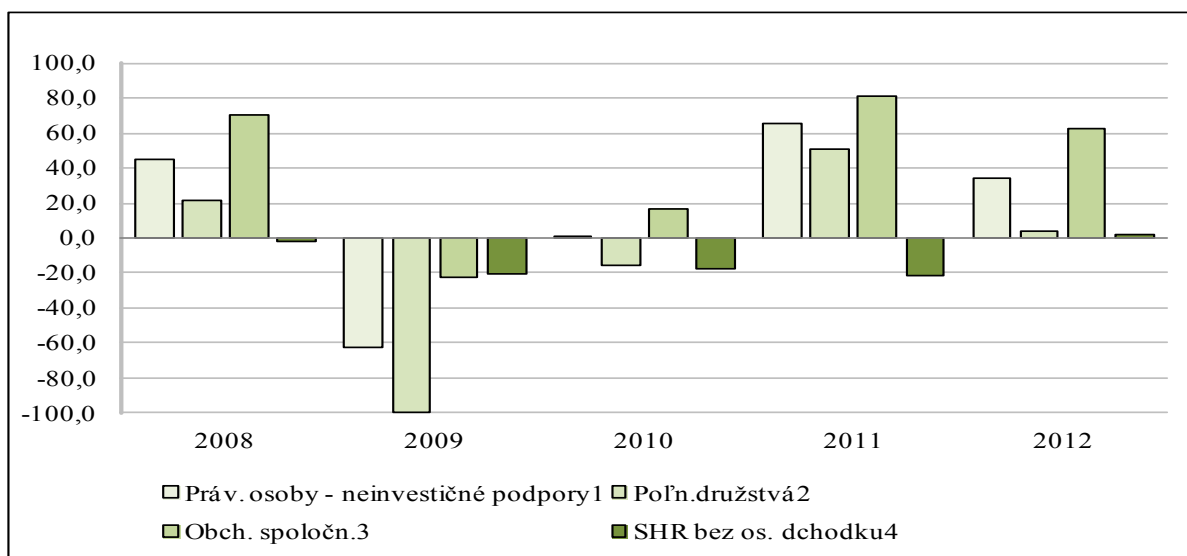
³Ekonomické a finančné ukazovatele, prepočítané na ha poľnohospodársky využívanej pôdy, boli získané z údajov, ktoré zabezpečilo MPRV SR formou Informačných listov, uložených v CD MP SR na VÚEPP. Hodnotený súbor zahŕňa 2 552 subjektov právnických a fyzických osôb. Keďže Informačné listy zachytávajú údaje z poľnohospodárskych podnikov, ktoré obhospodarujú 83,2 % výmery využívanej poľnohospodárskej pôdy Slovenska a tvoria súbor, ktorý nie je vyčerpávajúci, preto sa jeho výsledky prepočítali na ha p. p. (podľa deklarácie poľnohospodárskych pozemkov – LPIS).

Náročnosť tvorby pridanej hodnoty na výrobnú spotrebu sa medziročne zvýšila, ale naďalej ostala vyššia v obchodných spoločnostiach (4,2 €) ako v poľnohospodárskych družstvách (3,0 €), čo bolo spôsobené nižšou pridanou hodnotou a vyššou spotrebou. Vyššia nákladovosť výnosov v poľnohospodárskych družstvách bola ovplyvnená vyššou zamestnanosťou (2,8 osôb na 100 ha p.p.) ako v obchodných spoločnostiach (2,0 osôb na 100 ha p.p.), čo sa odrazilo vo vyšších pracovných nákladoch. Poľnohospodárske družstvá prispeli k vyššiemu sociálnemu prínosu na slovenskom vidieku v období nedostatočnej tvorby pracovných miest a znižujúcej sa zamestnanosti.

Výrazné diferencie medzi poľnohospodárskymi družstvami a obchodnými spoločnosťami boli aj v zadlženosti majetku. Zadlženosť obchodných spoločností bola vyššia s úrovňou 54,8 % ako poľnohospodárskych družstiev s úrovňou 30,5 %, čo je dôkazom ich vyššej ekonomickej bonity voči komerčným bankám z hľadiska cash flow a tým splácania najmä dlhodobých úverov, ktoré nie sú kryté podporami z EÚ, naopak, pri investičných podporách je potrebné vlastné spolufinancovanie.

Výsledok hospodárenia poľnohospodárskej výroby v € na ha p.p.
Profit or loss in agricultural production in € per hectare of agricultural land

Graf 5

Prameň: Informačné listy CD MPRV SR, VÚEPP

Source: Questionnaires of CD MARD SR, RIAFE

1) Legal person – non-investment support 2) Agricultural cooperatives, 3) Farming companies, 4) Physical persons without personal income

Naďalej pretrvávajúce diferencie vo výsledkoch hospodárenia medzi poľnohospodárskymi družstvami a obchodnými spoločnosťami boli spôsobené aj doznievajúcimi vplyvmi vzniku obchodných spoločností, ktoré väčšinou vznikli z bonitných častí majetku poľnohospodárskych družstiev, bez prevzatia adekvátnych záväzkov voči bankám a obchodným partnerom ako aj bez vyrovnania podielov, čo predurčilo nižšiu nákladovosť výroby.

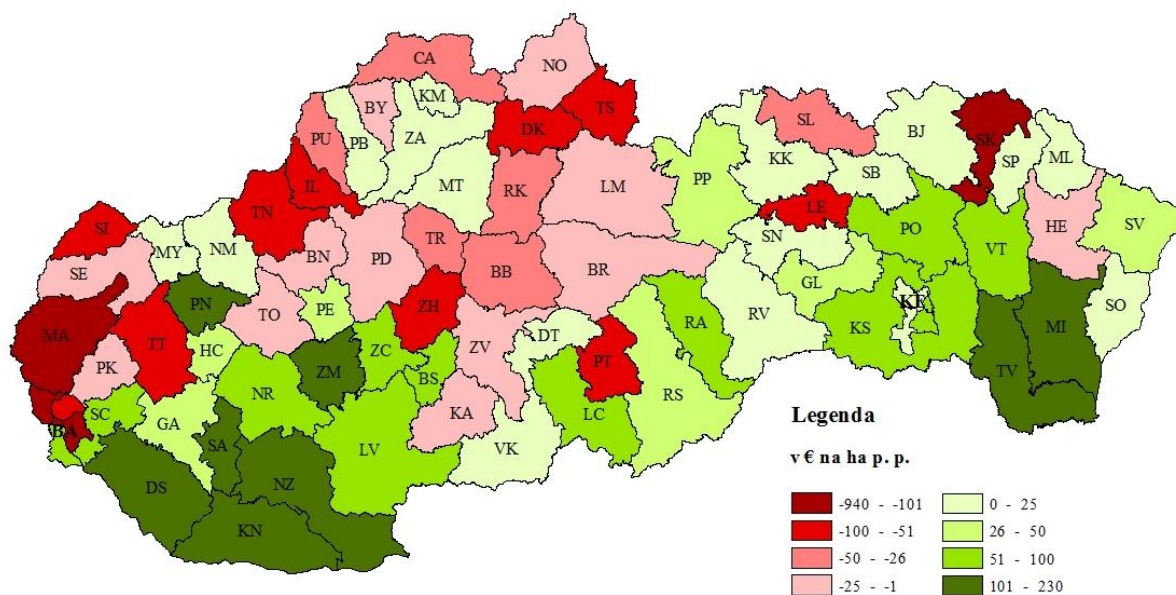
Výsledky hospodárenia podľa krajov

Výsledok hospodárenia poľnohospodárskej výroby za rok 2012 podľa krajov bol rozdielny (Tab. 8, Mapa 1). Vo všetkých krajoch, okrem Košického, sa výsledok hospodárenia znížil, resp. stagnoval na úrovni predchádzajúceho roka (Prešovský kraj). Stratu vykázali tri kraje a to Bratislavský ($-73 \text{ €} \cdot \text{ha}^{-1}$), Trenčiansky ($-21 \text{ €} \cdot \text{ha}^{-1}$) a Žilinský ($-17 \text{ €} \cdot \text{ha}^{-1}$). Najvyšší medziročný prepád bol v Bratislavskom kraji, čo nemusí byť v konečnom dôsledku spôsobené podnikmi v Bratislavskom kraji, ale daňovou alokáciou vlastníkov poľnohospodárskych podnikov, hospodáriacich mimo územia tohto kraja. Najvyššiu úroveň výsledku hospodárenia dosiahol Nitriansky kraj ($97 \text{ €} \cdot \text{ha}^{-1} \text{ p.p.}$) a Košický ($78 \text{ €} \cdot \text{ha}^{-1} \text{ p.p.}$). Pod úrovňou celoslovenského priemeru ($34 \text{ €} \cdot \text{ha}^{-1} \text{ p.p.}$) sa nachádzala väčšina (5) krajov a to Bratislavský, Trenčiansky, Žilinský, Banskobystrický a Prešovský.

Situácia vo výsledku hospodárenia je odrazom medziročných diferencií vo výrobe, ktorá sa znížila najmä v krajoch s lepšimi prírodnými podmienkami. V krajoch východného Slovenska sa výroba mierne zvýšila. S diferenciami vo výrobe a poklese počtu zamestnancov sa zmenila aj produktivita práce z výroby, ktorá vzrástla v Nitrianskom (3,6 %), Žilinskom (9,9 %), Prešovskom (7,7 %) a Košickom kraji (19 %).

Mapa 1

Výsledok hospodárenia za rok 2012 na ha poľnohospodárskej pôdy Profit or loss per ha of agricultural land in 2012

Prameň: Informačné Listy MPRV SR, 2012 CD VÚEPP

© VÚEPP

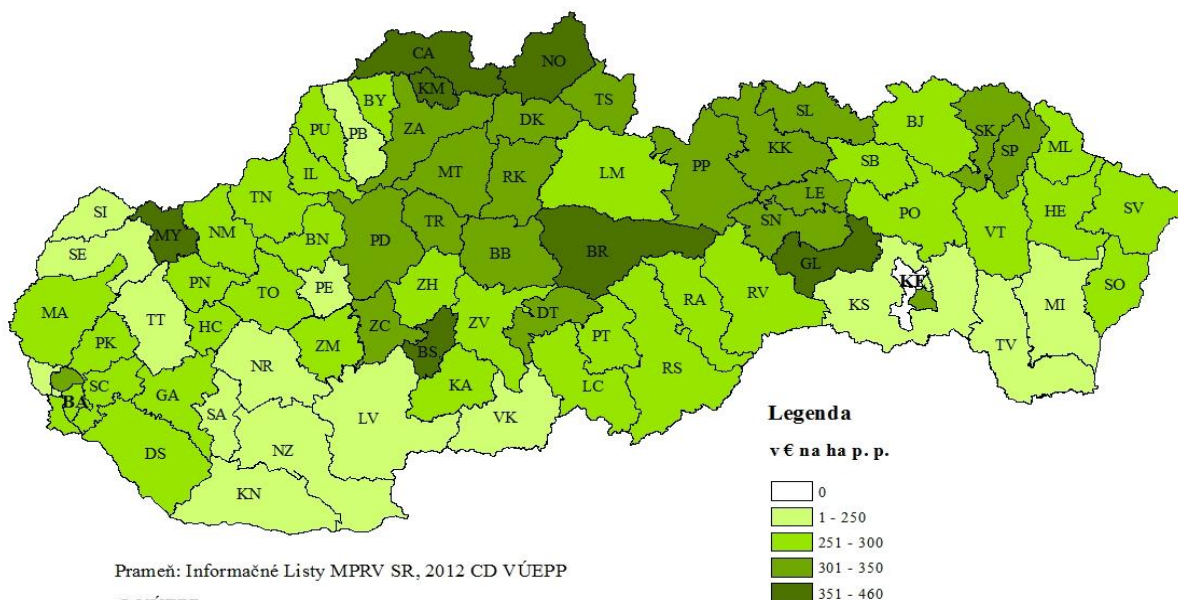
Source: Questionnaires of CD MARD SR, RIAFE

Úroveň výroby nad priemerom Slovenska dosiahli kraje západného Slovenska, najviac Trnavský kraj ($1789 \text{ €} \cdot \text{ha}^{-1} \text{ p.p.}$), kde bola produkcia na ha takmer 2 až 3 násobne vyššia ako v krajoch s prevažujúcimi menej priaznivými prírodnými podmienkami. Neinvestičné podpory (priame platby, LFA) v prepočte na ha p.p. boli vyššie na územiach s horšími prírodnými podmienkami (Mapa 2).

Rozvoj vidieka v budúcnosti ovplyvní vertikálna integrácia majetkového prepojenia prvovýroby s ostatnými podnikmi (spracovateľský priemysel, dodávatelia vstupov), a tým postupné vymedzovanie záujmov a spolupráce poľnohospodárskych podnikateľov a obcí.

Mapa 2

Neinvestičné podpory za rok 2012 na ha poľnohospodárskej pôdy
Non-investment support per ha of agricultural land in 2012

Source: Questionnaires of CD MARD SR, RIAFE

Ekonomické ukazovatele za poľnohospodársku výrobu podľa krajov v € ha⁻¹ p. p.
Economic indicators of the agricultural production by regions in € per ha of agr. land

Tab. 8

Kraj ¹	Výsledok hospodárenia ²		Výroba ³		Neinvestičné podpory ⁴		Produktivita práce z výroby na pracovníka v € ⁵	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012
Bratislavský	110	-73	1 836	1 587	267	270	60 762	56 797
Trnavský	147	55	1 853	1 789	266	252	60 227	58 593
Trenčiansky	2	-21	1 351	1 207	297	281	39 001	37 752
Nitriansky	144	97	1 453	1 446	239	230	57 039	59 117
Žilinský	-21	-17	642	670	339	324	25 507	28 040
Banskobystrický	11	10	891	796	296	280	42 746	40 525
Prešovský	0	0	576	591	308	295	25 944	27 946
Košický	47	78	756	868	262	249	39 994	47 600
SR spolu	66	34	1 159	1 128	278	266	46 043	46 851

Prameň: Informačné listy MPRV SR, CD VÚEPP/Poznámka: Výmera poľn. pôdy podľa LPIS

Source: Questionnaires of CD MARD SR, RIAFE/ Note: agricultural land according to LPIS

1) Region, 2) Profit or loss, 3) Production, 4) Non-investment subsidies, 5) Labour productivity per worker in manufacturing in €

Výsledky hospodárenia samostatne hospodáriacich roľníkov - fyzických osôb

Samostatne hospodáriaci roľníci (SHR) - fyzické osoby, sledovaní v databáze Informačných listov MPRV SR v počte 1072 obhospodarovali v roku 2012, podľa evidencie LPIS, 8,3 % z celkovo využívanej poľnohospodárskej pôdy Slovenska. Medziročne sa znížil počet sledovaných SHR (1,6 %). Dosiahnuté výsledky hospodárenia SHR sú značne rozdielne, kým časť SHR rýchlo rástla a rozširovala svoj majetok, veľa malých fariem stagnovalo.

Podľa metodiky, zahŕňajúcej osobný dôchodok roľníka do výsledku hospodárenia, vykázalo až 95,7 % podnikov SHR kladný výsledok hospodárenia v priemere vo výške 49,1 €·ha⁻¹ p.p., ktorý sa medziročne zvýšil o 64 %. Po odpočítaní osobného dôchodku roľníka (vyčísleného na úrovni priemernej mzdy v poľnohospodárstve), by SHR dosiahli stratu (-2,0 € ha⁻¹ p.p.). K výsledku hospodárenia prispeli bežné podpory, bez ktorých by boli SHR, podobne ako právnické osoby, stratoví.

Podobne ako v predchádzajúcich rokoch aj v roku 2012 najviac SHR (41 %) hospodáril na výmere od 100 do 500 ha p.p. Podľa veľkostných skupín obhospodarovanej poľnohospodárskej pôdy boli diferencie aj vo výsledku hospodárenia (Tab. 9). Najvyššiu úroveň výsledku hospodárenia, vrátane osobného dôchodku, dosiahli SHR hospodáriaci na výmere v intervale od 51 do 500 ha p.p. Opačná tendencia vo výsledku hospodárenia bola po odpočítaní osobného dôchodku SHR, kedy celkový výsledok hospodárenia bol záporný a v skupinách podnikov s nižšími výmerami poľnohospodárskej pôdy bola strata a zisk (kladný výsledok hospodárenia) bol dosiahnutý len pri podnikoch obhospodarujúcich viac ako 500 ha poľnohospodárskej pôdy (62,7 €·ha⁻¹ p.p.).

Celkové príjmy SHR vzrástli o 7 %. Rozhodujúci podiel z príjmov SHR tvorili príjmy z predaja výrobkov a služieb (60,2 %), predovšetkým z rastlinnej výroby, ktoré boli až 10,6 násobne vyššie ako zo živočíšnej výroby. K nárastu tržieb prispievala aj diverzifikácia služieb, najmä v agroturistike ako aj v systéme ekologického poľnohospodárstva, tak v rastlinnej ako aj v živočíšnej výrobe, ale aj predaj tovaru. SHR svoju výrobnú špecializáciu zameriavali, podobne ako v predchádzajúcich rokoch, najmä na rastlinnú výrobu, ktorá bola nákladovo menej náročná ako živočíšna výroba a prinášala väčšie efekty. Medziročne rýchlejšie vzrástli tržby z rastlinnej (9,2 %) ako zo živočíšnej výroby (8,0 %).

Výsledok hospodárenia a počet podnikov SHR podľa intervalu poľnohospodárskej pôdy v € na ha p.p.

Profit/loss and number of enterprises (private farmers) by the interval of agricultural land in € per ha of agr. Land

Tab. 9

	Počet podnikov 2012 ¹	Výsledok hospodárenia s osobným dôchodkom ²			Výsledok hospodárenia bez osobného dôchodku ³		
		2011	2012	Index	2011	2012	Index
0,1 – 50	242	35,8	80,1	223,7	-216,6	-193,7	89,4
51 – 100	339	58,7	40,5	69,0	-45,6	-67,3	147,6
101 – 500	439	19,6	37,9	193,4	-17,2	-0,6	3,5
nad 501	52	33,7	72,0	213,6	24,7	62,7	253,8
Spolu ⁴	1 072	30,0	49,1	163,7	-21,2	-2,0	9,4

Prameň: Informačné listy 2011, 2012, MPRV SR, CD VÚEPP

Source: Questionnaires of CD MARD SR, RIAFE

1) The number of holdings, 2) Profit or loss including personal income, 3) Profit or loss without personal income, 4) Total

Najvyššiu položku v štruktúre výdavkov predstavovala prevádzková réžia (54,9 %), najmä nákup materiálu (25 %), nákup tovaru (12,7 %). Ostatné výdavky boli vynaložené na mzdy (3,1 %) a platby poisťného a príspevky do fondov (4,2 %).

SHR financovali investície prevažne z vlastných zdrojov, o čom svedčí aj nižšia úroveň celkového zadlženia (14,5 %) a úverového zadlženia majetku (11,2 %) v porovnaní s právnickými osobami. Úroveň celkového majetku sa medziročne zvýšila (15,0 %) pod vplyvom zvýšenia dlhodobého hmotného majetku (22,1 %) a peňazí na účtoch v bankách (24,9 %). SHR mali uložené peniaze aj v materiáli a v pohľadávkach, ktoré sa medziročne zvýšili (17,2 %). Realizácia produkcie bola rýchlejšia ako pred rokom, o čom svedčí aj pomalší nárast zásob (3,1 %), nedokončenej výroby (5,6 %) a pokles tovaru (27,2 %).

Potravinárstvo

Podľa ŠÚ SR dosiahol potravinársky priemysel (výroba potravín, nápojov a tabakových výrobkov) v roku 2012 kladný výsledok hospodárenia pred zdanením vo výške 195 mil. €, čo bolo 4,8-násobne viac ako pred rokom (Tab. 10). Podľa odborov výsledok hospodárenia bol diferencovaný (Graf 6).

Vývoj výsledku hospodárenia za výrobu potravín, nápojov a tabakových výrobkov

v mil. €, index v %

Development of the profit or loss in the production of food, beverage and tobacco products

in mil. €, index in %

Tab. 10

Ukazovateľ ¹	2010	2011	2012	Index ² 2012/11	Rozdiel ³ 2012-11
Výnosy ⁴	3 817,14	4 338,02	4 613	106,3	275,0
Náklady ⁵	3 791,31	4 297,52	4 418	102,8	120,0
Výsledok hospodárenia ⁶	25,83	40,50	195,5	482,7	155,0

Prameň: ŠÚ SR, r. 2010, 2011 Štatistická správa o základných vývojových tendenciách v hospodárstve SR v roku 2012 - predbežné údaje; Poznámka: vrátane podnikov do 19 zamestnancov

Source: Statistical Report on Basic Development Trends in the Slovak Economy in 2012, SO SR – preliminary data, Note: enterprises, including up to 19 employees

1) Indicator, 2) Index, 3) Difference, 4) Income, 5) Costs, 6) Profit or loss

Z hľadiska výroby výrobkov významnejší podiel (98,6 %) na potravinárskej výrobe mali podniky s 20 a viac zamestnancami (210 podnikov⁴) s vykázaným kladným výsledkom hospodárenia na úrovni 176 mil. €, ktorý vzrástol vyše 1,5-násobne (60 mil. €). Z celkového počtu podnikov bolo 69 % ziskových, ktoré vytvorili 240 mil. € zisku. Podiel ziskových podnikov sa medziročne zvýšil (4,8 p. b.). Stratové podniky dosiahli stratu -64,1 mil. €. Z hlavných hodnotených odborov jediným⁵, v ktorom boli všetky podniky ziskové, bol naďalej odbor destilovania, úpravy a miešania alkoholu.

⁴ Výkaz Prod 3-04 - podniky zapísané v obchodnom registri, príspevkové organizácie, ktoré sú trhovými výrobcami, s počtom zamestnancov 20 a viac a organizácie s počtom zamestnancov 0 až 19 s ročnými tržbami za vlastné výkony a tovar 5 miliónov € a viac, a nezahrňá organizácie s počtom zamestnancov 0 až 19 s ročnými tržbami za vlastné výkony a tovar do 5 miliónov €; zahrnuté výrobné potravinárske podniky, okrem podnikov s výrobou tabakových výrobkov

⁵ abstrahujúc od podnikov, na ktoré sa vzťahuje obmedzenie zverejnenia údajov vzhľadom na ich dôverný charakter

Výsledok hospodárenia zhoršili len odbory výroby nealkoholických nápojov (18,2 mil. €), výroba kakaa, čokolády a cukrovínok (9,6 mil. €), spracovanie a konzervovanie bravčového a hovädzieho mäsa (7,8 mil. €), v odbore destilovania, úpravy a miešania alkoholu (6,7 mil. €), vo výrobe vína (1,6 mil. €), vo výrobe a príprave krmív pre zvieratá (1,5 mil. €) a v spracovaní a konzervovaní hydinového mäsa (0,5 mil. €).

Zvýšila sa efektívnosť vynaložených nákladov. V priemere na 100 € výnosov sa v potravinárstve vynaložilo 95,7 € nákladov, čo bolo v porovnaní s rokom 2011 menej o 1,4 €. Nákladovosť výnosov najvýznamnejšie klesla vo výrobe piva a sladu (6,5 €), v spracovaní a konzervovaní ovocia a zeleniny (5,8 €), vo výrobe mlynárskych a škrobových výrobkov (5,2 €), v skupine ostatných potravinárskych výrob (5,0 €), vo výrobe mliečnych výrobkov (2,2 €) a v spracovaní mäsových a hydinových mäsových výrobkov (1,8 €).

Nákladovosť výnosov najvýraznejšie vzrástla v odbore destilovania, úpravy a miešania alkoholu (7,8 €) a vo výrobe nealkoholických nápojov (6,6 €).

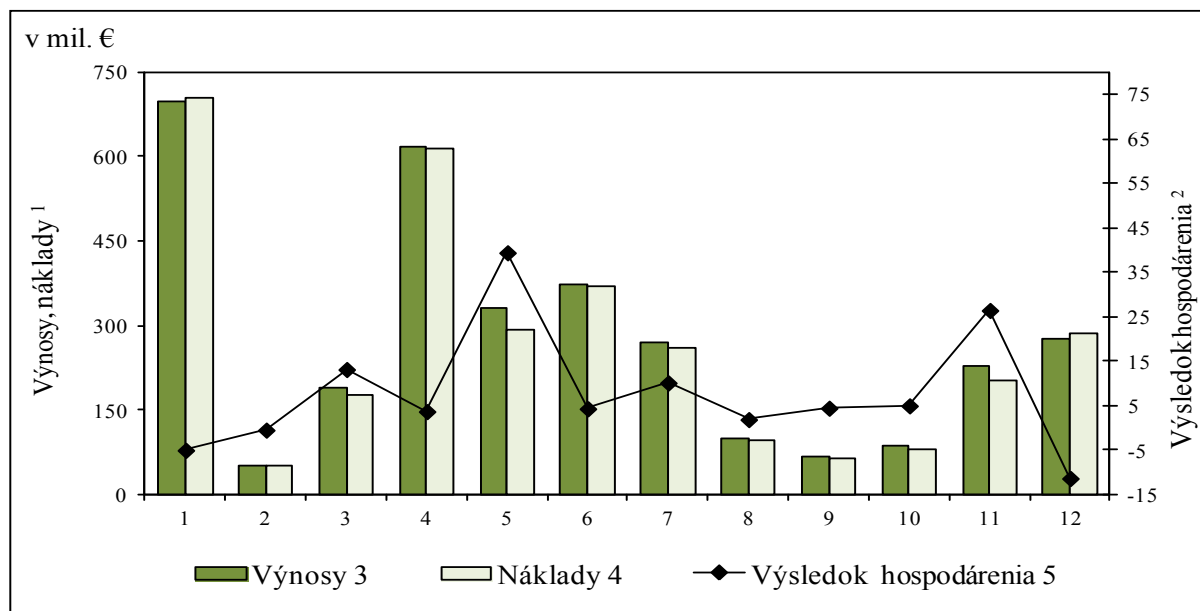
Najvyššiu úroveň nákladovosti výnosov dosiahli odbory výroby nealkoholických nápojov (104,1 €), spracovania a konzervovania bravčového a hovädzieho mäsa (102,0 €) a v spracovaní a konzervovaní rýb, kôrovcov a mäkkýšov (100,9 €). Najnižšiu úroveň nákladovosti výnosov a zároveň nižšiu ako priemer odvetvia mali v skupine ostatných potravinárskych výrob (86,1 €), v odbore mlynárskych a škrobových výrobkov (88,1 €), vo výrobe piva a sladu (88,4 €), v spracovaní a konzervovaní ovocia a zeleniny (93,0 €), v odbore destilovania, úpravy a miešania alkoholu (93,5 €) a vo výrobe vína (94,2 €).

Z celkových nákladov odvetvia potravinárstva tvorila najvyšší podiel výrobná spotreba (63,4 %). Nižší podiel predstavovali náklady na predaný tovar 17,8 %, mzdové náklady 6,3 % a odpisy 4,3 %.

Výnosy, náklady, výsledok hospodárenia za výrobu potravín a nápojov SR podľa odborov v roku 2012

Revenue, costs, profit or loss in the food industry of the SR, by sectors in 2012

Graf 6

Prameň: Prod 3-04, CD MPRV SR, VÚEPP, Vypracoval: VÚEPP

Source: SO SR Prod 3-04, CD MARV SR, RIAFE

1) Income, costs, 2) Profit or loss, 3) Income, 4) Costs, 5) Profit or loss

1 Spracovanie a konzervovanie mäsa a mäsových produktov	7 Výroba kakaa, čokolády a cukrovín
2 Spracovanie a konzervovanie rýb, kôrovcov a mäkkýšov	8 Výroba a príprava krmív pre zvieratá
3 Spracovanie a konzervovanie ovocia a zeleniny	9 Destilovanie, úprava a miešanie alkoholu
4 Výroba mliečnych výrobkov	10 Výroba vína
5 Výroba mlynárskych výrobkov a škrobových výrobkov	11 Výroba piva a sladu
6 Výroba pečiva a múčnych výrobkov	12 Výroba nealkoholických nápojov
1 Processing and preserving of meat and production of meat products	7 Manufacture of cocoa; chocolate and sugar confectionery
2 Processing and preserving of fish, crustaceans and molluscs	8 Manufacture of prepared animal feeds
3 Processing and preserving of fruit and vegetables	9 Distilling, rectifying and blending of spirits
4 Manufacture of dairy products	10 Manufacture of wine
5 Manufacture of grain mill products, starches and starch products	11 Manufacture of beer and malt
6 Manufacture of bakery and farinaceous products	12 Manufacture of non-alcoholic beverages

Z hodnotených odborov potravinárskeho priemyslu najvyšší kladný výsledok hospodárenia (VH) dosiahol odbor ostatných potravinárskych výrob⁶ (87,6 mil. €). Ďalšie odbory s vyšším výsledkom hospodárenia boli výroba mlynárskych a škrobových výrobkov (39,4 mil. €), výroba piva a sladu (26,5 mil. €), spracovanie a konzervovanie ovocia a zeleniny (13,2 mil. €) a výroba kakaa, čokolády a cukrovín (10,1 mil. €). Stratové boli odbory výroby nealkoholických nápojov s produkciou minerálnych vôd a iných fľaškových

⁶ Agregácia vytvorená len pre účel tejto analýzy pozostáva z odborov: výroba korenín a chuťových prípad, výroba pripravených pokrmov a jedla, výroba a príprava homogenizovaných a diétnych potravín, spracovanie čaju a kávy, výroba cukru a výroba ostatných potravinárskych výrobkov inde neuvedených; ďalej v texte len odbor výroby ostatných potravinárskych výrob.

vôd⁷ (-11,4 mil. €), spracovania a konzervovania bravčového a hovädzieho mäsa (-8,4 mil. €) a spracovanie a konzervovanie rýb, kôrovcov a mäkkýšov (-0,5 mil. €).

Výsledok hospodárenia medziročne zlepšili najvýraznejšie v odbore ostatných potravinárskych výrob (47,7 mil. €), mlynárskych a škrobových výrobkov (18,9 mil. €), výroby mliečnych výrobkov (13,2 mil. €), spracovania a konzervovania ovocia a zeleniny (11,8 mil. €) a výroby piva a sladu (10,8 mil. €).

Výroba výrobkov⁸ vzrástla o 5,2 % na 2 976 mil. € (Tab. 11) vplyvom jej významnejšieho zvýšenia v spracovaní a konzervovaní ovocia a zeleniny (48,7 %), v skupine ostatných potravinárskych výrob (35,7 %), v spracovaní mäsových a hydínových mäsových výrobkov (15,2 %), vo výrobe vína (14,2 %), v spracovaní a konzervovaní bravčového a hovädzieho mäsa (12,1 %) a vo výrobe nealkoholických nápojov (10,0 %). Výroba výrobkov klesla len v spracovaní a konzervovaní rýb, kôrovcov a mäkkýšov (29,9 %), vo výrobe piva a sladu (17,8 %), v spracovaní a konzervovaní hydínového mäsa (8,1 %), vo výrobe pečiva a múčnych výrobkov (5,5 %) a v odbore destilovania, úpravy a miešania alkoholu (4,7 %).

Výroba a tržby v mil. € *Production and sales in mil. €*

Tab. 11

Ukazovateľ ¹	2011	2012	Index ² 2012/11	Podiel na výnosoch ³		
				2011	2012	Rozdiel ⁴ 2012 - 11
Výroba výrobkov ⁵	2 828	2 976	105,2	72,6	73,8	1,1
Tržby za vlastné výkony a tovar ¹⁾⁶	3 653	3 808	104,2	92,8	93,9	1,1
- tržby za vlastné výrobky a služby ⁷	2 780	2 944	105,9	70,6	72,6	2,0
- tržby za predaj tovaru ⁸	872	864	99,1	22,2	21,3	-0,9

Prameň: Prod 3-04-ŠÚ SR, CD MPRV SR, VÚEPP a prepočty VÚEPP

1) v bežných odbytových cenách výrobcov potravinárskeho priemyslu SR

Source: Statement Prod 3-04 SO SR, CD MARV SR, conversions by RIAFE

1) at current sales prices of producers in food sector, in the Slovak Republic

1) Indicator, 2) Index, 3) Share in revenues, in %, 4) Costs, 5) Output of products, 6) Sales of own production and goods¹⁾, 7) Sales of products and services, 8) Sales of goods

Pozitívne sa vyvíjala pridaná hodnota, ktorá vzrástla na 704 mil. €, t.j. o 6,2 % a zrýchlila sa dynamika rastu. Jej podiel na produkcii výrobkov tvoril 23,7 %. Najvýraznejšie pridaná hodnota vzrástla v spracovaní a konzervovaní ovocia a zeleniny (64,3 %) a v skupine ostatných potravinárskych výrob (46,3 %), významnejšie tiež vo výrobe mlynárskych a škrobových výrobkov (33,7 %), v spracovaní mäsových a hydínových mäsových výrobkov (28,3 %), vo výrobe mliečnych výrobkov (19,5 %) a vo výrobe vína (10,5 %). Najvýraznejšie pridaná hodnota klesla v spracovaní a konzervovaní mäsa (28,9 %), vo výrobe piva a sladu (27,0 %) a v spracovaní a konzervovaní hydínového mäsa (8,0 %).

Majetok sa vyvíjal diferencovane v jednotlivých odboroch. Celkový majetok mierne klesol (o 1,1 %) pri náraste obežného majetku a poklese dlhodobého hmotného a nehmotného majetku (4,7 %). DHNM najvýraznejšie klesol vo výrobe piva a sladu (41,3 %) a v spracovaní

⁷ v ďalšom texte len výroby nealkoholických nápojov

⁸ v hodnotovom vyjadrení

a konzervovaní rýb, kôrovčov a mäkkýšov (29,9 %) a najvýraznejšie vzrástol vo výrobe vína (40,5 %), výrobe kakaa, čokolády a cukrovín (14,2 %) a v spracovaní a konzervovaní bravčového a hovädzieho mäsa (10,9 %).

Tvorba hrubého fixného kapitálu vo výrobe potravín, nápojov a tabakových výrobkov medziročne klesla (7,9 %) na 214 565 tis. € pod vplyvom poklesu investovania do budov a stavieb (21,8 %), strojov a zariadení (11,7 %) a nárastu investovania do dopravných prostriedkov (14,3 %). Úroveň THFK má od roku 2007 klesajúcu tendenciu.

Záver

Poľnohospodárstvo a potravinárstvo je strategickým odvetvím z hľadiska produkcie, preto musí mať dôležité postavenie v národnom hospodárstve. Podiel pôdohospodárstva a potravinárstva na makroekonomických ukazovateľoch národného hospodárstva sa vo väčšine ukazovateľov mierne znížil.

Poľnohospodárstvo aj potravinárstvo dosiahli kladný výsledok hospodárenia a prevažovali u nich ziskové podniky. Úroveň výsledku hospodárenia bola podstatne vyššia v potravinárstve (195,5 mil. €) ako v poľnohospodárstve (48,7 mil. €). Rozdielna bola aj tendencia jeho medziročného vývoja, kým v poľnohospodárstve sa medziročne výsledok hospodárenia znížil o tretinu, v potravinárstve sa zvýšil až 4,8 násobne. Ekonomická výkonnosť poľnohospodárstva v roku 2012 bola o tretinu nižšia ako pred rokom. Prispeli k tomu viaceré faktory, ale najmä medziročný pokles výnosov pod vplyvom nižšej produkcie, hlavne komodít rastlinnej výroby. Rozhodujúca bola aj úspora nákladov na vstupy nielen na hnojivá, pesticídy a krmné zmesi, ale aj nákladov na prácu, čo súviselo aj keď miernejšie ako v predchádzajúcich rokoch, s poklesom zamestnancov. Menej sa investovalo do hrubého fixného kapitálu tak v poľnohospodárstve ako aj v potravinárstve, čím bola nižšia obnova takmer všetkých zložiek majetku, najmä budov a stavieb.

Podnikateľské prostredie ovplyvňovali vonkajšie faktory najmä obchodné riziká, vyplývajúce z volatility trhov s poľnohospodárskymi komoditami a systému podpôr v rámci SPP EÚ a interné faktory predovšetkým dopady podnikateľského prostredia- legislatívy, ekonomických a finančných nástrojov (národné podpory, úvery, poistenie, dane a odvody do fondov...) a vlastné interné rozhodnutia a úsporné opatrenia podnikov.

Finančnú situáciu významne ovplyvnili podpory z európskych a národných zdrojov, ktoré boli motivujúce na zabezpečenie príjmov a zárukou pre poskytnutie úverov z komerčných bánk. Zo zdrojov EÚ boli limitované priame platby na úroveň 90 % priemeru krajín EÚ-15. Tieto prostriedky bolo možné navýšiť z národných zdrojov vyrovnávacou platbou do výšky 10 %, t.j. spolu na 100 % priemeru krajín EÚ-15. V rozpočte SR bolo na vyrovnávaciu platbu schválených 4,5 % prostriedkov z možných 10 %, tým celková úroveň priamych platieb v SR ostala aj v roku 2012 pod priemerom starých členských krajín EÚ-15.

Investičná aktivita sa znížila. Menej sa investovalo do hrubého fixného kapitálu tak v poľnohospodárstve ako aj v potravinárstve, čím bola nižšia obnova takmer všetkých zložiek majetku najmä budov a stavieb.

Za účelom zvýšenia efektívnosti poľnohospodárskej výroby by bolo vhodné:

- presadzovať rovnaké podmienky a nástroje SPP po roku 2013 pre všetky členské krajiny EÚ, najmä riešenie zrovnoprávnenia úrovne poskytovania priamych platieb v rámci EÚ-27,
- hľadať mechanizmy a alternatívne riešenia na podporu živočíšnej výroby v maximálnej možnej miere, pre stabilizáciu stavov hospodárskych zvierat a zvýšenie úžitkovosti živočíšnej výroby,
- vytvárať podmienky pre stabilizáciu, resp. rozšírenie poľnohospodárskej výroby, podporou zamestnanosti rozširovaním lokálneho, resp. regionálneho odbytu výrobkov, miestnych a regionálnych trhov s pozitívnym dopadom na zvýšený predaj domácej produkcie a kvalitu vidieckeho života,
- presadzovať projekty podporujúce domácu produkciu, zamestnanosť a tvorbu pridanej hodnoty s dopadom na zníženie dovozu agropotravinárskych výrobkov,
- zjednotiť legislatívu slovenského agropotravinárstva s európskou legislatívou, najmä v oblastiach, kde predpisy pre slovenských výrobcov prevyšujú požiadavky EÚ,
- riešiť rizikovosť poľnohospodárskej výroby najmä dosahy nepoistiteľných rizík, ktoré nie sú predmetom poistenia komerčných poisťovní,
- vytvárať systémové opatrenia a úverové rámce pre poskytovanie dlhodobých úverov z komerčných bánk na nákup poľnohospodárskej pôdy.

Literatúra

- [1] BOŽÍK, M.: Analýza alternatív finančných alokácií na znevýhodnené oblasti (LFA) pre roky 2014-2020. Bratislava: VÚEPP, 2013
- [2] BUDAY, Š. a kol.: Rozvoj trhu s pôdou a trhu nájmu v podmienkach EÚ. Bratislava: VÚEPP, 2013. ISBN 978-80-8058-586-0, 123
- [3] BUCHTA S.: Vývojové trendy vidieckych a mestských oblastí Slovenska. Ekonomika poľnohospodárstva 4/2012, VUEPP, Bratislava.
- [4] GRZNÁR, M.: Investičné procesy a konkurenčná schopnosť poľnohospodárskych podnikov. Ekonomika poľnohospodárstva 1/2013, VÚEPP, Bratislava.
- [5] CHRASTINOVÁ, Z. a kol.: Zhodnotenie úrovne a vplyvu zmien ekonomických parametrov na efektívnosť poľnohospodárskej výroby a jej hlavných výrobkov z pohľadu podpornej politiky. Bratislava, 2013. ISBN 978-80-8058-89-1
- [6] CHRASTINOVÁ, Z. a kol.: Ekonomická výkonnosť poľnohospodárskej výroby a jej výrobkov v rozdielnych prírodných podmienkach Slovenska. Bratislava, 2012. ISBN 978-80-8058-578-5
- [7] KOTULIČ, R.: Ekonomika poľnohospodárstva - Slovenské poľnohospodárstvo a jeho ekonomický vývoj na prelome milénia. Prešovská univerzita v Prešove, 2007. ISBN 978-80-8068-618-5
- [8] KOTULIČ, R. - KIRÁLY, P. - RAJČÁNIOVÁ, M.: Finančná analýza podniku. Bratislava: IURA, 2007. ISBN 978-80-8078-117-0

- [9] MATOŠKOVÁ, D. – GÁLIK, J.: Vybrané aspekty konkurencieschopnosti potravinárskeho priemyslu a jeho produktov v maloobchodnej sieti. Ekonomika poľnohospodárstva 1/2013. VÚEPP, Bratislava
- [10] MEZERA, J. - PLÁŠIL, M. a kol.: Konkurencieschopnosť potravinárskeho sektoru ČR (Výsledky dotazníkového prieskumu), výskumná štúdia. Praha, 2010.
- [11] MEZERA, J. - PLÁŠIL, M.: Panoráma potravinárskeho priemyslu 2011. Ministerstvo zeméďelství, Praha 2012.
- [12] Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR za rok 2012, Zelená správa. MPRV SR, 2013.

Došlo 28. 6. 2013

Kontaktná adresa

Ing. Zuzana CHRASTINOVÁ

Ing. Svetlana BELEŠOVÁ

Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55,
824 80 Bratislava SR

tel. 58243 231 e-mail zuzana.chrastinova@vuepp.sk

tel. 58243295 e-mail svetlana.belesova@vuepp.sk

Daniela Marcinčáková

Kvantifikácia regionálnej diferenciácie výkonnosti agrárneho sektora

The quantification of the regional differentiation performance of the agricultural sector

Abstract *The contribution by means of selected indicators (the production of agricultural, the gross value added, the gross fixed capital formation, the receipts from sales of agricultural products and the economic result) analyzes trends of performance agricultural sector. It defines the position of individual regions at NUTS III level in Slovak republic. It defines and analyses regional disparities from the perspective of selected indicators. It classifies regional disparities of selected statistical indicators – coefficient of variation, ratio of the data set and relative range of the data set. Together it proposes the possible solutions based on established condition.*

Key words *Regional disparities – the performance of agriculture – economic result – agricultural production*

Abstrakt *Príspevok pomocou vybraných ukazovateľov (poľnohospodárska produkcia, hrubá pridaná hodnota, tvorba hrubého fixného kapitálu, tržby za predaj poľnohospodárskych výrobkov a výsledok hospodárenia) analyzuje vývojové tendencie výkonnosti agrárneho sektora. Na úrovni NUTS III definuje postavenie jednotlivých regiónov v Slovenskej republike. Definuje a analyzuje regionálne disparity z pohľadu vybraných ukazovateľov. Regionálne disparity klasifikuje pomocou vybraných štatistických ukazovateľov – variačný koeficient, pomer dátového súboru a relatívny rozsah dátového súboru. Zároveň na základe zisteného stavu navrhuje možné riešenia.*

Kľúčové slová *Regionálne disparity – výkonnosť poľnohospodárstva – výsledok hospodárenia – poľnohospodárska produkcia*

JEL classification: R11

Zmeny v agrárnom sektore po roku 2004 boli veľmi výrazné. Prejavili sa štrukturálnymi zmenami ako aj zmenami v legislatíve. Regionálne disparity v Slovenskej republike z pohľadu ekonomickej reality sú zjavné a prejavujú sa aj v agrárnom sektore. *Odlíšné produkčno–ekonomické podmienky agrárneho sektora ovplyvňujú poľnohospodársku výrobu v produkčných oblastiach SR. Vznik regiónov s odlišnými produkčno–ekonomickými podmienkami determinoval aj výrazné regionálne disparity* (Gozora, V., 2006). V záujme ich znížovania, s cieľom zvýšiť kvalitu života obyvateľstva, je preto potrebná ich kvantifikácia. Existujú významné vplyvy výkonnosti poľnohospodárstva na životnú úroveň vidieckeho

obyvateľstva. Závislosti sú veľmi silné, hlavne v ekonomicky menej vyspelých oblastiach, ktoré sa zároveň z hľadiska agrárnej politiky zaraďujú medzi menej vyspelé oblasti.

Metodický postup

Údaje použité v príspevku boli čerpané z regionálnej databázy Štatistického úradu Slovenskej republiky a z Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR (Zelené správy za roky 2001–2011). Analyzujeme obdobie rokov 1998–2010. Regionálne disparity v oblasti výsledku hospodárenia v poľnohospodárstve, vzhľadom na dostupnosť údajov, definujeme len za obdobie rokov 2001–2010. Analyzujeme regionálne disparity na úrovni regiónov NUTS III. *Cieľom príspevku je definovať regionálne disparity výkonnosti poľnohospodárstva v Slovenskej republike na úrovni regiónov NUTS III.*

Za relevantný ukazovateľ ekonomickej výkonnosti regiónov považujeme regionálny hrubý domáci produkt na obyvateľa (mil. EUR v PKS v b. c.). Za relevantné ukazovatele výkonnosti poľnohospodárstva považujeme poľnohospodársku produkciu (tis. EUR v b. c.), danú súčtom rastlinnej a živočíšnej produkcie. Ďalej hrubú pridanú hodnotu v poľnohospodárstve (mil. EUR v b. c.), tvorbu hrubého fixného kapitálu v poľnohospodárstve (mil. EUR v b. c.), tržby za predaj poľnohospodárskych výrobkov (tis. EUR v b. c.) a výsledok hospodárenia poľnohospodárstva SR (mil. EUR). Ukazovateľ hospodársky výsledok sa však na regionálnej úrovni nesleduje.

V zmysle metodiky ŠÚ SR je regionálny HDP na obyvateľa vyjadrený podielom regionálneho HDP a priemerného počtu obyvateľstva s trvalým pobytom v regióne, pričom HDP v bežných cenách je vyjadrený objemom finálnej produkcie, ktorý je daný súčtom pridaných hodnôt za dané odvetvia v regióne a daní v regióne, ktoré sú znížené o subvencie za produkty. Aby sa eliminovali efekty rozdielnej cenovej hladiny, v analýze využívame ukazovateľ vyjadrený v parite kúpnej sily (PKS). V zmysle uvedenej metodiky je poľnohospodárska produkcia daná súčtom predaja mimo podniku, vnútropodnikového obratu a rozdielu stavu zásob na začiatku a konci kalendárneho roka. Ďalej hrubá pridaná hodnota za jednotlivé odvetvia národného hospodárstva je daná rozdielom produkcie a medzispotreby v odvetví. ŠÚ SR vykazuje uvedený ukazovateľ súhrnne za poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov. Pod regionálnou tvorbou hrubého fixného kapitálu rozumieme rozdiel prírastku a úbytku dlhodobého majetku rezidentnými výrobcami za dané obdobie, kde pod dlhodobým majetkom rozumieme hmotné aktíva, ktoré sú výsledkom výrobného procesu a bude sa v ďalšom výrobnom procese využívať viac ako jeden rok. Rovnako aj tento ukazovateľ sleduje ŠÚ SR agregovane za poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov. Tržby za predaj poľnohospodárskych výrobkov vyjadrujú sumu tržieb za predaj poľnohospodárskych výrobkov prvovýrobcov zapísaných v registri fariem, vrátane tržieb za predaj osív a sadív.

Regionálne disparity vybraných observačných jednotiek, čo boli v našom prípade regióny SR (NUTS III), je možné sledovať rôznymi spôsobmi (Michalek, A., 2012) a pre potreby príspevku boli použité tri ukazovatele, a to variačný koeficient, pomer dátového súboru a relatívny rozsah dátového súboru.

Variačný koeficient (v) vyjadruje relatívnu mieru disperzie, ktorá je odvodená od štandardnej odchýlky a definujeme ho ako pomer štandardnej odchýlky a priemeru dátového súboru. Ukazovateľ vypočítame podľa nasledujúceho vzťahu:

$$v = \frac{\sqrt{\frac{\sum_{j=1}^n (x_j - \bar{x})^2}{n}}}{\bar{x}}; 0 \leq v < \infty$$

Kde n je počet observačných jednotiek, x_j je hodnota ukazovateľa x v observačnej jednotke j a $\bar{x}$ je aritmetický priemer jednotlivých hodnôt ukazovateľa x_j .

Pomer dátového súboru (Kx_j) vyjadruje násobok rozdielu medzi maximálnou a minimálnou hodnotou dát v analyzovanom súbore. Ukazovateľ vypočítame pomocou vzťahu:

$$Kx_j = \frac{x_{\max}}{x_{\min}}; 0 \leq Kx_j < \infty$$

Kde Kx_j je hodnota ukazovateľa x v observačnej jednotke j , $x_{\min}$ je minimálna hodnota ukazovateľa x_j a $x_{\max}$ je maximálna hodnota ukazovateľa x_j .

Relatívny rozsah dátového súboru (Qx_j) znamená pomer rozdielu maximálnej a minimálnej hodnoty ukazovateľa x_j k priemeru dátového súboru. Ukazovateľ je daný vzťahom:

$$Qx_j = \frac{x_{\max} - x_{\min}}{\bar{x}}; 0 \leq Qx_j < \infty$$

Kde Qx_j je hodnota ukazovateľa x v observačnej jednotke j , $x_{\min}$ je minimálna hodnota ukazovateľa x_j , $x_{\max}$ je maximálna hodnota ukazovateľa x_j a $\bar{x}$ je aritmetický priemer hodnôt x_j v dátovom súbore.

Vlastná práca

Regionálne disparity sú typické pre Slovenskú republiku, nielen z pohľadu vývoja ekonomickej reality, ale aj v rámci parciálnych odvetví. Cílené možnosti riešenia regionálnych disparít sú priamo závislé od kvantifikácie ich príčin. Problémy však spôsobuje aj nedostatočný zber údajov na regionálnej úrovni, resp. ich nedostupnosť a časová oneskorenosť.

Pri definovaní regiónu vychádzame zo zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja, kde je región definovaný ako *územný celok vymedzený podľa klasifikácie štatistických územných jednotiek*. OECD definuje regionálnu disparitu ako *významný rozdiel medzi bohatými a chudobnými v rámci jednej krajiny ako aj medzi jednotlivými krajinami navzájom*. (OECD, 2011). A zároveň *regionálne disparity predstavujú rozdiely v stupni sociálno-ekonomického rozvoja regiónov, ktoré sú dôsledkom jeho nerovnosti* (Matlovič, R. – Klamár, R. – Matlovičová, K., 2008). Regionálne disparity v agrárnom sektore v rámci Slovenskej republiky sú výsledkom historického vývoja, ktorý bol determinovaný hlavne pôdno-klimatickými podmienkami. Ako uvádzajú Tvrdoň, J. – Kmecová, Z. (2008), *rozdiely, resp. disparity medzi regiónmi sú spôsobené rôznorodosťou faktorov, ktoré ovplyvňujú*

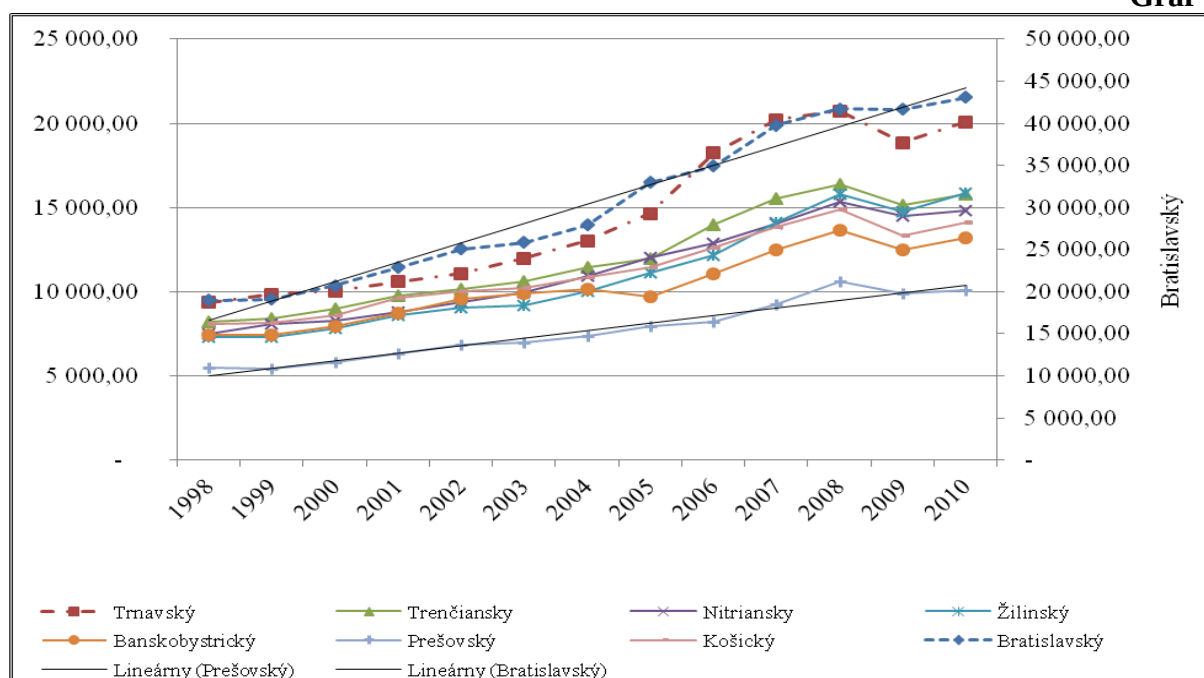
regionálny rozvoj. Primárnym cieľom Spoločnej poľnohospodárskej politiky je podpora a udržiavanie poľnohospodárskej prvovýroby v znevýhodnených oblastiach EÚ. *Finančnými prostriedkami z SPP sa zabezpečuje, aby si vidiecke komunity v oblastiach, ktoré sú najviac vystavené nepriaznivým vplyvom, zachovali dobrý ekonomický stav a postupne nevymizli.* (Európska únia, 2012). Napriek dotačnej podpore z SPP však regionálne disparity v agrárnom sektore Slovenskej republiky existujú. Pozitívne však je, že nedochádza ku ich kontinuálnemu zvyšovaniu.

Signifikančným ukazovateľom ekonomickej výkonnosti jednotlivých ekonomík je hrubý domáci produkt a zároveň je relevantným ukazovateľom, pomocou ktorého je možné sledovať vývojové tendencie disparít vybraných regiónov. V príspevku sledujeme vývojové tendencie vybraných ukazovateľov výkonnosti agrárneho sektoru a to konkrétne poľnohospodársku produkciu (tis. EUR v b. c.) členenú na rastlinnú a živočíšnu produkciu, hrubú pridanú hodnotu (mil. EUR v b. c.), regionálnu tvorbu hrubého fixného kapitálu (mil. EUR v b. c.), tržby za predaj poľnohospodárskych výrobkov (tis. EUR v b. c.) a hospodársky výsledok SR (mil. EUR). Analyzujeme horizont rokov 1998–2010. Existenciu regionálnych disparít v Slovenskej republike možno demonštrovať vývojom regionálneho HDP za analyzované časové obdobie.

Vývoj regionálneho HDP.ob⁻¹ v PKS v b.c. v EUR v SR v rokoch 1998–2010

Development of the regional GDP per capita at current in PPS in EUR in the years 1998–2010

Graf 1

Prameň: ŠÚ SR, vlastná úprava

Source: SO SR, own modification

Regionálny HDP za obdobie rokov 1998–2010 v Slovenskej republike kontinuálne rastie. Výrazný pokles (o 5,68 % v porovnaní s predchádzajúcim rokom) zaznamenávame iba v roku 2009, čo v absolútnom vyjadrení predstavovalo pokles o 8 462,79 tis. EUR. Uvedený stav možno odôvodniť ekonomickou recesiou, ktorá sa naplno prejavila práve v roku 2009. Všetky kraje SR dosahujú svoje minimá v rokoch 1998 a 1999. Naopak, svoje maximá dosiahli v roku 2008, okrem Bratislavského (43 063,28 tis. EUR) a Žilinského kraja (15 826,12 tis. EUR).

Ako ukazuje Graf 1, regionálne disparity vo vývoji ukazovateľa HDP na obyvateľa v Slovenskej republike sú jasne viditeľné. Podľa dosahovanej priemernej veľkosti regionálneho HDP na obyvateľa možno jednotlivé kraje SR uviesť v nasledovnom poradí – Bratislavský (30 353,44 tis. EUR.ob⁻¹), Trnavský (14 517,85 tis. EUR.ob⁻¹), Trenčiansky (12 028,57 tis. EUR.ob⁻¹), Nitriansky (11 269,44 tis. EUR.ob⁻¹), Košický (11 209,59 tis. EUR.ob⁻¹), Žilinský (10 998,58 tis. EUR.ob⁻¹), Banskobystrický (10 286,78 tis. EUR.ob⁻¹) a Prešovský (7 715,20 tis. EUR.ob⁻¹).

Regionálne disparity výkonnosti poľnohospodárstva sme analyzovali pomocou vybraných štatistických ukazovateľov – variačný koeficient (v), pomer dátového súboru (Kx_j) a relatívny rozsah dátového súboru (Qx_j). Čím nižšie hodnoty ukazovateľa dosahujú, tým menšie sú disparity a naopak. Ako naznačujú údaje v Tab. 1, medziregionálne disparity za uvedené časové obdobie rastú, aj napriek rastúcemu HDP na obyvateľa. Jediný výraznejší pokles medziregionálnych disparít pozorujeme v roku 2008, kedy HDP na osobu Slovenskej republiky dosahovalo svoje maximum (18 090,70 tis. EUR.ob⁻¹).

Analýza regionálnych disparít ukazovateľa regionálny HDP.ob⁻¹

Analysis of the regional disparities of indicator regional GDP per capita

Tab. 1

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
K_{xj}	3,45	3,52	3,56	3,61	3,65	3,71	3,78	4,14	4,26	4,30	3,93	4,23	4,26
Q_{xj}	1,49	1,48	1,52	1,55	1,60	1,60	1,61	1,79	1,72	1,75	1,67	1,81	1,79
v	0,43	0,42	0,44	0,45	0,46	0,46	0,47	0,53	0,50	0,51	0,49	0,54	0,53

Prameň: SÚ SR, vlastná úprava

Source: SO SR, own modification

Zaujímavé by bolo sledovať aj medziregionálne disparity u ukazovateľa výsledok hospodárenia. Na regionálnej úrovni sa však ukazovateľ nesleduje, a preto ho uvádzame len na úrovni Slovenskej republiky. Poľnohospodárstvo je ovplyvňované hlavne klimatickými zmenami, ktoré sa v posledných rokoch naplno prejavujú napr. vyšším úhrnom zrážok či prudkými výkyvmi počasia. Agrárny sektor SR je typický stratovosťou, hlavne z dôvodu nízkej konkurenčnej schopnosti a vysokej nákladovosti výrobného procesu.

Hospodársky výsledok poľnohospodárstva SR do roku 2007 kolísal a svoje minimum dosiahol v roku 2003 (-61,91 mil. EUR) a maximum v roku 2007 (54,21 mil. EUR). Od roku 2008 poľnohospodárstvo SR zaznamenáva len záporný výsledok hospodárenia a jeho priemerná hodnota za analyzované obdobie je -14,19 mil. EUR. Minimá hospodárskeho výsledku dosahované v rokoch 2003 a 2009 boli spôsobené hlavne výkyvmi počasia, ktoré

spôsobili pokles hektárových úrod hlavných plodín. Ale za hlavné príčiny straty v agrosektore okrem klimatických zmien možno označiť napr. pokles zberových plôch, pokles realizačných cien poľnohospodárskych výrobkov a rast cien vstupov.

Vývoj hospodárskeho výsledku v poľnohospodárstve v SR v rokoch 2001–2010 v mil. EUR

Development of the economic result of agricultural in the years 1998–2010 in mill. EUR

Graf 2

Prameň: MP RV SR, vlastná úprava

Source: MARD SR, own modification

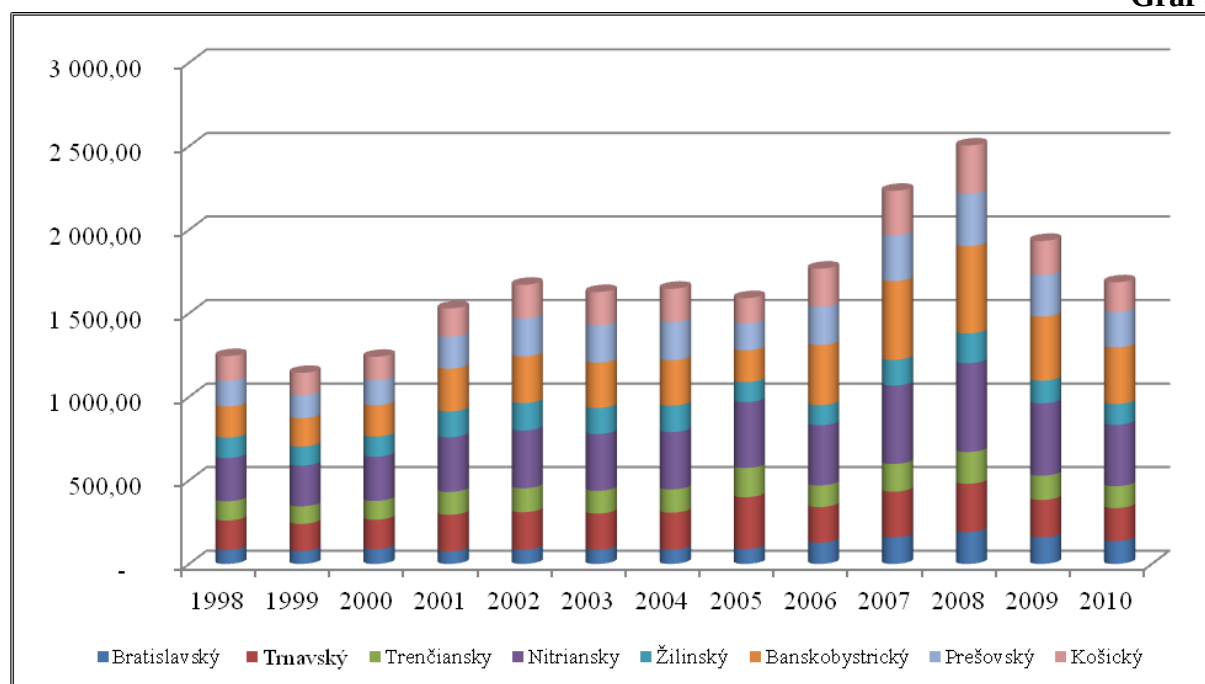
Náklady – costs, výnosy – revenue, hospodársky výsledok – economic result

Hoci vybrané ukazovatele týkajúce sa veľkosti hrubej pridanej hodnoty a tvorby hrubého fixného kapitálu, ktoré vykazuje ŠÚ SR sú agregované za poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov, možno pomocou nich ilustrovať situáciu v poľnohospodárstve, pretože podiel ostatných odvetví na uvedených ukazovateľoch je maximálne 10 %. Vzhľadom na dostupnosť údajov, uvedené ukazovatele uvádzame len v absolútnych hodnotách.

Vývoj regionálnej hrubej pridanej hodnoty za odvetvie poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov v SR v rokoch 1998–2010 v mil. EUR b. c.

Development of the regional gross value added by industry agriculture, forestry and fishing in SR in the years 1998–2010 in mill. EUR at current

Graf 3

Prameň: SÚ SR, vlastná úprava

Source: SO SR, own modification

Ako ukazuje Graf 3, hrubá pridaná hodnota v odvetví na úrovni vybraných regiónov za sledované obdobie rokov 1998–2010 kolísala. Najvyššie priemerné hodnoty za uvedené obdobie dosiahol Nitriansky kraj – 359,77 mil. EUR. Nasledujú Banskobystrický kraj (299,19 mil. EUR), Trnavský kraj (223,90 mil. EUR), Prešovský kraj (211,87 mil. EUR), Košický kraj (192,57 mil. EUR), Trenčiansky kraj (140,29 mil. EUR), Žilinský kraj (140,15 mil. EUR) a Bratislavský kraj (110,70 mil. EUR). Uvedené poradie jednotlivých regiónov priamo súvisí s koncentráciou jednotlivých odvetví v regióne, pretože kraje typické vyššou koncentráciou priemyselnej výroby dosahujú nižšie hodnoty ukazovateľa. Vyššie hodnoty nadobúdajú regióny, kde sa zároveň dosahuje vyšší podiel vidieckych oblastí a vyššia koncentrácia lesných porastov. U všetkých regiónov, okrem Bratislavského kraja, ukazovateľ dosahuje minimálne hodnoty v roku 1999. A naopak, maximálne hodnoty dosahujú všetky regióny, okrem Trnavského kraja, v roku 2008. Od roku 2009 hrubá pridaná hodnota v odvetví klesá.

Analyzá regionálnych disparít ukazovateľa regionálna HPH
Analysis of the regional disparities of indicator regional GVA

Tab. 2

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
K_{xj}	3,09	3,16	2,99	4,35	4,07	4,03	4,02	4,41	3,01	3,07	2,98	3,17	2,95
Q_{xj}	1,13	1,16	1,14	1,32	1,25	1,25	1,25	1,53	1,09	1,14	1,13	1,23	1,15
v	0,32	0,33	0,33	0,38	0,36	0,37	0,37	0,48	0,41	0,43	0,42	0,43	0,42

Prameň: SÚ SR, vlastná úprava
Source: SO SR, own modification

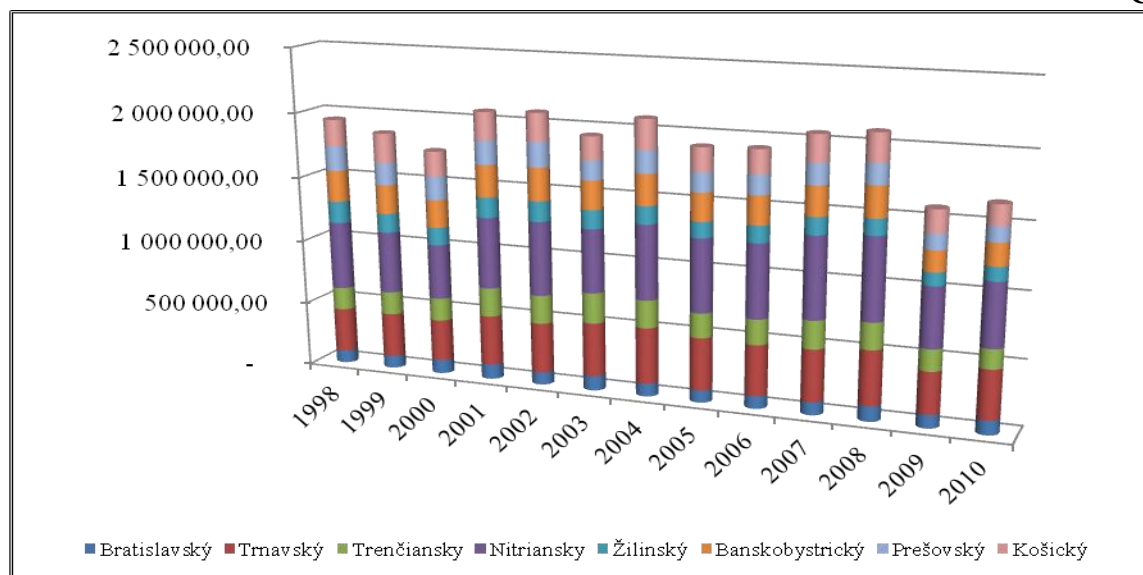
Analýzou regionálnych disparít u ukazovateľa hrubá pridaná hodnota sme dospeli k záveru, že disparity sú maximálne v roku 2005 ($v = 0,48$, $Q_{xj} = 1,53$, $K_{xj} = 4,41$). Ukazovatele v a Q_{xj} dosahujú minimálnu hodnotu v roku 1998, zatiaľ čo ukazovateľ K_{xj} dosiahol minimum v roku 2010, čo môže súvisieť s rozdielnou metodikou výpočtu. Ďalej možno konštatovať, že medziregionálne disparity medzi rokmi 2001–2005 kolíšu.

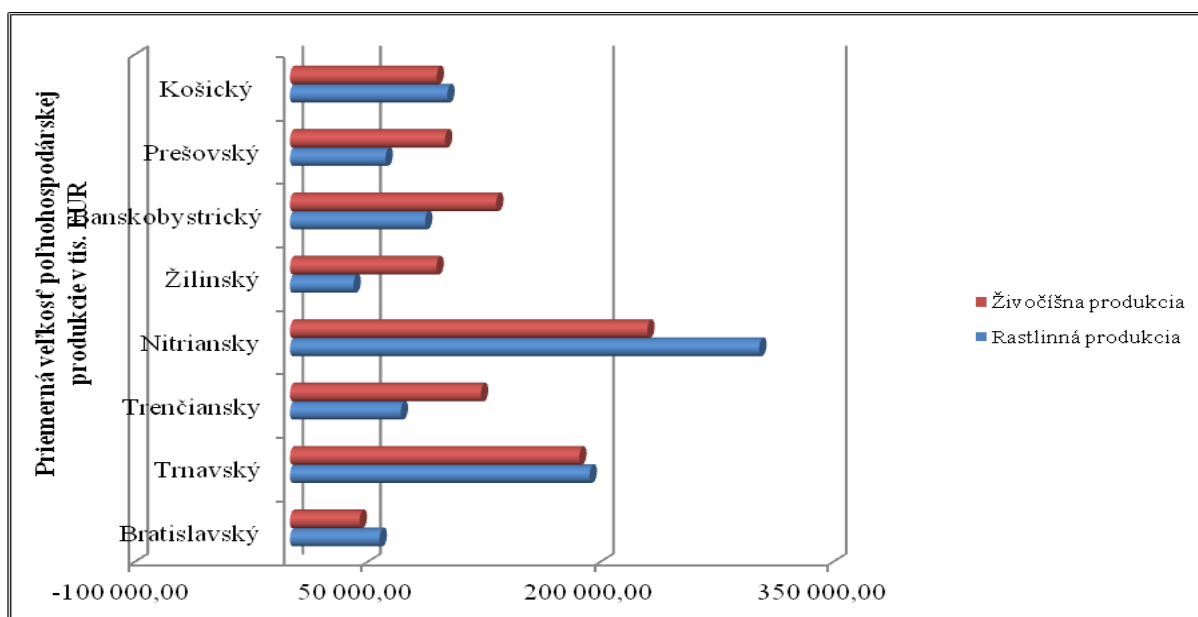
Poľnohospodárska produkcia predstavuje sumu rastlinnej a živočíšnej produkcie na území regiónu. Z pohľadu Slovenskej republiky, poľnohospodárska produkcia za sledovaný časový horizont kolíše, rovnako kolíšu aj minimá a maximá ukazovateľa v jednotlivých regiónoch. Priemerne najvyššiu úroveň poľnohospodárskej produkcie za analyzované obdobie dosahuje Nitriansky kraj. (532 629,51 tis. EUR). Naopak, priemerne najnižšiu úroveň dosahuje Bratislavský kraj (102 724,04 tis. EUR), ktorý zároveň prispieva aj najmenším podielom ku tvorbe hrubej pridanej hodnoty v odvetví.

Vývoj regionálnej poľnohospodárskej produkcie v SR v rokoch 1998–2010 v tis. EUR
b.c.

Development of regional production of agricultural in SR in the years 1998–2010 in thousands EUR at current

Graf 4

Prameň: SÚ SR, vlastná úprava

Source: SO SR, own modification

Živočišná produkcia – animal production, rastlinná produkcia – plant production

V analyzovaných regiónoch existuje nepomer v priemernej dosahovanej rastlinnej a živočíšnej produkcii (Graf 4), čo možno v prípade rastlinnej produkcie odôvodniť pôdno-klimatickými pomermi v jednotlivých krajoch. Možno však konštatovať, že celkovo v Slovenskej republike dochádza ku cielenej eliminácii živočíšnej výroby. Napriek tomu sa v Prešovskom, Banskobystrickom, Žilinskom a Trenčianskom kraji dosahuje priemerne vyššia úroveň živočíšnej produkcie.

Analýza regionálnych disparít ukazovateľa poľnohospodárska produkcia Analysis of regional disparities of indicator production of agricultural

Tab. 3

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kxj	5,46	4,97	3,99	4,80	5,97	4,34	5,79	6,04	5,83	6,36	5,36	4,55	4,61
Qxj	1,76	1,64	1,45	1,68	1,82	1,55	1,81	1,97	1,95	2,04	1,95	1,79	1,82
v	0,48	0,46	0,42	0,48	0,51	0,50	0,54	0,60	0,58	0,59	0,59	0,56	0,60

Prameň: SÚ SR, vlastné úprava

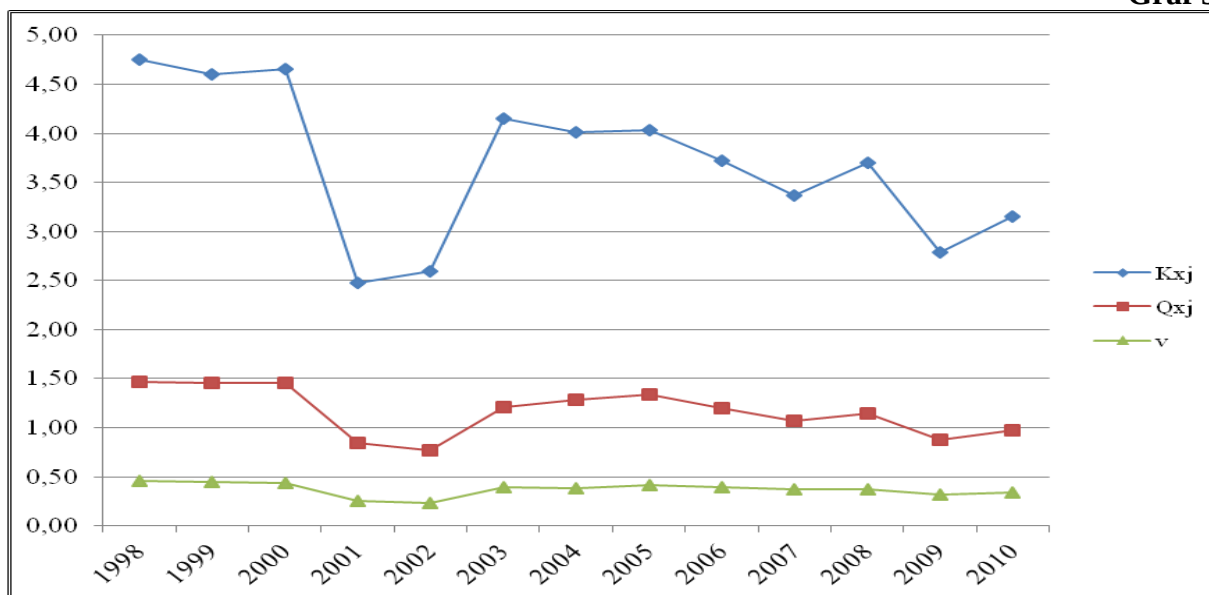
Source: SO SR, own modification

Regionálne disparity v poľnohospodárskej produkcii merané pomocou nami vybraných štatistických ukazovateľov dosahujú maximálnu hodnotu v roku 2005 a naopak, v roku 2000 sú minimálne. Možným dôvodom bola pravdepodobne neskúsenosť s pravidlami Spoločnej poľnohospodárskej politiky rok po vstupe do EÚ.

Vývoj regionálnej tvorby fixného kapitálu za odvetvie poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov v SR v rokoch 1998–2010 v mil. EUR b. c.

Development of regional gross fixed capital formation by industry agriculture, forestry and fishing in SR in the years 1998–2010 in mill. EUR at currency

Graf 5

Prameň: SÚ SR, vlastná úprava
Source: SO SR, own modification

Tvorba fixného kapitálu v agrosektore za sledované obdobie kolíše (Graf 5). Investície do dlhodobého majetku sú priamo závislé nielen na úspechu firiem v podnikaní, ale sú determinované hlavne podnikateľským prostredím. Zjednodušenie prístupu k úverom sa rozhodujúcim spôsobom podieľa na investičnej činnosti podnikateľov. Všetky nami analyzované regióny vytvárali najnižší objem fixného kapitálu v roku 1999 a v roku 2008 ukazovateľ dosahoval svoje maximum – Banskobystrický kraj (148,79 mil. EUR), Nitriansky kraj (138,39 mil. EUR), Prešovský kraj (112,36 mil. EUR), Trnavský kraj (108,84 mil. EUR), Košický kraj (81,54 mil. EUR), Žilinský kraj (68,83 mil. EUR), Trenčiansky kraj (62,78 mil. EUR) a Bratislavský kraj (40,20 mil. EUR). Uvedený stav mohlo podporiť rastúce HDP v krajine, ale aj rastúce možnosti využitia dotačnej podpory z SPP, napr. na podporu kúpy strojov a vybavenia. Celkovo však musíme konštatovať, že priemerne najvyšší objem tvorby fixného kapitálu v odvetví za celé sledované obdobie dosahuje Nitriansky kraj – 71,29 mil. EUR.

Analýza regionálnych disparít ukazovateľa tvorba fixného kapitálu *Analysis of regional disparities of indicator Gross Fixed Capital Formation*

Tab. 3

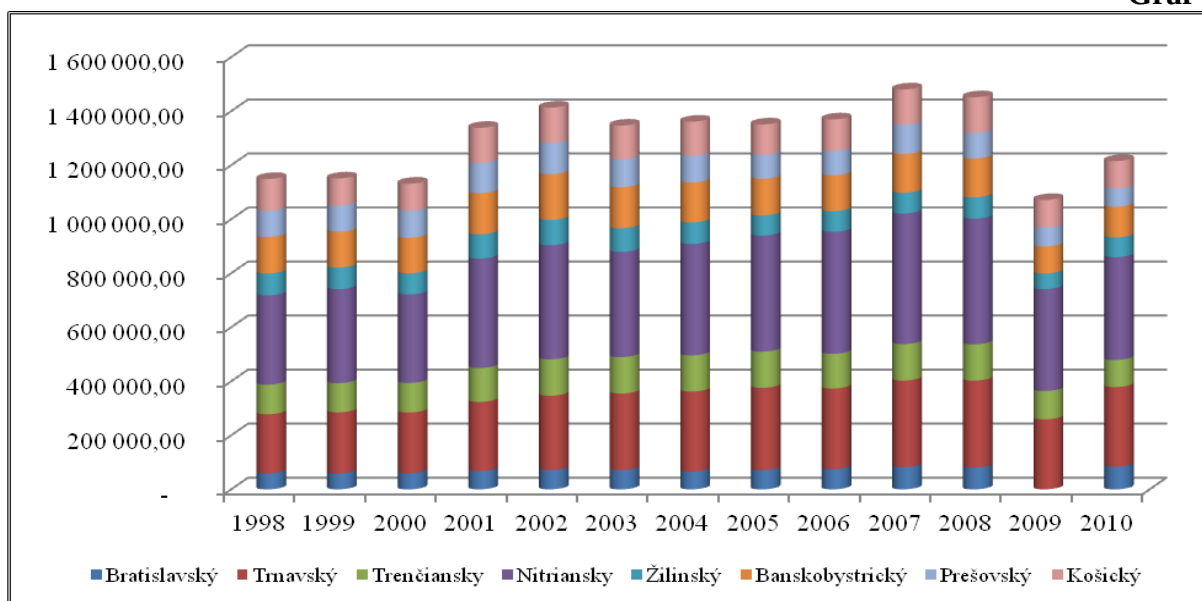
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kxj	4,75	4,60	4,66	2,48	2,59	4,15	4,01	4,03	3,72	3,37	3,70	2,79	3,15
Qxj	1,46	1,46	1,45	0,84	0,77	1,21	1,28	1,34	1,20	1,07	1,14	0,88	0,97
v	0,45	0,45	0,44	0,25	0,23	0,39	0,39	0,42	0,39	0,37	0,37	0,31	0,34

Prameň: SÚ SR, vlastná úprava
Source: SO SR, own modification

Medziregionálne disparity v oblasti akumulácie fixného kapitálu dosahovali najvyššie hodnoty v rokoch 1998 a 1999. Naopak, boli minimálne v rokoch 2001 a 2002. Aj keď v roku 2003 došlo ku zvýšeniu disparít, možno konštatovať, že do roku 2010 dochádzalo ku ich kontinuálnemu znižovaniu.

Vývoj tržieb za predaj agrovýrobkov v SR v rokoch 1998–2010 v tis. EUR b. c.
Development of Receipts from sales of agricultural products in SR in the years 1998–2010 in thousands EUR at currency

Graf 6

Prameň: SÚ SR, vlastná úprava
 Source: SO SR, own modification

Tendencie vývoja tržieb za predaj agrovýrobkov za sledovaný časový horizont kolíšu. Maximálne a minimálne dosahované výšky tržieb sa vyvíjali diferencovane v závislosti od regiónu, čo môže súvisieť s klimatickými zmenami, s poklesom poľnohospodárskej produkcie celkovo a s vývojom realizačných cien. Priemerne najvyšší objem tržieb dosahujú Nitriansky (401 745,76 tis. EUR) a Banskobystrický kraj (137 833,80 tis. EUR).

Analýza regionálnych disparít ukazovateľa tržby za predaj agrovýrobkov
Analysis of regional disparities of indicator Receipts from sales of agricultural products

Tab. 4

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kxj	5,59	5,87	5,52	5,99	5,96	5,46	6,36	6,07	6,06	6,26	5,85	6,57	5,61
Qxj	1,89	2,01	1,90	2,02	1,99	1,89	2,04	2,12	2,20	2,19	2,12	2,39	2,06
v	0,58	0,63	0,60	0,62	0,62	0,61	0,67	0,72	0,73	0,72	0,71	0,82	0,73

Prameň: SÚ SR, vlastná úprava
 Source: SO SR, own modification

Vývoj regionálnych disparít kopíruje vývojové tendencie ukazovateľa tržby za predaj agrovýrobkov a nemožno definitívne stanoviť, či dochádza ku ich rastu alebo poklesu.

Medziregionálne rozdiely kolíšu, čo mohlo byť spôsobené vývojom cien výrobcov a vývojom objemu poľnohospodárskej produkcie. Disparity sú maximálne v roku 2009 – Kx_j (6,57), Qx_j (2,39) a v (0,82).

Záver

V príspevku sme pomocou vybraných ukazovateľov výkonnosti analyzovali regionálne disparity v poľnohospodárstve. Postavenie jednotlivých regiónov v Slovenskej republike (NUTS III) nie je identické v porovnaní s ich postavením z pohľadu ekonomickej reality. To poukazuje na odlišnosti v koncentrácii poľnohospodárskej prvovýroby v jednotlivých krajoch. Prešovský kraj aj napriek tomu, že sa zaraďuje medzi ekonomicky menej vyspelé regióny, z pohľadu výkonnosti agrosektoru sa nachádza priemerne na treťom mieste. Táto skutočnosť by mohla byť pre kraj aj možnosťou, ako zvýšiť ekonomickú vyspelosť regiónu a tým aj zlepšiť kvalitu života jeho obyvateľstva. Negatívny výsledok hospodárenia agrosektoru, ktorý dosahuje od roku 2008, núti hľadať iné možnosti zvyšovania príjmov do odvetvia, napr. perspektívou do budúcnosti by mohol byť rozvoj cestovného ruchu. Agropodnikatelia v závislosti od regiónu sa postupne prispôbujú realite, tzn. vývoju realizačných cien, zmenám klímy a špecializujú svoju aktivitu buď na rastlinnú alebo živočíšnu produkciu. Zároveň uvedené skutočnosti sú determinované aj výrobnými oblasťami, v ktorých vykonávajú svoju agropodnikateľskú činnosť. Tendencie vývoja tržieb za predaj poľnohospodárskych výrobkov kopírujú vývoj v objeme poľnohospodárskej produkcie a musíme konštatovať, že nedochádza ku signifikantnému znižovaniu, resp. zvyšovaniu regionálnych disparít, ale z roka na rok kolíšu, čo možno odôvodniť vývojom cien výrobcov, ktoré sú takmer identické pre všetkých výrobcov bez ohľadu na región, v ktorom vykonávajú svoju podnikateľskú činnosť. K postupnému vyrovnávaniu cien agrovýrobkov dochádza hlavne z dôvodu pôsobenia malého počtu firiem, ktoré vykupujú poľnohospodárske výrobky. Pozitívne však je, že do roku 2010 dochádzalo ku postupnému znižovaniu medziregionálnych disparít v oblasti akumulácie fixného kapitálu, čo poukazuje na postupné vyrovnávanie postavenia poľnohospodárskych subjektov v regiónoch.

Literatúra

- [1] GOZORA, V.: Regionálna disparita v agrárnom sektore Slovenskej republiky. In *Acta regionalia et environmentalica* I. vol. 3 (1). 2006. p. 17 – 21. ISSN 1336-5452.
- [2] MATLOVIČ, R. – KLAMÁR, R. – MATLOVIČOVÁ, K.: Vývoj regionálnych disparít začiatkom 21. storočia na Slovensku vo svetle vybraných indikátorov. In *Regionální studia*. Praha: VŠE v Prahe, 2008. p. 2 – 12. ISSN 1803-1471.
- [3] MICHÁLEK, A.: Vybrané metódy merania regionálnych disparít. In *Geographical Journal*. vol. 64 (3), 2012. p. 219 – 235. ISSN 0016-7193.
- [4] MP SR. 2001–2011. Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike 2001: Podrobné znenie (Zelená správa) [online]. [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.mpsr.sk/sk/index.php?navID=122> .

- [5] OECD Regions at a Glance 2011. [online] [cit. 2013-02-10] Dostupné z: http://dx.doi.org/10.1787/reg_glance-2011-en.
- [6] Spoločná poľnohospodárska politika. Partnerstvo Európy a poľnohospodárov. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2012. 16 s. ISBN 978-92-79-22081-4.
- [7] TVRDOŇ, J. – KMECOVÁ, Z.: Implikácia – regionálne disparity vs. Absorbčná schopnosť. 2008. p. 429–433. [online] [cit. 2013-02-10] Dostupné z: http://www3.ekf.tuke.sk/work/Konferencia%20Herlany/zbornikCD/doc/Tvrdon_Kmeco%20va.pdf.
- [8] www.statistics.sk
- [9] Zákon č. 539/ 2008 o podpore regionálneho rozvoja. [online] [cit. 2013-02-10] Dostupné z: <http://www.zbierka.sk>.

Došlo 24. 6. 2013

Kontaktná adresa

Ing. Daniela MARCINČÁKOVÁ, PhD.

Fakulta manažmentu PU, Katedra ekonómie a ekonomiky, Slovenská 67, 080 01 Prešov, SR

e-mail daniela.marcinakova@gmail.com

Ivan Masár

Príčiny poklesu produkcie ovocia na Slovensku

Reasons of fruit production decline in Slovakia

Abstract Compared to the EU pre-accession period Slovak fruit production in the year 2012 decreased by one third. During past 9 years the domestic fruit production is not sufficient to cover demand and last year import of temperate climate zone fruit was higher by 90 % compared to the year 2003. Rising dependence on fruit import resulted in reduction of country's self-sufficiency and price fluctuations at the market although Slovak Republic disposes suitable production potential from climate/soil conditions, historic knowledge of technological practices and labour force skills point of view. Reasons of fruit production decline are mix of factors starting from issues in educational activity, discontinuation of new fruit varieties propagating to financial sources deficiency for modern cultivation technologies, lack of specialists, reduction of fruit processing facilities, low number of producer groups till supply problems into retail chains.

Key words production – import – yield per hectare – reasons of production decline – sales problems

Abstrakt Produkcia ovocia na Slovensku sa v roku 2012 v porovnaní s predvstupovým obdobím do EÚ znížila o tretinu. Za posledných 9 rokov domáca produkcia ovocia nestačí pokrývať dopyt a minuloročný import ovocia mierneho klimatického pásma bol v porovnaní s rokom 2003 vyšší o 90 %. Rastúca závislosť na dovoze ovocia vyústila do zníženia sebestačnosti krajiny a výkyvov cien na trhu, hoci SR disponuje vhodným produkčným potenciálom z hľadiska klimatických a pôdnych podmienok, historických znalostí technologických postupov a zručností pracovnej sily. Príčiny poklesu produkcie ovocia sú mixom faktorov od problémov v edukačnej činnosti, zániku šľachtenia nových odrôd ovocných stromov, cez nedostatok finančných zdrojov na moderné technológie pestovania, chýbajúcich odborníkov, redukcie spracovateľských kapacít ovocia, nízkeho počtu odbytových združení až po ťažkosti pri odbyte v maloobchodných reťazcoch.

Kľúčové slová produkcia – dovoz – hektárové úrody – dôvody poklesu produkcie -odbytové problémy

Počas uplynulého desaťročia sa v Slovenskej republike znižovala produkčná výmera sádov aj počet ovocných stromov. V porovnaní s rokom 2002 bola celková výmera registrovaných ovocných sádov v roku 2012 nižšia o 12,7 % a počet ovocných stromov sa

v rovnakom porovnávanom období znížil o 16,6 %. Podľa údajov Ústredného kontrolného a skúšobného ústavu poľnohospodárskeho (ÚKSÚP) v období od mája 2005 do mája 2011 došlo k poklesu celkovej výmery ovocných sádov o 1 732,3 ha, z toho výmery jabloní sa znížili o 899,7 ha, broskýň o 184,0 ha a marhúľ o 169,7 ha. Dobrá a vysoká úroveň agrotechnických postupov sa uplatňuje na 45 % z celkovej výmery ovocných sádov a na tieto intenzívne sady (4 854 ha) pripadá najväčší podiel vypestovaného ovocia. Najviac pestovaným ovocím na území Slovenska boli ku 31. 12. 2012, podľa informácie z ÚKSÚP jablone, ktorých podiel na celkovej výmere predstavoval 52 %. Druhým pestovateľsky obľúbeným ovocím boli broskyne na výmere 636 ha s podielom 9 % a na treťom mieste slivky na ploche 621 ha s podielom 8,8 % na celkovej výmere ovocných sádov.

Metodický postup

Príspevok je zameraný na bilanciu ponuky ovocia v Slovenskej republike, zhodnotenie vývoja produkcie a importu ovocia v predvstupovom období EÚ (od roku 1999) a po získaní členstva v európskom hospodárskom priestore. Hlavným cieľom bolo identifikovať najvýznamnejšie faktory, ktoré spôsobili pokles domácej ponuky ovocia a následne zníženie sebestačnosti SR v komoditnej skupine ovocia. Analyzoval sa vývoj hektárových úrod najpestovanejších druhov ovocia v SR, uskutočnilo sa porovnanie s úrodami vo vybraných ovocinársky vyspelých štátoch EÚ a naznačili sa príčiny nižšej výnosnosti ovocných sádov v SR. Zhodnotil sa vývoj dovozu ovocia a na vybraných ukazovateľoch sa poukázalo na dôvody, ktoré vyvolali nárast importu ovocia mierneho klimatického pásma a finalizovaných ovocných výrobkov na slovenský trh. Pre analýzu výmery ovocných sádov, produkcie a spotreby ovocia boli použité údaje zo Štatistického úradu SR (ŠÚ SR) a ÚKSÚP. Vývoj importu ovocia bol analyzovaný na základe údajov colnej štatistiky, ktorú spracováva spoločnosť Radela. Príčiny, ktoré viedli k poklesu produkcie ovocia mierneho klimatického pásma v SR a na druhej strane k nárastu importu boli zisťované aj formou prieskumu riadených rozhovorov na vzorke pestovateľov ovocia. Doplnené boli zozbieraním názorov od predstaviteľov stavovských a profesijných organizácií pestovateľov ovocia (regionálnych poľnohospodárskych a potravinárskych komôr, Ovocinárskej únie SR, Združenia vlastníkov pôdy a agropodnikateľov SR, Štátnej veterinárnej a potravinovej správy SR), ktoré boli uverejnené v printových médiách. Združením výsledkov obidvoch prieskumov sa stanovilo poradie najvýznamnejších dôvodov poklesu ponuky ovocia z domácej produkcie na slovenskom trhu.

Vlastná práca

Produkcia a dovoz ovocia od roku 1999

Po vstupe do EÚ stratila Slovenská republika sebestačnosť v ovocí mierneho klimatického pásma. Okrem zaostávania v technológii pestovania ovocných stromov, v nižšej rentabilite ovocinárskej výroby v porovnaní s vyspelými krajinami EÚ, nedostatočnými finančnými prostriedkami na modernizáciu pestovania dôvody uvedeného stavu spočívajú v slabej príprave pestovateľov a obchodníkov na integráciu do EÚ a nízkej adaptácie prvovýroby a potravinárskeho priemyslu na nové ekonomické a sociálne zmeny. Zrušenie colnej ochrany

na jednotnom trhu EÚ prispelo k prenikaniu importovaných výrobkov z ovocia na domáci trh (Erdész, F. et al., 2009). V roku 2004 dosiahla domáca produkcia ovocia 62,5 tis. ton a po prvý krát v histórii samostatného Slovenska sa doviezlo väčšie množstvo ovocia mierneho pásma ako sa vypestovalo (69,2 tis. ton). Domáca produkcia ovocia mierneho pásma pokrýva dopyt len na približne 50 %. Meravá, E. (2013) odhaduje, že na pokrytie domácej spotreby ovocia by bolo potrebné v SR vysadiť 4 až 5 tis. ha ovocných sádov. Okrem čerstvého ovocia sa na slovenský trh importuje aj veľké množstvo ovocných spracovaných výrobkov. Oficiálne vykazované štatistické údaje o dovoze ovocia a výrobkov z ovocia na Slovensko sú trochu nižšie ako skutočnosť, pretože importéri s hodnotou dovozu do 200 tis. EUR v danom kalendárnom roku nie sú povinní vyplňať colné hlásenia. Vývoj importu ovocia od roku 1999 do SR dokumentuje Tab. 1.

Dovoz ovocia do Slovenskej republiky, domáca produkcia a spotreba ovocia (v tonách)
Fruit import to Slovak Republic, domestic fruit production and consumption (in tons)

Tab. 1

Rok ¹	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Produkcia ²	128 173	134 841	83 784	81 632	90 133	62 544	64 528
Celkový dovoz ovocia ³	168 559	161 464	160 109	168 451	173 070	219 554	219 806
z toho: dovoz ovocia mierneho klimat. pásma ⁴	44 286	47 710	38 525	50 831	49 275	69 214	75 517
Spotreba ovocia mierneho klimat. pásma ⁵	164 057	166 195	120 053	118 063	127 050	122 833	130 047

Rok ¹	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Produkcia ²	62 043	45 900	75 656	69 086	58 772	50 732	62 590
Celkový dovoz ovocia ³	229 055	285 722	264 304	255 293	251 247	252 995	241 875
z toho: dovoz ovocia mierneho klimat. pásma ⁴	74 461	114 405	96 016	78 986	101 438	97 260	93 203
Spotreba ovocia mierneho klimat. pásma ⁵	119 223	119 436	147 662	122 569	123 768	112 613	123 564

Prameň: Štatistický úrad SR, Colné riaditeľstvo SR⁶

1/ Year, 2/ Production, 3/Total fruit import, 4/ thereof: fruit of mild climate zone import, 5/ Consumption of temperate climate region fruits; 6/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic; Customs Administration of the Slovak Republic

Od roku 2004 je produkcia ovocia na Slovensku charakteristická klesajúcim trendom. V minulom roku bola úroda ovocia v porovnaní s predvstupovým rokom do EÚ nižšia o 30,6 %. Na druhej strane dovoz ovocia miernej klimatickej zóny vzrástol o 89,1 %. Za rovnaké porovnávané obdobie sa celkový dovoz ovocia (vrátane južného ovocia) a spracovaných výrobkov z ovocia zvýšil o 39,8 %. Celková spotreba ovocia mierneho klimatického pásma bola v roku 2012 v porovnaní s rokom 2003 nižšia o 2,7 %.

Nedostatok finančných zdrojov na budovanie kvapkových zavlažovacích systémov, na obstarávanie priemyselných hnojív a chemických prostriedkov na ochranu ovocných stromov, na budovanie ochranných sietí proti vtáctvu, vysoký vek väčšiny ovocných stromov (60 % má vyše 10 rokov), teplotné výkyvy počasia a frekventovanejší výskyt prírodných katastrof (krupobitie, víchrica, záplavy), nestabilita šľachtiteľského výskumu, nízka miera aplikovania

výsledkov výskumu a vývoja do praxe, slabšia úroveň agrotechnologických postupov, prechod na polointenzívne metódy kultivácie ovocných stromov sú základnými dôvodmi kolísania hektárových úrod ovocia v jednotlivých pestovateľských rokoch. Priemerná hektárová úroda jablák sa v minulom desaťročí pohybovala v širokom rozpätí od 5,5 do 15,3 ton. Priemerná úroda hrušiek dosahovala 2,0 až 5,2 ton a broskýň 1,6 až 4,8 ton z hektára za rok. V prípade marhúľ priemerná úroda v príslušných rokoch kolísala od 0,6 do 2,9 ton/ha, u sliviek v pásme 2,6–4,5 ton/ha a u čerešní od 1,7 do 4,6 ton z jedného hektára. Ako vidno na Grafe 1 priemerná hektárová úroda jablák dosiahla v roku 2012 v SR len okolo 50 % úrovne najvyspelejších ovocinárskych krajín EÚ.

Priemerné úrody ovocia v Slovenskej republike (v tonách/ha)
Average fruit yields in Slovak Republic (in tons per hectare)

Tab. 2

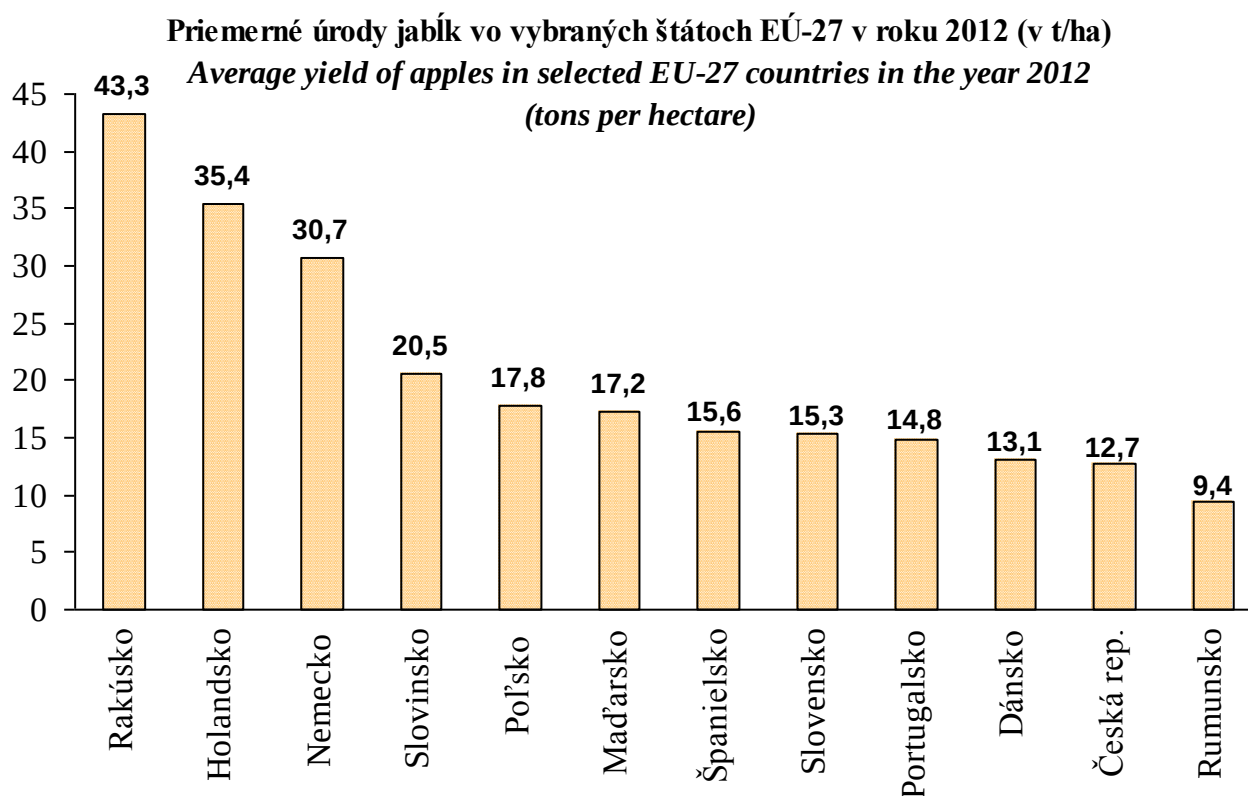
Rok ¹	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Jablká ²	9,68	9,47	11,34	9,20	5,46	12,20	13,73	12,75	13,67	15,29
Hrušky ³	2,69	2,54	2,49	3,41	2,33	2,75	5,20	4,79	5,09	2,01
Broskyne ⁴	3,45	4,56	3,63	4,21	1,59	4,04	4,80	2,91	3,35	3,95
Marhule ⁵	1,14	0,98	0,63	1,72	0,70	2,05	2,85	1,79	1,89	1,57
Slivky ⁶	2,64	4,51	2,90	4,54	4,00	3,90	4,81	3,59	3,56	3,58
Čerešne ⁷	1,67	2,26	1,66	1,82	2,50	3,95	2,11	3,72	4,58	4,16

Prameň: ŠÚ SR, od roku 2009 ÚKSÚP⁸

1/ Year, 2/ Apples, 3/ Pears, 4/ Peaches, 5/ Apricots, 6/ Plums, 7/Cherries, 8/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic, since 2009 Central Controlling and Testing Institute in Agriculture

Môžeme konštatovať, že od roku 2003 sa priemerné hektárové úrody ovocia, s odhliadnutím na výkyvy v niektorých rokoch, prakticky zvyšovali, čo napovedá o zlepšovaní agrotechnologických postupov ako aj kvalitatívnych parametrov genetického materiálu. Po roku 2003 bol však na ÚKSÚP-e zaregistrovaný len minimálny počet nových odrôd ovocných stromov (1 jesenná a 1 zimná odroda hrušky obyčajnej; 1 letná, 1 jesenná a 2 zimné odrody jablone domácej; 2 odrody slivky domácej). Z týchto nových odrôd ovocných stromov len 25 % vyšľachtili slovenské subjekty, zvyšok pochádzal zo zahraničných šľachtiteľských firiem. V posledných rokoch sa v SR výrazne spomalilo množenie podpníkov a šľachtenie nových odrôd ovocných stromov. Napriek relatívne veľkému sortimentu vyšľachtených druhov ovocných stromov sa vo veľkovýrobe pestuje len 8–10 odrôd v intenzívnych sadoch, ktorých celková výmera predstavuje na Slovensku 4,8 tis. ha. Z toho podľa sledovania ÚKSÚP vysokú úroveň agrotechniky uplatňuje len niekoľko špecializovaných ovocinárskych podnikov na výmere 1,9 tis. ha. Predstavuje to 27 % z celkovej produkčnej výmery registrovaných ovocných sádov. Dôvodom sú chýbajúce finančné prostriedky na zvýšenie intenzifikácie produkcie a pestovanie rezistentných odrôd ovocia. Okrem toho sa pri niektorých registrovaných odrodách z dielne slovenských šľachtiteľov prejavuje nedostatok množiteľského materiálu. V porovnaní so zahraničím zaostávame nielen vo výške úrod, ale aj v rovnomernej kvalite i veľkosti plodov a v trhovej úprave ovocia. Pozitívnym faktorom je, že slovenskí pestovatelia dosahujú porovnateľnú nutričnú hodnotu plodov a dobré chuťové vlastnosti ovocia ako zahraničná konkurencia.

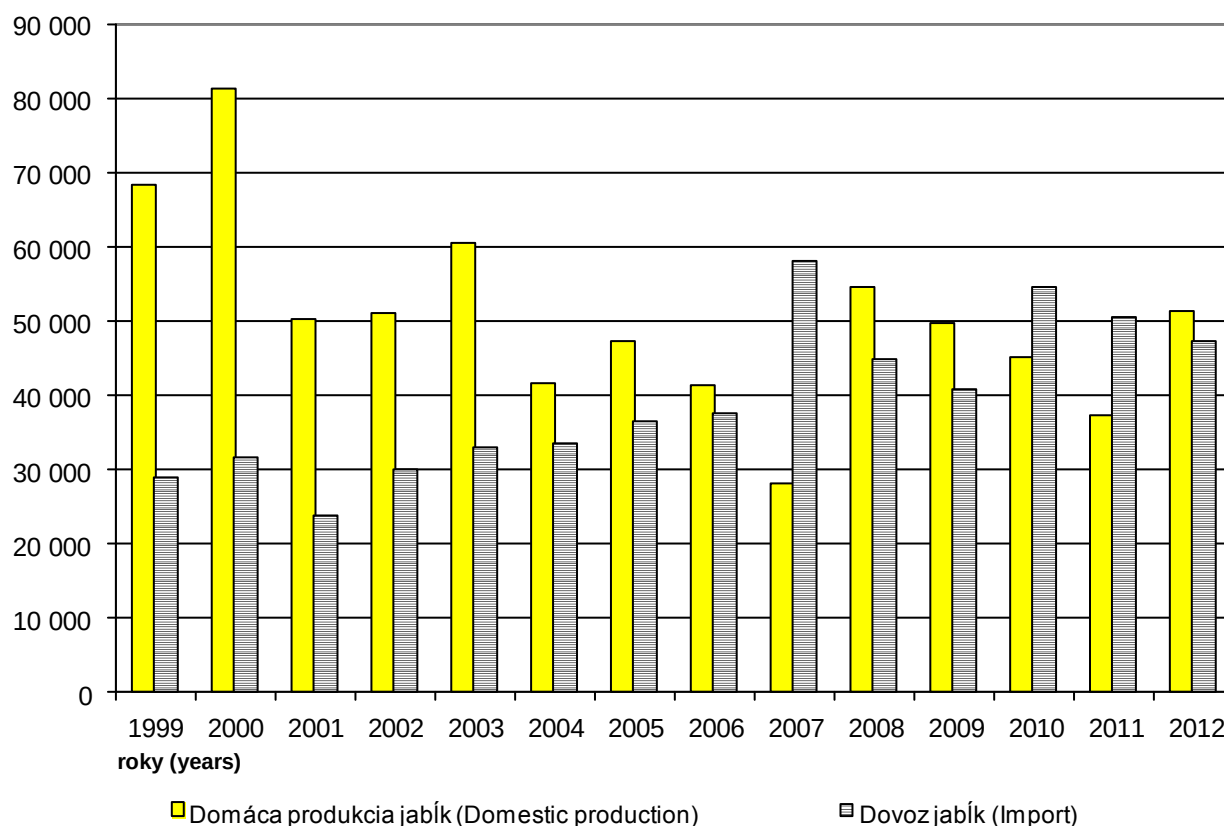
Graf 1

Nedostatočná domáca produkcia ovocia na pokrytie dopytu sa musí nahrádzať dovozom zo zahraničia, hoci Slovensko disponuje vhodnými produkčno-pôdnymi, technologickými, vzdelanostnými a pracovnými predpokladmi. Pred desaťročím dokázali slovenskí producenti ovocia prakticky na 100 % zásobovať domáci trh. Po vstupe krajiny do EÚ nedokázali slovenskí pestovatelia čeliť zahraničnej konkurencii najmä v produkcii hrušiek, broskýň a v niektorých pestovateľských rokoch ani v produkcii jablák. V maloobchodnej sieti sa v posledných rokoch v čoraz väčšom meradle presadzujú dodávatelia ovocia a ovocných potravinárskych výrobkov z Poľska, Českej republiky, Maďarska, Holandska, Nemecka, Rakúska a Talianska.

Graf 2

Produkcia a import jablák na slovenský trh (v tonách)
Apples production and import of apples on Slovak market (tons)

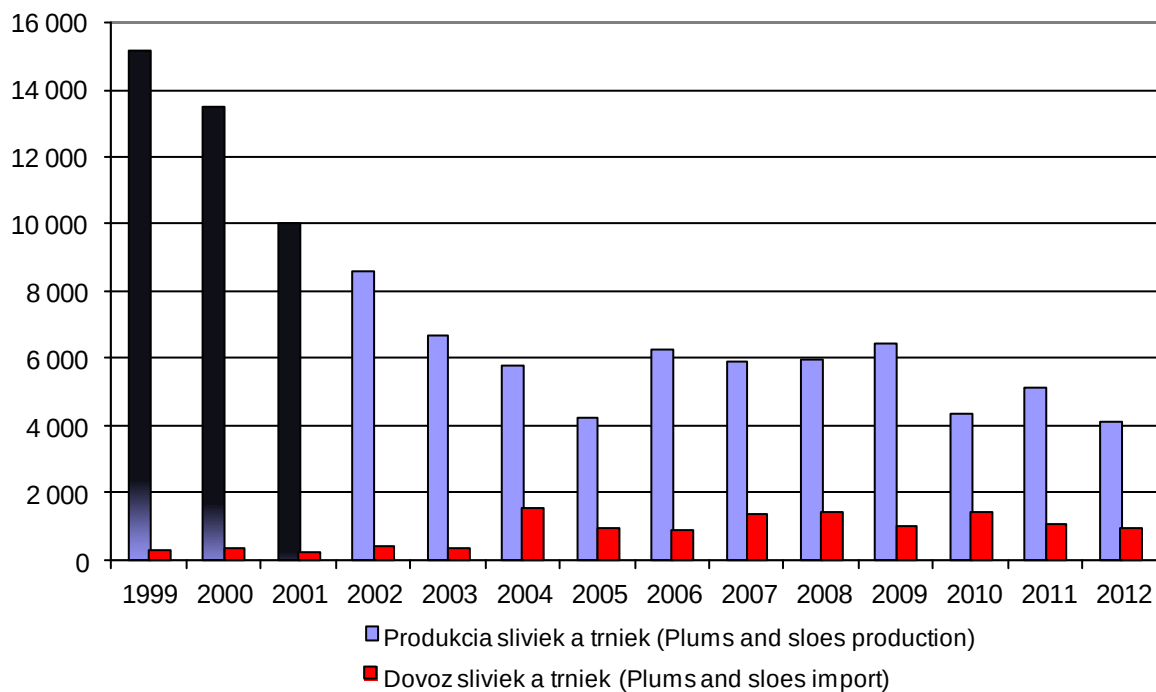

Na Slovensku sa ešte v roku 1999 vypeštovalo vyše 9 tis. ton hrušiek, ale o 4 roky neskôr produkcia poklesla o 47,1 % a v roku 2005 bola nižšia o takmer 76 %. Vlni sa v SR vyprodukovalo len niečo cez 920 ton hrušiek, čo bolo o 58,3 % menej v porovnaní s rokom 2005 a o takmer 90 % menšia úroda ako v roku 1999. V roku 2012 sa na slovenský trh importovalo takmer 5 700 ton hrušiek, čo v porovnaní s prvým rokom po vstupe do EÚ predstavuje zvýšenie o 55,1 % a skoro štvornásobne väčšie množstvo v porovnaní s úrovňou dovozu v roku 1999.

Úroda broskýň sa v roku 2005 oproti roku 1999 znížila o 26,5 %. V roku 2012 bola produkcia broskýň v SR v porovnaní s rokom 1999 nižšia o 45,3 %. Dovoz broskýň už v roku 2005 presiahol hranicu 11 tis. ton a bol v porovnaní s rokom 1999 vyšší o 135,2 %. Podobne údaj o dovoze za rok 2012 vykazoval o 131,6 % väčšie množstvo než sa importovalo v roku 1999.

Graf 3

**Vývoj produkcie a dovozu sliviek a trniek na Slovensko
(v tonách)**
*Development of plums and sloes production and import to Slovakia
(tons)*

Priaznivejšia situácia je zatiaľ v ponuke čerešní a višní, kde domáca produkcia pokrýva spotrebiteľský dopyt na 85–90 % a dovoz je relatívne nízky.

Produkcia a dovoz čerešní a višní na Slovensko (v tonách)
Cherries and sour cherries production and import to Slovakia (in tons)

Tab. 3

Rok ¹	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Produkcia čerešní ²	5 143	3 937	3 898	3 618	1 992	1 321	1 413
Produkcia višní ³	1 883	1 644	1 248	1 125	1 562	885	865
Dovoz čerešní a višní ⁴	6	1	31	11	42	56	25

Rok ¹	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Produkcia čerešní ²	1 573	1 677	1 866	1 768	1 920	1 730	1 481
Produkcia višní ³	818	730	751	633	366	409	410
Dovoz čerešní a višní ⁴	580	177	273	553	193	419	23

Prameň: ŠÚ SR, od roku 2009 ÚKSÚP⁵

1/ Year, 2/ Cherries production, 3/ Sour cherries production, 4/ Import of cherries and sour cherries, 5/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic, since 2009 Central Controlling and Testing Institute in Agriculture

Nedostatok pracovníkov v ovocinárstve

Jedným z dôvodov opúšťania ovocných sádov sú aj chýbajúce odborné pracovné sily. Zamestnávateľi stratili záujem o pracovníkov s nízkou kvalifikáciou. Kvalifikačná úroveň pracovnej sily a efektívne riadenie ľudských zdrojov ovplyvňujú ekonomickú výkonnosť (Bencheva, N., 2012). Väčšina pracovníkov v ovocinárstve sa blíži do dôchodkového veku, ale záujem mladých ľudí o prácu v ovocinárstve je veľmi nízky. Nezaujímajú o prácu v odvetví ovocinárstva súvisí najmä s dvoma dôvodmi: nízke mzdové ohodnotenie a slabá spoločenská prestíž povolania. Nepostačujúce sezónne pracovné sily a skúsených odborníkov v najdôležitejších ovocinárskych oblastiach Maďarska, napriek dvojciferej miere nezamestnanosti, uvádza (Németh, S., 2013).

Podľa štvrtročného výkazu o cene práce Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR sa hrubá mesačná mzda pracovníkov v ovocinárstve za 1. štvrťrok 2013 pohybovala od 493 do 587 EUR. Priemerná hrubá mesačná mzda v národnom hospodárstve bola v rovnakom období o 34 % vyššia. V súčasnosti pôsobia na území Slovenska len 2 stredné odborné školy (v Modre a Trebišove), ktoré ponúkajú štúdium v odbore vinohradníctva a ovocinárstva. Podľa (Pira, V. - Hericha, J., 2013) v rokoch 2011 a 2012 absolvovalo odbor vinohradníctva a ovocinárstvo 74 stredoškolských študentov, z ktorých len siedmi nezískali pracovné miesto. Od vzniku Fakulty záhradníctva a krajinného inžinierstva na Slovenskej poľnohospodárskej univerzite v Nitre každoročne promuje okolo 32 absolventov so zameraním na záhradnícku výrobu, ovocinárstvo a vinohradníctvo. Treba podotknúť, že nie je k dispozícii štatistický údaj, koľko je nezamestnaných absolventov so zameraním len na ovocinárstvo. Podľa neoficiálnych údajov však absolútna väčšina absolventov vôbec nehľadá pracovné uplatnenie v poľnohospodárskej prvovýrobe. Podľa prieskumu, ktorý uskutočnila Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora, 7 podnikateľských subjektov uviedlo, že k 30. júnu 2015 by potrebovali 3 absolventov študijného odboru vinohradníctva a ovocinárstvo.

Odbytové problémy s ovocím

Významnou príčinou zníženia produkcie ovocia na Slovensku sú výrazne zhoršené podmienky súvisiace s predajom ovocia. Po transformácii ekonomiky po roku 1989 zanikli výkupne ovocia, kde v minulosti dodávali svoju produkciu aj drobní pestovatelia. Z dôvodov nižšej rentability výroby, vyššej energetickej náročnosti, ktoré sa odrazili vo vyšších cenách ovocných výrobkov s vyššou pridanou hodnotou a kvôli absencii stimulov zo strany štátu boli na Slovensku zatvorené veľké potravinárske podniky na spracovanie ovocia (konzervárne a mraziarne). Zníženie výkonnosti domáceho spracovateľského priemyslu a nedostatok finančných prostriedkov na výstavbu moderných skladovacích kapacít, nákup pozberových a baliacich liniek komplikuje situáciu s odbytom ovocia (Matošková, D. a kol., 2012). Kvôli enormnému ekonomickému tlaku (produkovať ovocie s nižšími výrobnými nákladmi), vysokým vstupným nákladom¹ na chemické ochranné prostriedky a na zavlažovanie,

¹ Podľa realizovaného prieskumu Európskou komisiou, za posledné desaťročie stúpili vstupné náklady na pestovanie ovocia o 40 %, ale odbytové ceny farmárov sa zvýšili len o 25 %. Prieskum ukázal, že v odvetví ovocinárstva kontroluje 6 nadnárodných spoločností takmer 75 % európskeho trhu s chemickými prostriedkami.

nedostatku investičných zdrojov na modernizáciu a v snahe čeliť lacnejším dovozom ovocia sa mnohí domáci pestovatelia vzdali osvedčených pestovateľských postupov, čo sa prejavilo v nerovnomernej kvalite i kolísaníu objemu produkcie ovocia. Dôsledkom zhoršenej technológie je stúpajúci trend extenzívnych ovocných sádov, opúšťanie ovocných sádov, vyšší úhyn ovocných stromov, zvýšený výskyt ochorení a prakticky zastavenie výsadby nových ovocných stromov a súhrnne zníženie konkurencieschopnosti slovenského ovocinárstva. Ovocinári musia stále počítať minimálne s 5 % každoročným úhynom stromov. Sú známe aj prípady, keď úhyn stromov dosiahol aj 25 až 40 % po 2 rokoch po výsadbe. Veľkosť výsadiieb by mala zodpovedať možnostiam firmy ovocie predat' na trhu (Michálek, S., 2012).

Súčasne s ohľadom na klimatické podmienky, nedostatok finančných prostriedkov a komplikovaný prístup k úverovým zdrojom (na kúpu poľnohospodárskej pôdy, na budovanie zakrytých ovocných sádov, na závlahové systémy) slovenskí pestovatelia ovocia nedokážu zabezpečiť do maloobchodnej siete veľkoobjemové dodávky ovocia vyrovnannej kvality po celý rok. Rastúci trend vykazuje dovoz ovocných odrôd, ktoré sú rezistentné voči kazeniu, vysychaniu a hnitíu. Prísne nariadenia Európskej komisie požadujú, aby nové biomateriály a nové ovocné kultivary disponovali vyššou odolnosťou voči klimatickým zmenám, mali lepšie vizuálne a chuťové vlastnosti. Priemerná trhovú cenu ovocných sádov v štyroch okresoch Slovenska, v ktorých sa v roku 2011 uskutočnili predaje, dosiahla hodnotu 35,30 EUR/m² (Buday, Š., 2013). Pozemky vo veľkostnom intervale 20–50 tis. m², u ktorých je predpoklad ďalšieho využitia na poľnohospodárske účely, sa v roku 2011 predali za priemernú trhovú cenu 1,37 EUR/m².

Hoci podľa údajov o skladovacích kapacitách v ovocí uvedených v Tab. 4 výmera skladovacích priestorov vlastne po vstupe do EÚ vzrástla, ale je potrebné si uvedomiť, že z prevažnej väčšiny zásluhou budovania skladovacích kapacít u maloobchodných reťazcov a nie u slovenských prvovýrobcov.

Kapacita ovocných skladov v Slovenskej republike (v tonách) **Fruit warehouses capacity in Slovak Republic (in tons)**

Tab. 4

Rok ¹	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Kapacita ²	23 304	27 516	-	35 537	40 365	46 697	45 093
Rok ¹	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kapacita ²	43 772	42 551	45 820	44 084	42 324	41 826	40 582

Prameň: ÚKSÚP³

1/ Year, 2/ Warehouses capacity, 3/ Source: Central Controlling and Testing Institute in Agriculture

Rast importu čerstvého ovocia a tiež konzervovaných a mrazených ovocných výrobkov je takisto následok slabšej vyjednávacej sily domácich dodávateľov ovocných produktov voči maloobchodným reťazcom v porovnaní so silnými zahraničnými dodávateľskými skupinami. Slabšia pozícia pri rokovaniach s obchodnými reťazcami je zapríčinená rozdrobenosťou, neexistujúcimi kapitálovými prepojeniami pestovateľov ovocia so spravovateľmi, vyššími ponukovými cenami v porovnaní so zahraničnými exportérmi a nízkou mierou organizovanosti slovenských pestovateľov ovocia, keďže v SR pôsobí len zopár odbytových združení ovocia. (Dell'Aquila, C., 2011) konštatuje, že roztrieštenosť v ovocinárskom odvetví oproti koncentrácii maloobchodu a potravinárskeho priemyslu zhoršuje napätý vzťah v dodávateľskom reťazci a ustavične zvyšuje požiadavky obchodu na prvovýrobcov. V nadväzovaní a udržiavaní obchodných vzťahoch s maloobchodnými reťazcami by pestovateľom napomohlo zavedenie certifikácie kvality ovocia a súkromných značiek kvality.

Počet podnikateľských subjektov pestujúcich ovocie v Slovenskej republike a vo vybraných štátoch EÚ

Number of fruit growing enterprises in Slovak Republic and selected EU countries

Tab. 5

Krajina ¹	rok ² 2007	rok 2010	% zmena ³ 2010/2007
Poľsko ⁴	416 660	247 640	- 40,6
Španielsko ⁵	247 130	192 650	- 22,0
Taliansko ⁶	245 950	236 240	- 3,9
Litva ⁷	120 980	92 290	-23,7
Grécko ⁸	112 110	89 530	-20,1
Maďarsko ⁹	91 520	97 040	+6,0
Portugalsko ¹⁰	71 680	78 650	+9,7
Bulharsko ¹¹	54 310	42 830	-21,1
Česká republika ¹²	3 240	1 710	-47,2
Slovensko ¹³	1 630	810	-50,3

Prameň: Eurostat

1/ Country, 2/ Year, /3 Percentage change 2010/2007, 4/ Poland, 5/ Spain, 6/ Italy, 7/ Lithuania, 8/ Greece, 9/ Hungary, 10/ Portugal, 11/ Bulgaria, 12/ Czech Republic, 13/ Slovakia

Výsledky prieskumu

Prostredníctvom riadených rozhovorov s niektorými slovenskými pestovateľmi ovocia sa zisťovalo, ktoré faktory považujú za rozhodujúce príčiny poklesu domácej produkcie. Reakcie respondentov na príčiny zníženia produkcie ovocia mierneho klimatického pásma môžeme zhrnúť do troch problémových okruhov:

- Produkčno-technologické príčiny (zastaraná technológia pestovania, prechod na polointenzívne pestovanie ovocných stromov, výrazná redukcia výdavkov do výskumu nových odrôd ovocia, nedostatky vo výbere stanovišťa pri zakladaní výsadiieb, spomalenie obnovy ovocných sádov a prakticky zastavenie výsadby nových sádov, nedostatočné zavlažovanie, hnojenie a chemická ochrana).
- Ekonomické príčiny (neustále rastúce ceny vstupov, vysoké vstupné náklady pri zakladaní nového ovocného sadu, chýbajúce finančné prostriedky na modernizáciu pestovania a intenzifikáciu výroby, komplikácie pri získavaní úverových zdrojov, nízka pridaná

hodnota produkcie, administratívne prekážky, vysoké odvodové zaťaženie, neexistencia podporných stimulov zo strany štátu, neexistencia kapitálového prepojenia pestovateľov ovocia a potravinárskeho priemyslu, malý počet odbytových združení, ťažkosti pri obchodných rokovaníach a dodávkach ovocia do obchodných reťazcov, vyššie odbytové ceny, nižšia miera návratnosti, slabo rozvinuté alternatívne formy predaja ovocia, zvyšovanie daní za prenájom poľnohospodárskej pôdy samosprávami, ťažkosti pri nákupe poľnohospodárskej pôdy).

- Sociálne príčiny (nezáujem ľudí hospodáriť na pôde, oddelenosť vlastníkov pôdy od podnikajúcich subjektov na pôde, strata poľnohospodárskych zručností – najmä u ľudí žijúcich v mestách, vysoký vek farmárov, nezáujem mladých ľudí o štúdium na poľnohospodárskych odboroch, nízka spoločenská prestíž práce v ovocinárstve, nižšie finančné ohodnotenie pracovníkov ako predstavuje celoštátny priemer, chýbajúci lokálpatriotizmus spotrebiteľov, nízke reálne príjmy obyvateľstva, malý počet propagačných programov na zvýšenie spotreby ovocia a na zmeny stravovacích návykov).

Takmer dve tretiny respondentov (73 %) uviedlo 3 najvýznamnejšie dôvody poklesu produkcie ovocia na Slovensku: zložitý prístup ku prenájmu alebo kúpe poľnohospodárskej pôdy, nízke spoločenské a príjmové ohodnotenie práce ovocinára a problémy s odbytom.

Na prvom mieste je sťažený prístup k poľnohospodárskej pôde. Pestovatelia majú väčšinou ovocné sady v prenájme a celková výmera sádov je rozdrobená medzi mnohých drobných vlastníkov, čo kladie vyššie nároky na administráciu nájomných zmlúv a znižuje motiváciu pre obnovu sádov a realizáciu dlhodobých podnikateľských zámerov. Počiatočné náklady na výsadbu 1 ha ovocného sadu začínajú od cca 10 tis. EUR a pri intenzívnom sade sa vrátane ochranných sietí alebo fólií a závlahového systému vyšplhajú až na päťnásobok. Vážnym problémom je tiež zvyšovanie daní z prenájmu pôdy zo strany obecných úradov, ktoré častokrát neprihliadajú na reálne ekonomické faktory produkcie ovocia.

Druhým dôvodom je nízka spoločenská prestíž práce v ovocinárstve, ktorá je navyše aj nižšie finančne honorovaná v porovnaní so mzdami v priemyselných odvetviach, bankových, poisťovacích alebo telekomunikačných službách. Mladí ľudia nechcú vo všeobecnosti pracovať v poľnohospodárstve a strednú generáciu odrádza nízka finančná návratnosť a absencia odborných vedomostí a fyzickej zručnosti pre pestovanie ovocia. Aj prevažná väčšina nezamestnaných ľudí na vidieku nie je ochotná ani sezónne pracovať v ovocných sadoch.

Tretím dôvodom sú problémy s odbytom vypestovaného ovocia. Presadiť sa dodávkami ovocia do veľkých obchodných reťazcov dokáže len zopár veľkovýrobcov, ktorí sú schopní zabezpečiť väčšie objemy ovocia počas dlhšieho časového obdobia (formou uskladnenia) a navyše vyrovnaných kvalitatívnych parametrov. Drobní pestovatelia ovocia sú v podstate odkázaní na predaj z dvora alebo dodávky do školských a zdravotníckych zariadení v regióne, v ktorom pôsobia. Môžu sa stať členom odbytového združenia, ktoré bude realizovať centrálnu marketingovú a distribučnú stratégiu ovocia.

Návrhy na zlepšenie

Pre zvýšenie domácej produkcie ovocia a sebestačnosti v ponuke ovocia mierneho pásma je nevyhnutné začať od edukačnej činnosti a zmien pohľadu verejnosti na prácu v ovocinárstve. Prvými krokmi musí byť zlepšenie sociálneho postavenia a mzdového ohodnotenia pracovníkov, prehodnotenie zamerania odborného školstva s cieľom výchovy mladej generácie ovocinárov. Podľa názoru Združenia mladých farmárov Slovenska je potrebné nastaviť stimuly a podmienky pre mladých farmárov takou formou, aby boli jednoznačné, dlhodobo plánovateľné a vytvorili stabilné podnikateľské prostredie. Len takýmto spôsobom bude možné zvrátiť nezaujímavosť mladých ľudí o podnikanie v poľnohospodárstve. Obhospodarovanie 1 ha ovocného sadu si vyžaduje 1 kvalifikovaného pracovníka. Pestovanie ovocia poskytuje však aj značný priestor pre sezónnu zamestnanosť a pre ľudí s nízkou kvalifikáciou. Na pokrytie spotreby ovocia mierneho pásma domácou produkciou by podľa Ovocinárskej únie SR bolo ideálne dosiahnuť každoročne úrodu ovocia okolo 120 tis. ton. K takejto produkcii je potrebné vysadiť cca 5 tis. ha intenzívnych ovocných sádov, kde by mohlo získať prácu približne 3 400 pracovníkov. Vznik nových pracovných miest vo vidieckych regiónoch by umožnila aj finančná podpora pestovania drobného ovocia (malín, jahôd, egrešov, ríbezlí) a ich spracovania do finálnych produktov (napr. ovocných štiav, sirupov, koncentrátov, drení) v lokálnych výrobných jednotkách. Ekonomovia pripomínajú, že 1 pracovné miesto v ovocinárstve vytvorí 4 ďalšie pracovné pozície v príbuzných odvetviach (napr. v potravinárskom, strojárskom alebo baliarskom priemysle, v doprave, v obchode).

Podľa registra ovocných sádov ÚKSÚP bolo ku 31. decembru 2012 na Slovensku 4 854 ha intenzívnych a 967 ha extenzívnych sádov s produkciou ovocia. Ekonomicky významná plodnosť ovocného sadu sa prejaví až 3-4 roky po výsadbe a podporiť rozvoj ovocinárstva by bolo možné napríklad úľavami na dani z nehnuteľnosti alebo príjme pestovateľa do začiatku obdobia rodivosti sadu. Forma štátnej garancie by vytvorila priaznivejšie podmienky pre získanie bankových úverov na obnovu a výsadbu nových ovocných sádov. Pre zvýšenie sortimentu pestovaných odrôd ovocia (v súčasnosti sa vo veľkovýrobe pestuje 10 odrôd) je potrebné vyriešiť financovanie ovocinárskeho výskumu a šľachtenia. Vhodné bude orientovať ovocinársku výrobu do klimaticky najpriaznivejších oblastí Slovenska, kde je minimálne o 15 % lacnejšia a má predpoklady lepšej finalizácie na trhu. V takýchto regiónoch by bolo účelné pre pestovateľov ovocia zriadiť strediská pre technologickú, poradenskú a informačnú činnosť.

S ohľadom na finančnú dominanciu obchodných reťazcov ako aj ich vyjednávaciu silu pri obchodných rokovaniach s dodávateľmi ovocia je potrebné naďalej podporovať vznik výrobných združení. Vybudovanie spoločných veľkoskladovacích kapacít by členom výrobných združení umožnilo vypestované ovocie skladovať a splňať podmienky obchodných reťazcov na veľké dodávky ovocia počas dlhšieho časového obdobia. Okrem zlepšenia pozície na trhu a zvýšenia rešpektu voči obchodným reťazcom by výrobné združenia získali aj výhodnejšiu pozíciu pri rokovaniach s bankami o poskytnutie úverov. Finančné zdroje by členovia združení použili na výsadbu nových ovocných sádov s ochrannými sieťami proti vtáctvu a krupobitiu, na vybudovanie moderných skladovacích priestorov a zavlažovacích systémov a na nákupy technologických zariadení na pozberovú

úpravu a balenie ovocia. Vytvorenie kapitálového prepojenia podnikateľských subjektov produkujúcich ovocie s potravinárskymi podnikmi by takisto posilnilo ich rokovaciu pozíciu voči obchodným reťazcom a finančným inštitúciám.

Vyššia domáca produkcia ovocia si vyžiada zvýšenie dopytu a preto bude nevyhnutné realizovať informačné a propagačné kampane a presviedčať spotrebiteľov o ekonomických a kvalitatívnych výhodách nákupov slovenského ovocia. Slovenskí spotrebiteľia z dôvodu nízkych reálnych príjmov v súčasnosti uprednostňujú pri nákupoch ovocia cenové hľadisko. Z uvedeného dôvodu sa domáci pestovatelia ovocia musia veľmi intenzívne zamýšľať nad cenovou tvorbou, dodržiavaním chuťových a senzorických parametrov ovocia a takisto nad alternatívnymi formami distribúcie – napr. priamym predajom z dvora, rozvozom ovocia ku finálnym zákazníkom, organizovaním farmárskych trhov v obciach a mestách, zriaďovaním vlastných predajných prevádzok, zásobovaním školských a zdravotníckych zariadení, domov sociálnych služieb, zariadení verejného stravovania alebo internetovým predajom.

Záver

Po vzniku samostatnej Slovenskej republiky bola krajina sebestačná v ponuke ovocia mierneho klimatického pásma, ale po roku 2003 sebestačnosť stratila. Domáca produkcia ovocia sa v porovnaní s rokom 2003 znížila o cca 30 % a na druhej strane import ovocia mierneho klimatického pásma vzrástol o takmer 90 %. Príčiny nárastu importu čerstvého, mrazeného a konzervovaného ovocia do Slovenskej republiky spočívajú v súhrnnom vplyve a pôsobení rôznych faktorov. Po roku 2003 v zásade vyplynuli z nedostatočnej výrobnnej a marketingovej pripravenosti poľnohospodárskej prvovýroby a spracovateľského priemyslu na nové spoločensko-ekonomické a integračné zmeny po vstupe SR do EÚ. Vývoj v ovocinárstve a potravinárstve bol ovplyvňovaný pôsobením voľného európskeho trhu, avšak z pohľadu uskutočňovanej podpornej a obchodnej politiky pôvodných členských krajín EÚ sa ekonomické prostredie prejavuje ako trh s nerovnocennou hospodárskou súťažou. Nárast cien vstupných nákladov, nižšia produktivita výroby, finančná poddimenzovanosť pestovateľov na modernizáciu výroby, sťažený prístup k úverovým zdrojom, nižšia výnosnosť ovocných sádov v porovnaní s vyspelými ovocinárskymi štátmi EÚ, znižovanie výdavkov do školstva, vedy a výskumu, zánik viacerých potravinárskych podnikov, nízka miera organizovanosti pestovateľov, razantný vstup maloobchodných reťazcov patria medzi najvýznamnejšie príčiny poklesu domácej produkcie ovocia. Okrem produkčných, technologických a ekonomických faktorov prispeli k poklesu domácej produkcie ovocia aj sociálne príčiny, predovšetkým nezaujím ľudí pestovať ovocie s ohľadom na nízku finančnú návratnosť, na stratu poľnohospodárskych zručností, na vysoké vstupné a prevádzkové náklady, administratívne bariéry a daňové zaťaženie. Prevažná väčšina vlastníkov poľnohospodárskej pôdy nežije na vidieku, sú druhou alebo treťou generáciou potomkov roľníkov a k pôde ako výrobnému prostriedku nemajú žiadny vzťah. Prieskum formou riadených rozhovorov na malej vzorke pestovateľov ovocia vymedzil 3 pomerne široké okruhy dôvodov zníženia domácej produkcie ovocia a spomedzi nich bolo možné identifikovať 3 najvýznamnejšie:

- sťažený prístup k poľnohospodárskej pôde,

- nízka spoločenská prestíž práce v ovocinárstve,
- problémy s odbytom.

Literatúra

- [1] ERDÉSZ, F. – JANKUNÉ, K. – KOZAK, A. – RADÓCZNÉ, T., 2009: Situation of the Fruit and Vegetable Sector. Research Institute of Agricultural Economics, Budapest.
- [2] MERAVÁ, E.: Ovocie – Situačná a výhľadová správa k 31. 12. 2012. Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva Bratislava, jún 2013. ISSN 1338-8002
- [3] BENCHEVA, N.: State, problems and development of the agricultural sector in Bulgaria under the Common agricultural policy, Agricultural sciences Volume IV, Issue 9. p. 7-17.
- [4] NÉMETH, S.: Structural and market changes in the Hungarian fruit industry. In: Economic, social and institutional factors in the growth of agri-food sector in Europe, study No. 67.1, Institute of Agricultural and Food Economics – National Research Institute Warsaw, 2013.
- [5] PIRO, V. – HERICH, J.: Nezamestnanosť absolventov stredných škôl v študijných a učebných odboroch podľa stupňov vzdelania. Štatistický výstup, september 2012, máj 2013. Ústav informácií a prognóz školstva, Bratislava.
- [6] MATOŠKOVÁ, D. – BELEŠOVÁ, S. – KRÍŽOVÁ, S.: Vertikálna koordinácia a integrácia dodávateľsko-odberateľského reťazca s akcentom na komodity rastlinného pôvodu. VÚEPP, Bratislava. ISBN 978-80-8058-577-8
- [7] MICHÁLEK, S.: Pestovanie marhúľ na Slovensku. Sady a vinice č. 4/2012.
- [8] BUDAY, Š. a kol.: Rozvoj trhu s pôdou a trhu nájmu v podmienkach EÚ. Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva Bratislava, 2013. ISBN 978-80-8058-586-0
- [9] Dell'AQUILA, C. - PETRICCIONE, G. - PERITO, M., 2011: The EU vegetable and fruit sector: overview and post 2013 CAP perspective study, Directorate General for internal policies, Policy Department B: Structural and Cohesion Policies, Agriculture and Rural Development, www.europarl.europa.eu/studies .

Došlo 22. 8. 2013

Kontaktná adresa

Ing. Ivan MASÁR

Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55,
824 80 Bratislava, SR

tel.: 00421 2 58243 234

e-mail ivan.masar@vuepp.sk

Zuzana Chrastinová a kol.:

Zhodnotenie úrovne a vplyvu zmien ekonomických parametrov na efektívnosť poľnohospodárskej výroby a jej hlavných výrobkov z pohľadu podpornej politiky

Impact assessment of economic parameters on the efficiency of agricultural production and its main commodities in terms of supporting policies

Vydal: VÚEPP Bratislava 2013

Rozsah: 97 strán, 53 tabuliek, 31 grafov, 37 tabuliek v prílohe. ISBN 978-80-8058-589-1

Publikácia bola vydaná ako vedecká monografia v rámci riešenia projektovej úlohy výskumu a vývoja „Ekonomické aspekty potravinovej vertikály v podmienkach EÚ“, ktorej objednávateľom bolo Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR.

Kolektív autorov pod vedením Ing. Z. Chrastinovej ucelene spracoval výsledky realizovaného výskumu, ktorého nosnou témou bolo zhodnotenie úrovne a vplyvu zmien ekonomických parametrov na efektívnosť poľnohospodárskej výroby z pohľadu podpornej politiky. Nosná téma monografie bola obsahovo rozčlenená na päť čiastkových tém, ktoré sú vzájomne logicky prepojené.

Prvou z nich je zhodnotenie aktuálneho stavu slovenského poľnohospodárstva v rámci krajín EÚ-27 prostredníctvom ekonomických a produkčných parametrov, t.j. výsledok hospodárenia, hrubá a čistá pridaná hodnota, medzispotreba, spotreba fixného kapitálu, celková poľnohospodárska produkcia a podpora poľnohospodárstva. Publikácia obsahuje aj komentár k vývoju podielu poľnohospodárskeho sektora na vybraných ukazovateľoch národnej ekonomiky, napr. hrubej pridanej hodnoty, hrubej produkcie, medzispotreby, tvorby hrubého fixného kapitálu, celkovej zamestnanosti, priemernej mzdy a zahraničnom obchode. Autorský kolektív venuje pomerne veľa priestoru tretej čiastkovej téme, kde analyzoval súčasnú situáciu poľnohospodárskych subjektov, pričom prioritne sa sústredil na zhodnotenie ich diferenciácie podľa výsledkov hospodárenia a veľkosti výmery pôdy v rokoch 2004–2011 a takisto dosiahnutých ekonomických výsledkov vzhľadom na úroveň alokovaných podpôr. Prostredníctvom analýzy párových korelačných koeficientov a zhlukovej analýzy preukázali autori existenciu segmentov (zhlukov) na úrovni okresov podľa vybraných ekonomických a produkčných parametrov v kontexte podpornej politiky. Výsledky boli prehľadne graficky zdokumentované vo forme máp. Ďalšou spracovanou čiastkovou témou bolo zhodnotenie ekonomickej efektívnosti výrobných odvetví v rokoch 2009–2011 so zameraním na zisk, stratu a rentabilitu výroby bez podpory a s použitím podpory za vybrané komodity rastlinnej (pšenica, jačmeň, kukurica na zrnó, zemiaky, repka olejná, cukrová repa) a živočíšnej výroby (mlieko – dojnice, výkrm hovädzieho dobytku a ošípaných). Posledná čiastková téma monografie bola zameraná na zhodnotenie podpornej politiky poľnohospodárstva SR v rokoch 2009–2011, kde autorský kolektív stručne analyzoval objem podpôr vyplatený

v spomínanom období slovenským poľnohospodárom na organizáciu trhu s agrárnymi komoditami (trhovo-orientované výdavky), priame platby, rozvoj vidieka a všeobecné služby.

Na základe výsledkov primárneho a sekundárneho výskumu sa podarilo autorom monografie poskytnúť komplexné informácie o skúmanej problematike. Zároveň vypracovali zoznam argumentačne vyvážených návrhov pre zabezpečenie výkonnosti poľnohospodárstva a jeho konkurencieschopnosti, čím vytvorili solídny informačný podklad pre rozhodovací proces v rámci decíznej sféry.

Informácie obsiahnuté v publikácii môže využiť aj odborná verejnosť pri tvorbe komparatívnych analýz a koncepčných materiálov v rámci rezortu pôdohospodárstva a rozvoja vidieka, pri odborno-poradenských aktivitách a pri vedecko-výskumnej, publikačnej a pedagogickej činnosti.

Ing. Martina Brodová, PhD.

VÚEPP Bratislava

Vývoj situácie v mliečnom sektore v rokoch 2004-2012 na Slovensku*Situation development in milk sector in the years 2004-2012 in Slovakia*

Počet dojníc mal v období rokov 2004-2012 klesajúcu tendenciu (pokles o 26,2 %). Uvedená nepriaznivá skutočnosť mala vplyv, napriek zvýšenej úžitkovosti (o 20,2 %), na zníženú produkciu mlieka za sledované obdobie (o 11,1 %) a viac ako trojnásobné zvýšenie dovozov (Tab. 1.).

Aj keď úžitkovosť dojníc na Slovensku v porovnaní s krajinami EÚ sa radí medzi najnižšie, patrí k ukazovateľom, ktoré mali na Slovensku dlhodobý vzostupný trend, s výnimkou rokov 2009 a 2010, kedy došlo u nás k medziročnému poklesu úžitkovosti o 4,2 % (Tab. 3).

Na farmárov negatívne vplýva znížená štátna podpora pre chovateľov dojníc. Nepriaznivý vývoj farmárskych cien na trhu (v porovnaní s rokom 2004 nastalo zníženie nákupných cien mlieka o 3,2 %) (Tab. 5) vedie slovenských producentov mlieka k znižovaniu stavu dojníc a následnej likvidácii chovov dojníc (Tab. 2).

Zníženie stavov dojníc nedokázala vykompenzovať ani zvýšená úžitkovosť. Následkom uvedeného nastal pokles produkcie mlieka v porovnávanom období o 11,0 % (Tab. 4) a tiež problémy v plnení kvóty.

Skutočne dodané množstvo mlieka za celý kvótový rok 2011/2012, po korekcii skutočných dodávok k referenčnému obsahu tuku, bolo 834 992 178 kg s priemerným skutočným obsahom tuku 38,196 g/kg. Priamo predané bolo 20 886 471 kg mlieka. Množstvá pre dodávky v sledovanom kvótovom roku (2011/2012) boli naplnené na 79,09 % a množstvá pre priamy predaj na 54,92 %. Plnenie národnej kvóty v SR bolo na 78,25 %. Z hľadiska štruktúry národnej mliečnej kvóty sa nám nedarí naplniť národnú dodávkovú kvótu a ani národnú kvótu priameho predaja. Predpoklad prekročenia národných kvót nie je ani v nasledujúcich kvótových rokoch. V porovnaní s rokom 2004 v plnení kvóty nastal pokles o 20,8 percentuálneho bodu (Tab. 6).

Bez účinných podporných opatrení výroba mlieka sa stáva pre producentov stále viac nerentabilnou.

Podiel celkového predaja mlieka od prvovýrobcov v SR na celkovej ponuke (zdrojoch) mlieka v sledovanej časovej perióde klesol z 85,6 % na 60,7 %.

Podstatná časť surového kravského mlieka sa používa na dodávku schválenému nákupcovi. Na priamy predaj sa v roku 2012 využilo 2,4 % vyprodukovaného mlieka (v porovnaní s rokom 2004 o 56,8 % viac). K zvýšeniu priameho predaja prispel predaj mlieka prostredníctvom automatov (Tab. 7).

V sledovanom období došlo dvakrát (v roku 2006 a 2008) k medziročnému zníženiu spotreby mlieka na Slovensku. Mliekari na uvedený problém reagovali spracovaním projektu

na podporu spotreby mlieka. V októbri 2011 sa skončil 3-ročný projekt s hlavným mottom „Objav mlieko”, ktorý bol zameraný na tri cieľové skupiny - ženy, mládež a deti. Uvedený projekt, realizovaný s podporou európskych prostriedkov v objeme 50 % z celkového rozpočtu viac ako 3,6 mil. eur, je hodnotený ako veľmi úspešný so splnením cieľov, ktoré si stanovil. Výsledkom bolo zvýšenie spotreby mlieka a mliečnych výrobkov za rok 2011 na Slovensku na úroveň 156,9 kg na osobu ročne (v sledovanom období o 2,3 %). Z pohľadu odporúčanej spotreby mlieka (podľa Svetovej zdravotníckej organizácie), ktorá je 220 kg na osobu ročne, SR je stále hlboko pod touto úrovňou (Tab. 8).

Viera Šajbidorová

Bilančné ukazovatele mlieka a mliečnych výrobkov (v prepočte na mlieko v t)

Tab. 1

Ukazovateľ	M.j.	2004	2008	2009	2010	2011	2012	Index 2012/2004
Priemerné počty dojníc	tis. ks	206	176	166	161	156	152	73,8
Úžitkovosť	kg	5 236	6 025	5 770	5 692	5 946	6 296	120,2
Produkcia	t	1 078 625	1 057 249	957 327	917 977	928 315	959 418	88,9
Počiatočné zásoby	t	20 000	32 714	39 524	26 002	19 197	27 452	137,3
Predaj mlieka od prvovýrobcov	t	950 548	954 993	864 077	822 003	833 240	872 253	91,8
Dovoz	t	140 166	447 320	455 773	615 503	525 322	538 087	383,9
<i>Zdroje spolu</i>	<i>t</i>	<i>1 110 714</i>	<i>1 435 027</i>	<i>1 359 374</i>	<i>1 463 508</i>	<i>1 377 759</i>	<i>1 437 792</i>	<i>129,4</i>
Vývoz	t	340 334	589 655	483 752	546 610	534 940	543 634	159,7
Domáca spotreba bez nat. spotreby	t	751 500	805 848	849 620	897 701	815 367	871 218	115,9
Konečné zásoby	t	18 880	39 524	26 002	19 197	27 452	22 940	121,5

Prameň: Rezortný výkaz, ŠÚ SR

Vývoj priemerných počtov dojníc v tis. ks

Tab. 2

Obdobie	r. 2004	r. 2007	2008	r. 2009	r. 2010	r. 2011	r. 2012	Index 2012/2004
I. Q.	211,8	183,4	178	171,2	161,2	157,3	152,9	72,2
II. Q.	208,6	181,7	176,4	167,7	161,9	156,9	153	73,3
<u>Jan. - Jún</u>	210,2	182,5	177,2	169,5	161,5	157,1	152,9	72,7
III. Q.	203,4	179,3	174,7	163,4	162	157,9	153,7	75,6
<u>Jan. - Sept.</u>	207,9	181,4	176,4	167,4	161,7	157,4	153,2	73,7
IV. Q.	200,4	177,9	172,9	161,4	160	152,4	150	74,9
<u>Jan. - Dec.</u>	206,0	180,6	175,5	165,9	161,3	156,1	152,4	74,0

Prameň: ŠÚ SR

Vývoj úžitkovosti na 1 dojnicu v kg

Tab. 3

Obdobie	r. 2004	r. 2007	2008	r. 2009	r. 2010	r. 2011	r. 2012	Index 2012/2004
I. Q.	1 269,17	1 446,14	1 508,43	1 457,59	1 424,88	1 440,30	1 576,76	124,2
II. Q.	1 362,42	1 538,21	1 559,64	1 495,37	1 504,03	1 525,35	1 640,17	120,4
<u>Jan. - Jún</u>	2 630,72	2 984,00	3 067,84	2 952,74	2 929,05	2 965,57	3 216,96	122,3
III. Q.	1 344,97	1 519,66	1 510,65	1 452,63	1 410,48	1 486,60	1 553,28	115,5
<u>Jan. - Sept.</u>	3 975,49	4 503,68	4 578,94	4 406,52	4 339,36	4 452,10	4 769,99	120,0
IV. Q.	1 258,17	1 446,47	1 444,66	1 359,93	1 351,85	1 493,70	1 524,34	121,2
<u>Jan. - Dec.</u>	5 235,72	5 951,38	6 024,94	5 769,82	5 692,09	5 945,95	6 295,53	120,2

Prameň: ŠÚ SR

Vývoj výroby surového kravského mlieka v tis. t**Tab. 4**

Obdobie	r. 2004	r. 2007	2008	r. 2009	r. 2010	r. 2011	r. 2012	Index
								2012/2004
I. Q.	268,8	265,2	268,5	249,6	229,65	226,55	241,03	89,7
II. Q.	284,2	279,4	275,1	250,8	243,48	239,4	250,95	88,3
Jan. - Jún	553	544,6	543,6	500,4	473,13	465,94	491,97	89,0
III. Q.	273,5	272,6	263,9	237,4	228,56	234,73	238,75	87,3
Jan. - Sept.	826,5	817,2	807,5	737,8	701,7	700,67	730,72	88,4
IV. Q.	252,1	257,4	249,7	219,6	216,28	227,65	228,7	90,7
Jan. - Dec.	1 078,60	1 074,70	1 057,20	957,3	917,98	928,32	959,42	89,0

Prameň: ŠÚ SR

Priemerná nákupná cena surového kravského mlieka v EUR/100kg (bez DPH)**Tab. 5**

Obdobie	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Priemer I.-XII.*
2004	30,17	30,24	30,54	30,41	29,71	29,97	30,04	30,11	30,41	31,00	31,37	31,57	30,44
2008	39,20	38,77	38,50	36,48	35,05	33,49	32,53	31,83	31,4	30,80	28,25	27,38	33,76
2009	24,39	21,39	18,72	17,68	17,67	18,00	18,6	19,54	20,96	23,24	25,16	25,99	20,82
2010	25,84	26,14	26,08	26,03	26,09	26,35	26,59	26,96	27,93	29,27	29,93	30,57	27,24
2011	30,86	31,21	31,21	31,79	31,64	31,61	31,39	31,58	31,65	32,01	32,31	32,21	31,62
2012	31,72	31,63	30,84	29,75	28,83	27,69	27,18	27,24	28,06	29,33	30,43	31,03	29,46

Prameň: Rezortný výkaz, * vážený priemer

Pozn. prepočítací koeficient: 1€ = 30,126 Sk

Vývoj plnenia kvóty**Tab. 6**

Obdobie kvótový rok	Plnenie kvóty pre dodávky v %	Plnenie kvóty pre priamy predaj v %	Plnenie národnej kvóty spolu v %
2004/2005	94,5	70,0	94,3
2005/2006	97,6	44,1	97,2
2006/2007	93,9	78,5	93,7
2007/2008	95,2	78,2	95,0
2008/2009	89,6	74,9	89,4
2009/2010	79,3	64,0	79,0
2010/2011	76,9	62,1	76,4
2011/2012	79,1	54,9	78,3
2012/2013*	80,0	55,0	79,0

Prameň: Pôdohospodárska platobná agentúra

Poznámka: Dodávka nákupcom po korekcii na skutočne dodaný tuk a priamy predaj v prepočte výrobkov na mlieko.

* Podľa dostupných mesačných štatistických údajov o dodávke a priamom predaji od prvovýrobcov (do konca februára 2013) a na základe odhadov PPA (vývoja do konca kvótového roku, t.j. do 31.3.2013), v porovnaní k novému požadovanému rozdeleniu medzi dodávky a priamy predaj bez korekcie na tuk.

Vývoj predaja mlieka prvovýrobcov v tis. t

Tab. 7

Obdobie	2004			2008			2009		
	Predaj A ¹	Predaj B ²	Predaj C ³	Predaj A ¹	Predaj B ²	Predaj C ³	Predaj A ¹	Predaj B ²	Predaj C ³
Január	76,31	-	-	80,32	-	-	76,54	-	-
Február	72,44	-	-	77,23	-	-	70,16	-	-
Marec	78,74	-	-	83,34	-	-	77,18	-	-
I. Q spolu	227,48	8,05	235,53	240,89	2,35	243,24	223,87	2,13	226
Apríl	80,37	-	-	81,07	-	-	74,05	-	-
Máj	86,78	-	-	84,57	-	-	77,54	-	-
Jún	82,35	-	-	80,67	-	-	73,63	-	-
II. Q spolu	249,50	2,06	251,56	246,31	2,39	248,7	225,22	2,76	227,98
Jan.-jún spolu	476,98	10,11	487,09	487,2	4,74	491,94	449,09	4,89	453,98
Júl	82,78	-	-	81,33	-	-	72,52		
August	81,20	-	-	79,13	-	-	70,48		
September	76,50	-	-	74,61	-	-	66		
III. Q spolu	240,47	1,61	242,08	235,07	2,36	237,42	209	3,05	212,06
Jan.-sept. spolu	717,45	11,72	729,17	722,27	7,09	741	658,09	7,94	666,03
Október	74,45	-	-	74,5	-	-	65,57		
November	68,20	-	-	72,74	-	-	62,76		
December	77,05	-	-	76,1	-	-	65,94		
IV. Q spolu	219,70	1,67	221,38	223,35	2,28	225,63	194,27	3,77	198,04
Jan.- dec. spolu	937,16	13,39	950,55	945,62	9,37	954,99	852,36	11,71	864,08

pokračovanie tab. 7

Obdobie	2010			2011			2012		
	Predaj A ¹	Predaj B ²	Predaj C ³	Predaj A ¹	Predaj B ²	Predaj C ³	Predaj A ¹	Predaj B ²	Predaj C ³
Január	68,28			66,44			72,54		
Február	62,24			61,48			67,95		
Marec	71,09			69,69			74,58		
I. Q spolu	201,61	5,36	206,96	197,61	5,75	203,36	215,07	5,20	220,27
Apríl	70,37			68,54			72,97		
Máj	73,84			72,05			77,21		
Jún	69,34			69,03			73,01		
II. Q spolu	213,54	5,42	218,97	209,62	5,59	215,22	223,19	5,51	228,70
Jan.-jún spolu	415,15	10,78	425,93	407,23	11,34	418,57	438,26	10,71	448,97
Júl	68,19			70,50			72,49		
August	67,39			68,70			71,29		
September	63,03			65,55			67,47		
III. Q spolu	198,61	5,56	204,16	204,75	5,18	209,92	211,25	5,06	216,31
Jan.-sept. spolu	613,76	16,34	630,09	611,98	16,52	628,50	649,51	15,77	665,28
Október	62,27			66,12			67,64		
November	60,34			64,61			65,48		
December	63,58			68,79			68,62		
IV. Q spolu	186,19	5,72	191,91	199,52	5,23	204,74	201,74	5,23	206,97
Jan.- dec. spolu	799,95	22,06	822,00	811,50	21,75	833,24	851,25	21,00	872,25

Prameň: Rezortný výkaz, ŠÚ SR

1/ Predaj A = Predaj schváleným nákupcom. Zdroj: ML (MP SR) 6-12, 2/ Predaj B = mlieko spracované v organizáciách zapísaných v registri fariem plus ich priamy predaj. Zdroj: ŠÚ SR, 3/ Predaj C = celkový predaj (Predaj A + Predaj B)

Priemerná spotreba mlieka a mliečnych výrobkov na obyvateľa SR**Tab. 8**

Ukazovateľ	2004	2008	2009	2010	2011	2012*
Priemerný počet obyvateľov v tis.	5 382,2	5407,0	5418,4	5431,0	5398,4	5405,3
Mlieko a mliečne výrobky						
(v hodnote mlieka bez masla) v kg	153,3	153,0	153,8	162,8	156,9	158,5
v tom:						
mlieko kravské	151,2	151,0	151,6	160,6	154,7	156,3
mlieko kozie	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
mlieko ovčie	1,5	1,4	1,6	1,6	1,6	1,6
Mlieko a mliečne výrobky						
(v hodnote mlieka bez masla) v l	148,9	148,6	149,4	158,1	152,4	153,9
v tom:						
mlieko kravské	146,8	146,6	147,2	155,9	150,2	151,7
mlieko kozie	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
mlieko ovčie	1,5	1,4	1,6	1,6	1,6	1,6
Mlieko konzumné spolu v kg	59,1	48,3	49,5	54,5	53,1	54,8
v tom						
mlieko kravské	58,5	47,7	48,9	53,9	52,5	54,2
mlieko kozie	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Mlieko konzumné spolu v l	57,4	46,9	48,1	52,9	51,6	53,2
v tom						
mlieko kravské	56,8	46,3	47,5	52,3	51,0	52,6
mlieko kozie	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Syry a tvarohy spolu						
v kg	8,2	9,2	9,8	9,9	10,4	10,1
v tom:						
čerstvé syry a tvarohy	2,3	2,8	2,6	2,8	2,9	3,3
z toho						
tvarohy	1,9	1,9	2,0	2,1	2,0	2,1
ostatné netavené syry	3,9	4,8	5,4	5,3	5,6	5,1
v tom:						
extra tvrdé, tvrdé a polotvrde	2,1	3,5	4,0	3,6	3,7	3,4
mäkké a polomäkké	1,8	1,3	1,4	1,7	1,9	1,7
Tavené syry	2	1,6	1,8	1,8	1,9	1,7
Sušené a zahustené mlieko v kg	1,4	1,5	1,2	1,1	1,1	1,0
Maslo v kg	2,2	2,2	2,8	2,6	2,9	2,9
Smotana v kg	2,2	4,4	2,4	2,8	2,5	2,4
Kyslo-mliečne výrobky v kg	12,6	13,8	13,7	13,8	13,7	13,8
z toho:						
jogurty	6,9	6,9	7,1	7,0	7,0	7,2
fermentované smotany	2,2	1,8	1,7	1,3	2,0	2,1

Prameň: ŠÚ SR, *odhad

POKYNY PRE AUTOROV A PÍSANIE TEXTU

Vo vedeckom periodiku „Ekonomika poľnohospodárstva“ uverejňujeme pôvodné doteraz nepublikované práce (príspevky) k otázkam agrárnej ekonomiky a politiky (ekonomika odvetvia, ekonomika výrobných odvetví, podnikové riadenie, domáci a medzinárodný trh, medzinárodná ekonomická integrácia, sociálno-ekonomické problémy poľnohospodárstva a rozvoj vidieka, informačné technológie).

Obsah periodika delíme na stálu rubriku Vedecké práce a výberové rubriky Prehľady a konzultácie, Informácie z vedy, Informácie zo sveta, Poradenstvo, Recenzie, Diskusia, Štatistické prehľady a Prílohy.

Príspevky zodpovedajúce profilu periodika publikujeme v slovenskom, českom alebo anglickom jazyku.

Názov príspevku musí byť krátky a výstižný. Za názvom nasleduje 10 riadkový súhrn (**abstract**) v anglickom a slovenskom jazyku. Ďalej nasleduje 4-6 kľúčových slov (**key words**) v anglickom a slovenskom jazyku, oddelených pomlčkami.

Text príspevku musí byť písaný v editore MS Word (.doc; docx). Príspevky vo formáte pdf nebudú akceptované. Tabuľky, grafy a ostatné podklady (napr. obrázky a mapy) musia byť predložené oddelene od textu. Word editor musí byť použitý aj k tvorbe tabuliek, t. j. tabuľka musí byť vo Worde editovateľná. Grafy musia byť predložené v MS Excel (.xls) a musia obsahovať originálne dáta. Obrázky vo formáte JPGE alebo TIF musia byť predložené vo vysokom rozlíšení (min. 300 dpi). Všetky grafy a obrázky musia byť číslované kontinuálne v poradí, v akom sú zahrnuté v texte.

Rozsah textu príspevku v rubrike „Vedecké práce“ je 10-15 normalizovaných strán, vrátane tabuliek, grafov v texte alebo prílohových tabuliek a grafov.

Literatúra a bibliografické citácie (odkazy na použitú literatúru) majú zodpovedať medzinárodnej norme ISO 690. Zoznam literatúry uvádzame za textom na konci príspevku.

Autor zodpovedá za pôvodnosť príspevku a taktiež za jeho vecnú a formálnu správnosť. Ďalej autor uvedie **kontaktnú adresu** svojho pracoviska, príp. bydliska, telefónne číslo, fax, e-mail a získané tituly.

Redakcia periodika prijíma príspevky na uvedenej adrese v tiráži a vyhradzuje si právo postúpiť rukopis príspevku na lektorské posúdenie.

Redakčná rada schvaľuje publikovanie jednotlivých príspevkov na základe posúdenia ich vhodnosti pre periodikum a na základe hodnotenia lektorov v lektorských posudkoch.

Podrobné „**Pokyny pre autorov**“ sú k dispozícii priamo v redakcii na VÚEPP Bratislava.

Dokumenty, informácie a poznatky získané z vedeckého časopisu Ekonomika poľnohospodárstva je možné využívať len na študijné a vedecké účely a pre vlastnú potrebu a nie je možné ich použiť na komerčné účely. Využívanie informácií, poznatkov a údajov získaných z časopisu sa riadi všeobecne platnými zásadami vedeckého publikovania a rešpektovania autorských práv, t.j. je nevyhnutné dodržiavať zásady citovania a uvádzania použitej literatúry. Obsahy príslušných vedeckých a odborných statí sú chránené autorským zákonom. Na spracovanie, preklad, adaptáciu, zaradenie do súborného diela, vystavenie,

vykonávanie alebo presun príslušného dokumentu je potrebný súhlas nositeľa autorských práv. Vyhradené je aj právo na udelenie súhlasu na rozmnožovanie a verejné rozširovanie rozmnožením, predajom alebo inou formou prevodu vlastníckeho práva. Bez súhlasu je možné použiť iba krátku časť príslušnej state alebo dokumentu vo forme citácie, len na účel jeho recenzie, jeho kritiky alebo na vyučovacie, resp. vedeckovýskumné účely. Rozsah citácie nesmie presiahnuť rámec odôvodnený jej účelom.

Redakcia

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS OF PAPERS

The scientific periodical, ***Economics of Agriculture***, publishes original papers that have not been published to date; papers are dedicated to ***the issues of agricultural economics and policy*** (sector economics, commodity economics, farm economics, domestic and international markets, international economic integration, socio-economic issues of agriculture and rural development, information technologies). The periodical comprises further sections: Scientific Papers; Information from abroad; Reviews and Consultations; Discussion, Extension service; Statistical Reviews; Book Reviews and Supplements.

The papers that reflect the profile of the periodical are published in Slovak, Czech or English languages.

The papers title will be short and accurate. An Abstract will follow after the title, 10 lines long, in English and Slovak languages. Next come 4 to 6 key words in English and Slovak languages separated by hyphens.

Text of contribution will be written in MS Word editor (.doc; docx). Contributions written in pdf format are not accepted. Tables, graphs and other impressions (for example pictures and maps) will be provided apart from text. Word editor will be used also for tables creation, i.e. all tables will be editable in Word. Graphs will be presented in MS Excel (.xls) and they will include original data. Pictures in JPGE or TIF format will be provided in high resolution (min. 300 dpi). All graphs and pictures will be numbered continually, i.e. their order will correspond with text.

In terms of the number of pages, ***the paper*** in the section Papers will contain between 10 and 15 standard pages, including tables and graphs, or supplementary exhibits and graphs. In other sections, the number of pages will vary.

References and bibliographic quotations (references to literature) will comply with ISO 690 International Standard. References are placed after the text, at the end of the paper.

The author/authoress is responsible for the original contents of his/her paper and correctness in terms of the presented facts and format. Also, the author/authoress will give his/her ***contact address*** of his/her workplace, or home address, and also telephone number, fax, and e-mail and specify his/her academic distinctions.

Papers are to be delivered to the address of the RIAFE ***Editorial Office***; the Editorial Office, the Editorial Office reserves the right to forward the manuscript for a reader's review.

The Editorial Board approves of the publishing of the individual papers based on the evaluation of their appropriateness for the periodical and readers' evaluations.

For detailed ***Instructions for Authors of Papers***, please contact the Editorial Office at RIAFE, Bratislava.

Documents, information and knowledge gained from the scientific journal “Economics of Agriculture” can be used only for educational and scientific purposes and for personal use and cannot be used for commercial purposes. The use of information, knowledge and data obtained from the journal shall be governed by generally accepted principles of scientific publishing and respect for copyright, i.e. it is necessary to respect the principles of citation

and references. The contents of the relevant scientific and professional articles are copyrighted. For processing, translation, adaptation, inclusion in the collective work, exposure, exercise or transfer of the document is required the consent of the copyright holder. Reserved is also the right to consent to reproduction and public dissemination of reproduction, sale or other form of transfer of ownership. Without the consent only short part of particular treatise or a document in the form of citations can be used, only for the purpose of review, criticism, or to teaching, resp. scientific research purposes. Scope of citations may not go beyond its reasonable purpose.

Editorial Office

Adresa redakcie
Editorial Office

Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva
Research Institute of Agricultural and Food Economics
Trenčianska 55, 824 80 Bratislava
Tel. č. (Phone) ++421/2/5824 3317, 5824 3251
E-mail miroslava.morarova@vuepp.sk
Web www.vuepp.sk

Ekonomika poľnohospodárstva ***vedecké periodikum k otázkam agrárnej ekonomiky a politiky***

ekonomika odvetvia

sociálno-ekonomické problémy poľnohospodárstva a rozvoj vidieka

ekonomika výrobných odvetví

podnikové riadenie

domáci a medzinárodný trh

medzinárodná ekonomická integrácia

informačné technológie

Economics of Agriculture ***Scientific periodical on the issues of agricultural economics and policy***

Sectoral economics

Socio-economic issues of agriculture and rural development

Commodity economics

Farm business management

Domestic and International markets

International economic integration

Information technologies